

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

Regionalne
Obserwatorium
Integracji
Społecznej

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2022

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz
Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

ŁÓDŹ 2023

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2022	8
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA	17
1. Stan i prognozy ludności	17
2. Aktywność ekonomiczna ludności	22
3. Sytuacja społeczna w regionie	27
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	31
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej	31
1.1. Korzystający ogółem	31
1.2. Korzystający ze świadczeń	34
1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia	38
2. Świadczenia z pomocy społecznej	42
2.1. Świadczenia pieniężne (zasiłki)	42
2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi)	47
2.2.1. Praca socjalna	47
2.2.2. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	50
2.2.3. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	55
2.2.4. Pozostałe usługi	58
2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń	61
3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami	68
4. Usamodzielnienie	75
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW	81
1. Rodziny	82
2. Dzieci i młodzież	83
3. Osoby starsze	87
4. Osoby z niepełnosprawnościami	92
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	95
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK	101
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	112
VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	119
SŁOWNICZEK	121
BIBLIOGRAFIA	147
ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA ROK 2022	149

WYKAZ SKRÓTÓW

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIS	Centrum integracji społecznej
DDP	Dzienny dom pomocy
DPS	Dom pomocy społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KIS	Klub integracji społecznej
MOPR	Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie
MOPS	Miejski ośrodek pomocy społecznej
OPS	Ośrodek pomocy społecznej
OWES	Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe centrum pomocy rodzinie
PES	Podmioty ekonomii społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
POW	Placówka opiekuńczo-wychowawcza
PS	Przedsiębiorstwo społeczne
PUP	Powiatowy urząd pracy
PWD	Placówka wsparcia dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy dom samopomocy
WTZ	Warsztat terapii zajęciowej
ZAZ	Zakład aktywności zawodowej
ZPCh	Zakład pracy chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DZ. U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”. W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na pomoc społeczną na rok następny.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki organizacyjne pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe) na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego – Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Uzyskane dane – poddane analizie – wraz z danymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRiPS oraz z innych źródeł (m.in. ze sprawozdania MRiPS-03, MRiPS-05, MRiPS-06, sprawozdań Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej oraz sprawozdania z realizacji programu „Posiłek w domu i w szkole”; dostęp do dodatkowych źródeł danych począwszy od roku 2019) służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci Oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

Ocena zasobów pomocy społecznej począwszy od 2020 roku przeprowadzana jest w oparciu o nowe narzędzie do agregowania danych (formularz OZPS). Narzędzie to wypracowano w 2019 w ramach projektu pn. *Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego* realizowanego w partnerstwie przez ówczesne Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, współfinansowanego ze środków PO WER 2014-2020. Pozwala ono na automatyczne pobieranie danych z aplikacji dziedzinowych oraz baz zewnętrznych, dzięki czemu umożliwia tworzenie spójnego raportu zawierającego gotowe zestawienia i analizy.

Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2022* zawiera informacje pochodzące z następujących źródeł danych:

- ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej przekazanych przez poszczególne samorządy gminne i powiatowe, które na poziomie JST wypełniane były danymi z:
 - systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza OZPS następowało z systemów informatycznych CeSAR, CAS (dane dotyczące m.in. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), bazy danych MEN-SIO, baz danych GUS;

- systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, tj. z aplikacji dziedzinowych wykorzystywanych przez te jednostki w ramach bieżącej działalności (np. POMOST, TT-Pomost) oraz na podstawie danych własnych jednostek (m.in. ewidencje, raporty, wyniki badań);
- z aplikacji CeSAR MRiPS, za pośrednictwem której (na etapie tworzenia raportu wojewódzkiego) pozyskiwano dane źródłowe gromadzone m.in. w ramach sprawozdań rocznych z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MRiPS-03), dane ze sprawozdania rocznego dotyczącego wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej (MRiPS-06) oraz pochodzące ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- z innych sprawozdań, m.in. ze sprawozdania dotyczącego placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie (MRiPS-05), sprawozdań Centrów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej, a także sprawozdania z realizacji programu "Posiłek w szkole i w domu";
- z rejestrów, w tym: „Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego” oraz „Rejestru miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach”.

Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą z:

- 177 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,
- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2022*, które stanowią podstawę opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji.

W części drugiej zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane publikowane przez Główny Urząd Statystyczny (m.in. Bank Danych Lokalnych, Baza Demografia), a także dane pochodzące ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W rozdziale pierwszym i drugim, odwołując się do danych ze statystyki publicznej, zaprezentowano najbardziej aktualne wartości (dane GUS według stanu na dzień 31.05.2023 r.) Ze względu na terminarz zasilania danych statystycznych, nie wszystkie wartości w ramach opisywanych zjawisk dostępne były dla roku 2021. W takich przypadkach wskazano wartości najbardziej aktualne (tj. za rok 2021 lub 2020).

Trzecia część opracowania zawiera charakterystykę osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej wraz z powodami udzielenia wsparcia oraz szczegółową analizę przyznawanych świadczeń, w tym pieniężnych oraz niepieniężnych (usług) skierowanych do poszczególnych grup odbiorców,

w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności. Omówiono kwestie związane z rehabilitacją zawodową i społeczną osób z niepełnosprawnościami oraz pomocą przyznawaną na usamodzielnienie. Analizując powyższe zagadnienia odniesiono się do kwestii właściwości kompetencyjnych gmin i powiatów oraz uwzględniono zróżnicowanie terytorialne występowania poszczególnych zjawisk.

W rozdziale czwartym *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2022* charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jaki i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: placówki specjalistycznego poradnictwa i ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, podmioty pieczy zastępczej, w tym rodzinnej oraz instytucjonalnej, domy pomocy społecznej, domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, mieszkania chronione oraz noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych i ogrzewalnie. Zaprezentowano w szczególności informacje dotyczące liczby oferowanych miejsc, łącznej liczby osób korzystających ze wsparcia poszczególnych jednostek, liczby osób zamieszkujących ośrodki, a także liczby osób w nich umieszczonych i oczekujących na przyjęcie do placówek.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, kadry jednostek składających się na zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia oraz zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, jednostek działających w zakresie reintegracji oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej, a także mieszkań chronionych.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych wydatkowanych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecania podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych.

Opracowanie uzupełniono o aneks zawierający tabelaryczne podsumowanie najważniejszych informacji dotyczących zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim za rok 2022 w perspektywie porównawczej do roku 2020 i 2021.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2022

WNIOSKI:

1. W 2022 roku województwo łódzkie zamieszkiwało **2 378 483 osoby**. W skali kraju łódzkie zajmowało 6. miejsce pod względem liczby ludności. W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. Tendencja ta została pogłębiona przez rozwój pandemii COVID-19, której skutki były nadal odczuwane w 2022 roku.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa** (co dotyczy w szczególności kobiet, które żyją przeciętnie dłużej, niż mężczyźni). Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym.
3. W strukturze ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim obserwowana jest **tendencja wzrostowa udziału pracujących** (w 2022 roku stanowili oni 57,1% ogółu ludności w wieku 15-89 lat). Dodatkowo w 2022 roku zmniejszył się odsetek osób bezrobotnych (40,9%), a udział osób biernych zawodowo utrzymał się na względnie stałym poziomie (2,0%).
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła na koniec 2022 roku wartość **5,4%**, co stanowiło spadek o 0,2 p. proc. w stosunku do roku 2021. Szczególnie niekorzystną sytuację pod względem poziomu bezrobocia obserwowano w powiecie pajęczańskim oraz opoczyńskim i brzezińskim.
5. **Wśród ogółu bezrobotnych** zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2022 roku **43,0% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok** (spadek o blisko 8,0 p. proc. w porównaniu do roku 2021).
6. W 2022 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało ok. **70,9 tys. mieszkań komunalnych**, z czego 7,4% (około 5,2 tys.) stanowiły mieszkania socjalne (o 183 więcej niż w 2021 roku). **Na mieszkanie socjalne oczekiwało w roku oceny 7,0 tys. osób** (o 300 osób więcej).
7. W województwie łódzkim w 2022 roku funkcjonowały **274 żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce** dysponujące ponad **10,7 tys. miejsc** (o 1,1 tys. miejsc więcej niż przed rokiem).
8. W województwie łódzkim w 2022 roku z **pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR**, przyznawanego na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów, zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji, **skorzystało łącznie 121 836 osób**, co stanowi około **5,1% ogółu ludności województwa łódzkiego**. Liczba mieszkańców korzystających ze wsparcia (po okresie spadku obserwowanego w ciągu ostatnich ośmiu lat) utrzymała się na podobnym poziomie, co w roku poprzednim. Zjawisko to wynikało głównie ze wzrostu liczby osób z niepełnosprawnościami korzystających m.in. ze wsparcia w postaci świadczeń oraz dofinansowań na działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej, który zrównoważył spadek liczby osób korzystających z innych rodzajów pomocy (w tym w m.in. świadczeń i zasiłków rodzinnych, poradnictwa specjalistycznego, pracy socjalnej).

9. Pomocą udzielaną **wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej** (tj. w postaci świadczeń z pomocy społecznej oraz pracy socjalnej) objęto w 2022 w województwie łódzkim **55 517 rodzin** (o około 600 mniej niż w roku 2021) liczących łącznie **104 999 osób**.
10. W 2022 roku pomocą w formie **świadczeń** objęto **44 896 rodzin** (o około 2,9 tys. mniej niż w roku 2021) liczących łącznie **82 372 osoby**.
11. Łączna liczba osób, którym w 2022 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej**, wyniosła **56 890 osób** (47,0% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia) – o 3,3 tys. osób mniej niż rok wcześniej. Liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu **zmniejszeniu**.
12. W województwie łódzkim obserwowany jest wyraźny **spadek wskaźnika deprivacji lokalnej**¹, który zmniejszył się z blisko 4,3% w roku 2016 do 2,4% w roku 2022.
13. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2022 roku **66,0%** ogółu osób, którym przyznano świadczenie, jednak ich liczba (37,7 tys. osób) była niższa o około 4,0 tys. osób niż w roku 2021. Ze **świadczeń niepieniężnych** skorzystało w tym okresie **40,0%** wszystkich świadczeniobiorców (blisko 23,0 tys. osób – podobnie, jak w roku poprzednim).
14. W 2022 roku kontynuowane było stopniowe zmniejszanie skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**. W roku 2022 udział osób długotrwanie korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców wyniósł **52,0%** (w roku 2021 było to 53,4%).
15. W strukturze świadczeniobiorców dominowały osoby w wieku produkcyjnym, a ich udział był wyraźnie wyższy wśród mężczyzn (63,2%) niż wśród kobiet (52,3%). Niemniej jednak w 2022 roku udział osób w wieku produkcyjnym korzystających ze świadczeń **zwiększył się wyłącznie wśród kobiet**, podczas gdy w przypadku mężczyzn odnotowano jego zmniejszenie.
16. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2022 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (53,7% rodzin), **ubóstwo** (41,0%), **niepełnosprawność** (40,2%), **bezrobocie** (37,8%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (15,7%). W porównaniu do roku 2021 odnotowano wzrost udziału rodzin otrzymujących pomoc z powodu ubóstwa oraz spadek odsetka rodzin wspieranych z tytułu bezrobocia i bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. W ujęciu długookresowym (od 2012 roku) obserwowany jest spadek znaczenia ubóstwa i bezrobocia wśród powodów udzielania wsparcia oraz zwiększanie skali korzystania z pomocy w związku z długotrwałą lub ciężką chorobą oraz (w mniejszym stopniu) z niepełnosprawnością.
17. Z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia w 2022 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie blisko **4,3 mln świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych)**. Liczba ta była nieznacznie niższa niż w roku 2021 (4,5 mln).
18. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2022 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 55,3% świadczeniobiorców. Liczba ta była jednocześnie o 5,7 tys. osób mniejsza niż w roku 2021. Największą część

¹ Stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

- zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu” (71,0% osób pobierających zasiłek celowy).
19. W ramach świadczeń kierowanych do rodzin w największym zakresie przyznawane było **świadczenie wychowawcze** – w województwie łódzkim na jego wypłatę w 2022 roku (styczeń-maj) przeznaczono ponad **992,30 mln zł**. Łączna kwota dodatków w wysokości świadczenia wychowawczego w **rodzinnej pieczy zastępczej** wyniosła blisko **7,5 mln zł**.
 20. Istotną pozycję w świadczeniach rodzinnych zajmują również **zasiłki rodzinne wraz z dodatkami**. W 2022 roku z tej formy pomocy korzystało **średnio w miesiącu 35 025 rodzin** – przeciętnie o 8,2 tys. rodzin mniej niż w roku 2021.
 21. W województwie łódzkim w 2022 roku z **jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka** skorzystały łącznie **9 182 rodziny** (o 2,3 tys. rodzin mniej niż w roku poprzednim). Liczba ta ulega systematycznemu **zmniejszeniu** ze względu na **malejącą liczbę urodzeń**.
 22. Najczęściej udzielanym w 2022 roku w województwie łódzkim świadczeniem opiekuńczym kierowanym do osób z niepełnosprawnościami był **zasiłek pielęgnacyjny**. W roku oceny udzielono **636,3 tys. tego rodzaju świadczeń** na łączną kwotę 137,3 mln zł (o 11,0 tys. świadczeń i 2,4 mln zł więcej niż w roku 2021).
 23. W 2022 roku w województwie łódzkim udzielono również **143,4 tys. świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę blisko 310,0 mln zł (o 17,0 tys. świadczeń i 54,0 mln zł więcej niż w roku 2021).
 24. W 2022 roku w województwie łódzkim nastąpił **spadek liczby rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym**, które objęto **pracą socjalną (46 060 rodzin** liczących łącznie 83 885 osób; o 1,7 tys. rodzin mniej niż rok wcześniej). Rodziny te skupiały 3,5% ludności województwa (w roku 2021 było to 3,6%).
 25. W 2022 roku w województwie łódzkim realizowano **1 231 kontraktów socjalnych, którymi objęto 1 400 osób** (o 655 osób mniej niż w roku 2021). Kontrakty realizowane w województwie łódzkim w 2022 roku w zdecydowanej większości (70,0%) dotyczyły rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin.
 26. W 2022 roku województwie łódzkim pracę socjalną prowadzono w oparciu o **28 projektów socjalnych** (o 18 mniej niż przed rokiem), którymi objęto **1 158 osób**. Liczba uczestników projektów zwiększyła się o około 900 osób, co wynika ze wzrostu popularności projektów zakładających prowadzenie działań z udziałem więcej niż tylko jednego uczestnika.
 27. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im **darmowego posiłku**. Wsparciem tym objęto w 2022 roku **14 455 osób** (podobnie, jak rok wcześniej), tj. 25,0% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie z pomocy społecznej.
 28. W 2022 roku z **usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych** skorzystały łącznie około **6 357 osób** (ponad 1,4 mln świadczeń na łączną kwotę 34,7 mln zł) – jedynie o 166 osób mniej niż przed rokiem. **Usługami specjalistycznymi** objęto **96 osób**, a ze specjalistycznych usług dla osób z **zaburzeniami psychicznymi** skorzystały w roku oceny **143 osoby** (wartości zbliżone do zeszłorocznych).
 29. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2022 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono **2 766 rodzinom liczącym łącznie 6 500 osób**, co stanowi spadek o około 1,0 tys. rodzin w porównaniu do roku 2021. Zjawisko to można wiązać

m.in. ze złagodzeniem napięć i niekorzystnych zjawisk w obszarze społecznym, jakie nastąpiło po okresie epidemii COVID-19.

30. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2022 roku łącznie **271 rodzin liczących łącznie 555 osób** (0,6% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń). W roku 2022 wsparciem w tej formie objęto o 53 rodziny mniej niż w roku 2021.
31. W 2022 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało **228 asystentów rodziny** (o 17 mniej niż rok wcześniej), którzy swoim wsparciem objęli **2,0 tys. rodzin** (o około 1,0 tys. mniej).
32. W 2022 roku odnotowano nieznaczny wzrost liczby osób objętych **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (166 osób** w roku oceny wobec 160 w roku 2021).
33. W 2022 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim **87,0 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o 8,1 mln zł.
34. Wartość dofinansowania **związanego z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** w województwie łódzkim w 2022 roku wyniosła **7,8 mln zł** (o 1,1 mln zł mniej w porównaniu do roku 2021). Wsparcie w tej formie otrzymały **1 702 osoby** (o 412 osób mniej niż przed rokiem).
35. W 2022 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie **17,7 mln zł** (o 1,0 mln zł więcej niż przed rokiem). Z pomocy w tej formie skorzystały **14 673 osoby** (o około 800 osób mniej).
36. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2022 roku wyniosła **11,4 mln zł** (o 1,9 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Pomocą w postaci dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych objęto **7 219 osób** (o 685 osób więcej niż w roku 2021).
37. W ramach programu „Aktywny samorząd” w 2022 roku w województwie łódzkim udzielono **1 697 świadczeń** na łączną kwotę blisko **10,5 mln zł**. Liczba i kwota świadczeń pozostała na poziomie zbliżonym do zeszłorocznego.
38. W 2022 roku w województwie łódzkim wielkość pomocy pieniężnej na **usamodzielnienie** wyniosła ponad **7,1 mln zł** (o około 400,0 tys. zł mniej niż w roku poprzednim). Największą część świadczeń w ramach pomocy na usamodzielniania przyznano osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej (64,0%), około 33,0% stanowiła pomoc finansowa dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, a zaledwie 3,0% świadczeń przyznano pełnoletnim osobom opuszczającym inne instytucje.
39. W 2022 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **175 publicznych i niepublicznych podmiotów świadczących poradnictwo specjalistyczne** (o 36 więcej niż rok wcześniej).
40. Wśród jednostek świadczących wsparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2022 roku odnotowano: **104 placówki wsparcia dziennego** (o 1 więcej niż w roku ubiegłym), **79 placówek opiekuńczo-wychowawczych** (o 2 więcej), **2 736 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej** (o 112 mniej). Ponadto, w województwie zatrudnionych było **114 koordynatorów pieczy zastępczej** (o 2 mniej niż przed rokiem).

41. W 2022 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowało **55 domów pomocy społecznej** (tyle samo, co rok wcześniej). Z ich usług w ciągu roku **skorzystało łącznie 6 569 osób** (o 125 mniej niż rok wcześniej). Liczba osób zamieszkujących DPS (5 661 w roku 2022) nadal utrzymywała się wyraźnie niższym poziomie niż przed rokiem 2020, tj. przed wybuchem epidemii COVID-19, która w znaczny sposób zaburzyła sytuację w tych placówkach.
42. Wśród innych placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w 2022 roku odnotowano m.in.: **41 dziennych domów pomocy** (o 2 mniej niż w roku 2021) oraz **263 kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów** (o 10 więcej).
43. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim w 2022 roku to m.in.: **49 środowiskowych domów samopomocy** (o 1 więcej niż przed rokiem), **42 warsztaty terapii zajęciowej** (o 1 więcej) oraz **8 zakładów aktywności zawodowej** (tyle samo, co w roku poprzednim).
44. Wśród innych jednostek oferujących wsparcie grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym w 2022 roku należy wymienić: **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** (tak samo, jak w roku 2021), **1 centrum integracji społecznej** (bez zmian), **7 klubów integracji społecznej** (tyle samo, co rok wcześniej), **87 mieszkań chronionych** (o 4 więcej) oraz **schroniska dla osób bezdomnych, noclegownie i ogrzewalnie**.
45. W 2022 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 075 pracowników** (wartość zbliżona do odnotowanej w 2021 roku), z czego 5,5% stanowiła kadra kierownicza (226 osób), 32,3% – pracownicy socjalni (1 316 osób), 9,6% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej; 392 osoby), a 52,5% – pozostali pracownicy (2 141 osób).
46. W 2022 roku **kryteria ustawowe dotyczące wymaganej liczby pracowników socjalnych** zostały **spełnione przez 136 gmin** województwa łódzkiego (sumarycznie o 5 więcej niż w roku poprzednim), a w przypadku 41 gmin co najmniej jeden warunek ustawy nie został spełniony.
47. Wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** w 2022 roku wyniósł w województwie łódzkim **51,6%** (wartość zbliżona do obserwowanej w roku 2021).
48. **Wydatki poniesione w 2022 roku na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wyniosły blisko **4,5 mld zł**. Kwota ta **zmalęła** w porównaniu do roku 2021 o 3,0% (około 150,0 mln zł). Zjawisko to związane jest głównie ze stopniowym przenoszeniem obsługi wypłat świadczenia wychowawczego w ramach programu „Rodzina 500 plus” z samorządów gminnych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (począwszy od 2022 roku).
49. W **strukturze wydatków** poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w 2022 roku dominowały wydatki ponoszone na wsparcie rodzin (47,1%) w dalszej kolejności znalazły się wydatki na pomoc społeczną (35,0%), natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia, pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej oraz edukacyjną opiekę wychowawczą stanowiły łącznie nieco ponad 1,5% wszystkich wydatków.
50. **Współpracę z organizacjami pozarządowymi** w 2022 roku zadeklarowało łącznie **81 ośrodków pomocy społecznej** oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego (o 1 mniej niż rok wcześniej).

REKOMENDACJE:

W 2022 roku w województwie łódzkim obserwowano dalsze stopniowe przywracanie standardowego świadczenia usług społecznych po okresie dynamicznego rozwoju epidemii COVID-19, która od 2020 roku istotnie zaburzała funkcjonowanie systemu pomocy społecznej.

Pomimo względnej stabilizacji liczby osób objętych pomocą w 2022 roku (na poziomie nieco wyższym od obserwowanego w 2021 roku), skala korzystania przez mieszkańców województwa łódzkiego ze wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR nadal utrzymywała się na stosunkowo niskim poziomie. Zjawisko to stanowi efekt tendencji spadkowej obserwowanej od 2015 roku, przy czym częściowo może również wiązać się z ograniczoną dostępnością pomocy społecznej w okresie epidemii.

Niemniej jednak w województwie łódzkim można wskazać obszary, w których zarówno skala oferowanego wsparcia, jak i liczba osób z niego korzystających, wyraźnie wzrosła w 2022 roku. Dotyczyło to w szczególności usług skierowanych do osób z niepełnosprawnościami oraz osób niesamodzielnych, których świadczenie w 2022 roku rozpoczęło 6 nowych podmiotów – jeden środowiskowy dom samopomocy, jeden warsztat terapii zajęciowej oraz cztery mieszkania chronione.

Na uwagę zasługuje również uruchomienie w 2022 roku Punktu konsultacyjnego dotyczącego projektowania uniwersalnego, który działa w strukturach Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi. W Punkcie konsultowane są projekty w zakresie dofinansowania obiektów służących rehabilitacji w związku z potrzebami osób z niepełnosprawnościami. Obok działalności Punktu upowszechniano także narzędzie pn. „Karta dostępności obiektów zgodna z zasadami projektowania uniwersalnego”.

W województwie łódzkim zwiększył się również zakres pomocy kierowanej do rodzin oraz dzieci i młodzieży – w 2022 roku funkcjonowanie rozpoczęły 22 żłobki oraz 1 placówka wsparcia dziennego. Przybyło również 9 rodzinnych domów dziecka. Niezwykle istotne w tym zakresie były również działania podejmowane we współpracy z sektorem pozarządowym na rzecz polityki prorodzinnej, pieczy zastępczej, organizacji wypoczynku letniego dla dzieci z rodzin wielodzietnych, które były dotowane przez Województwo Łódzkie. Dostrzegając negatywne skutki epidemii dla życia rodzinnego oraz potrzebę działań z zakresu deinsytucjonalizacji, w 2022 roku zwiększono środki finansowe w ramach konkursu „SAMORZĄD PRZYJAZNY RODZINIE 2022”. Kontynuowano również program działań na rzecz rodzin wielodzietnych pn. „Wojewódzka Karta Rodzin Wielodzietnych”, skupiający coraz większą liczbę rodzin.

W 2022 roku stabilna była również sytuacja w domach pomocy społecznej, oferujących wsparcie głównie osobom starszym. Niemniej jednak liczba osób zamieszkujących DPS nadal utrzymywała się na wyraźnie niższym poziomie niż przed rokiem 2020, tj. przed wybuchem epidemii COVID-19, która w znaczny sposób zaburzyła sytuację w tych placówkach.

Pomimo pozytywnych tendencji w obszarze pomocy społecznej w województwie łódzkim należy również wskazać na podstawowe problemy i zagrożenia występujące w sferze społecznej w regionie. Należy do nich w szczególności silna tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim, która zgodnie z prognozą Głównego Urzędu Statystycznego będzie się pogłębić w okresie kolejnych dziesięcioleci. Przewidywania wskazują, że populacja mieszkańców województwa zmniejszy się do poziomu niespełna 2,0 mln osób w 2050 roku. Należy przy tym zaznaczyć, że z uwagi na epidemię COVID-19, która spowodowała znaczny ubytek ludności w regionie w związku z wysoką umieralnością z powodu tej choroby, liczba mieszkańców województwa już w 2020 roku osiągnęła wartość znacznie niższą, niż

przewidywana przez GUS i w kolejnych dwóch latach utrzymywała się na obniżonym poziomie. Istnieje zatem realne ryzyko, że populacja osób zamieszkujących województwo łódzkie zmniejszy się w jeszcze większym stopniu, niż było to prognozowane.

Istotnym zagrożeniem jest również systematyczny spadek zatrudnienia w ramach kadry realizującej usługi społeczne, w tym w szczególności wśród pracowników socjalnych. Zjawisko to może doprowadzić do znacznych niedoborów odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, zaburzyć ciągłość realizacji pracy społecznej w regionie i obniżyć jej jakość. Zbyt powolny jest również rozwój kadry wykonującej usługi opiekuńcze – w szczególności w obliczu wyzwań związanych z procesem deinstytucjonalizacji usług społecznych.

W związku z powyższym niezbędne jest wdrożenie odpowiednich rozwiązań i działań z zakresu polityki społecznej, w tym migracyjnej, adekwatnie do bieżącej sytuacji społeczno-demograficznej, które zmniejszą skalę niekorzystnych zjawisk oraz będą stanowić odpowiedź na inne istotne potrzeby występujące w sferze społecznej w regionie.

Zarówno skutki rozwoju epidemii doświadczane od 2020 roku, jak i kryzys związany z inwazją Rosji na Ukrainę w 2022 roku, zwróciły uwagę na **ważność działań podejmowanych w ramach polityki społecznej**, w tym w obszarach wymagających szczególnego wsparcia, oraz na systemowe wyzwania, z którymi należy się zmierzyć w najbliższych latach.

Wciąż aktualnym wyzwaniem dla polityki społecznej jest ukierunkowanie wszelkich działań realizowanych przez poszczególne jednostki na skuteczne i efektywne rozwiązywanie problemów społecznych i integrację środowiska lokalnego. Konieczna jest kontynuacja działań zmierzających do profesjonalizacji kadry i standaryzacji usług, a także ich rozwój zgodnie z wyzwaniami procesu deinstytucjonalizacji (przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej). W tym kontekście niezwykle istotne będzie ukończenie trwających prac nad Regionalnym Planem Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji dla Województwa Łódzkiego na lata 2023-2025 określającym kierunki interwencji, rekomendowane działania oraz pożądane rezultaty w zakresie rozwoju usług społecznych w regionie. Plan uszczegóławia możliwe do zrealizowania przez Samorząd Województwa działania w ramach interwencji z zakresu polityki społecznej przy uwzględnieniu możliwości finansowych budżetu województwa oraz innych źródeł finansowania, w tym przede wszystkim środków pochodzących z Unii Europejskiej.

Kształt polityki społecznej w regionie niezmiennie określają też procesy demograficzne, takie jak m.in.: ujemny przyrost naturalny, malejąca dzietność czy wzrost przeciętnej długości życia. Generują one wyzwania nie tylko w obszarze rozwoju usług opiekuńczych czy zdrowotnych, ale z uwagi na swoje szerokie spektrum konsekwencji zmuszają do zmian również w tak odległych wydawałoby się obszarach, jak polityka energetyczna czy architektura (projektowanie uniwersalne). Wyzwania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej wymagają wielostronnego podejścia wzmacnianego poprzez dobrze zaplanowaną koordynację działań na wielu płaszczyznach.

W związku z powyższymi zjawiskami oraz wyzwaniami stojącymi przed polityką społeczną, a także mając na uwadze wnioski i rekomendacje formułowane przez przedstawicieli poszczególnych jednostek organizacyjnych pomocy i wsparcia funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w ramach corocznej oceny w zakresie pomocy społecznej, rekomenduje się:

- Prace na rzecz **poprawy sytuacji kadry służb społecznych**, wśród której zaobserwowano dużą rotację i znaczne niedobory. Problem od lat narasta, a brak działań w tym obszarze powoduje nieodwracalne skutki w tym m.in. pogorszenie jakości świadczonych usług z

uwagi na zahamowany transfer wiedzy i doświadczenia. Działania jakie należy podjąć to w szczególności **wzrost poziomu wynagradzania** oraz poprawę pozapłacowych warunków pracy. Wsparcia wymaga również proces ich profesjonalizacji, w tym szczególnie osiąganie kolejnych stopni specjalizacji, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości świadczonych usług oraz nabywania umiejętności trafnego diagnozowania istniejących w wymiarze lokalnym potrzeb społecznych. Istotną kwestią jest również stworzenie systemu wsparcia pomagającego przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu oraz pomoc w organizacji i finansowaniu **superwizji** pracowników służb społecznych. Konieczna jest też współpraca na poziomie wojewódzkim z uczelniami, gdyż konieczne jest wykształcenie nowych kadr przygotowanych do pracy w pomocy społecznej.

- **Wsparcie małych gmin** poprzez dostarczanie wiedzy i narzędzi do realizacji zadań z zakresu polityki społecznej; wsparcia wymagają nie tylko ośrodki pomocy społecznej, ale również władze gmin, często nieposiadające pełnej wiedzy na temat współczesnych wyzwań w obszarze polityki społecznej, jak i generowanych przez nie potrzeb;
- Wspieranie inicjatyw oraz **wdrażanie innowacyjnych rozwiązań**, które zwiększają efektywność wsparcia poprzez indywidualizację, kompleksowość i długofalowość działań na rzecz poszczególnych grup docelowych o zróżnicowanych potrzebach;
- Kontynuacja działań na rzecz propagowania idei tworzenia **centrów usług społecznych (CUS)**. Wzrost potrzeb w zakresie świadczenia usług społecznych przy jednoczesnym spadku zainteresowania tradycyjnymi formami wsparcia wyraźnie wskazuje na konieczność zmiany systemowej prowadzącej do integracji, indywidualizacji i profesjonalizacji świadczonych usług. Rozwój CUS stanowiących jednocześnie narzędzie procesu deinstytucjonalizacji, przyczyni się do poprawy jakości życia wszystkich mieszkańców społeczności lokalnej (rodzin, seniorów, dzieci i młodzieży, etc.).
- **Zabezpieczenie wsparcia osobom samotnym, starszym oraz niepełnosprawnym** poprzez rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz poszerzenie oferty środowiskowych form opieki, takich jak dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy, a także wolontariat;
- **Wsparcie osób z chorobą Alzheimera oraz ich opiekunów nieformalnych** m.in. poprzez tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów samopomocy oraz rozwój opieki wytchnieniowej;
- **Rozwój poradnictwa, poradnictwa specjalistycznego, interwencji kryzysowej** oraz wszelkich innych form mających na celu wsparcie mieszkańców województwa w przewyżaniu sytuacji kryzysowej i poprawie zdrowia psychicznego. Od lat w województwie łódzkim systematycznie spada liczba udzielanych porad, podczas gdy zapotrzebowanie mierzone wzrastającą liczbą samobójstw wśród dzieci oraz liczbą porad udzielanych przez telefon zaufania, wskazuje na tendencję wzrostową;
- **Wzmocnienie działań na rzecz rozwoju asystentury rodzinnej** (szczególnie z uwagi na ograniczenie źródeł finansowania tego typu wsparcia) poprzez zwiększanie liczby wysoko wykwalifikowanej i dobrze opłacanej kadry pracującej z rodziną niewydolną wychowawczo (asystent rodziny) mający na celu uniknięcie umieszczania dzieci w pieczy zastępczej;
- **Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej**, szczególnie jej zawodowych form, m.in. poprzez promocję rodzicielstwa zastępczego służącą pozyskaniu kandydatów do

pełnienia funkcji rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, zagwarantowanie rodzinom zastępczym odpowiedniego wsparcia, m.in. w formie „szybkiej ścieżki” dostępu do usług medycznych w tym zwłaszcza specjalistycznych (m.in. do psychiatrii dziecięcego, neurologa dziecięcego, ortopedy); wsparcie samorządów w procesie deinstytucjonalizacji (również poprzez pomoc w wykorzystaniu środków UE przeznaczonych na wzmocnienie potencjału rodzicielstwa zastępczego);

- **Tworzenie nowych mieszkań chronionych**, w tym treningowych oraz interwencyjnych dla osób czasowo nie posiadających miejsca zamieszkania (np. dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej czy ofiar przemocy);
- Rozwój i wzmocnienie **współpracy z organizacjami pozarządowymi ora wsparcie rozwoju ekonomii społecznej w regionie**;
- Stosowanie **nowoczesnych rozwiązań projektowych** pozwalających na modyfikowanie lub łączenie funkcji w nowopowstałych budynkach w zależności od istniejących potrzeb (np. możliwość adaptacji budynku przedszkola na ośrodek wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie wynikające ze zmian w strukturze społeczno-demograficznej określonego obszaru).

Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze interwencyjnym w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. W dłuższej perspektywie czasowej inwestowanie w pomoc społeczną ogranicza negatywne skutki społecznych i ekonomicznych niedostosowań, wykluczenia i patologii społecznych.

Do najważniejszych zmian w tym zakresie należą:

- odejście od rozwiązań interwencyjnych do rozwiązań o charakterze społecznym, systemowym i sieciowym (nawiązujących do sieci powiązań społecznych)²;
- przyjęcie podejścia wzmacniającego, uruchamiającego mechanizmy radzenia sobie (*empowerment*), które zakłada odchodzenie od działań charytatywnych na rzecz działań wspierających oraz przejście od otaczania jednostki pomocą w kierunku jej aktywizacji³;
- odejście od instytucjonalizacji działań opiekuńczych w stronę aktywizacji naturalnego środowiska społecznego i wzmocnienia potencjału wspólnoty (opiekuńczej, bazującej na poczuciu odpowiedzialności za jednostkę).

Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

² Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.) (2011), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.

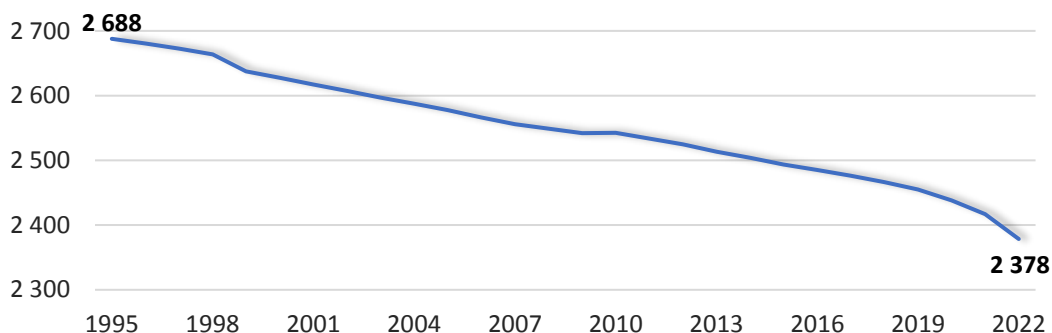
³ Czarnecki P. S. (2013), *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie (w tym 3 miasta na prawach powiatu), 127 to gminy wiejskie, a 32 – miejsko-wiejskie. Łącznie zamieszkuje je około 2,38 mln osób, z czego niemal 62% stanowią mieszkańcy miast. Według stanu w dniu 31.12.2022 roku, województwo zamieszkiwały **2 378 483 osoby**⁴. Pod względem liczby ludności, województwo łódzkie znajdowało się niezmiennie na 6 pozycji w kraju.

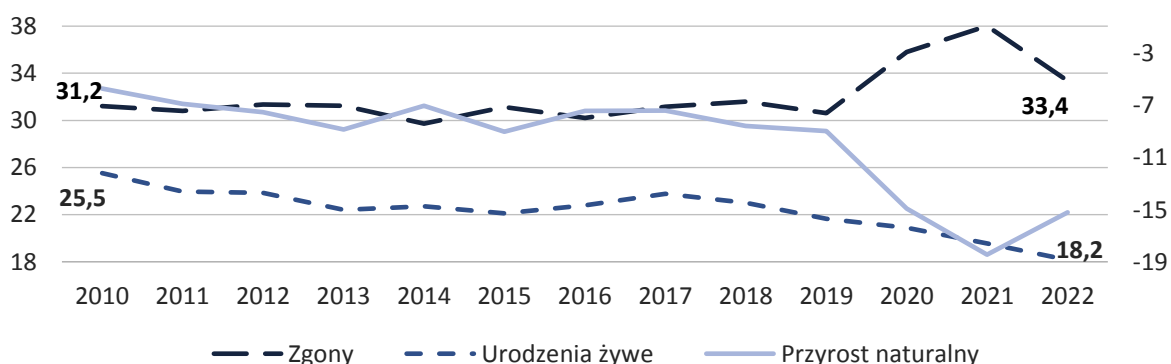
Rysunek 1. Liczba mieszkańców województwa łódzkiego (w tys. osób) w latach 1995-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W województwie łódzkim obserwowane jest zjawisko depopulacji o utrwalonym trendzie. W 2022 roku liczba mieszkańców województwa łódzkiego była niższa o ok. 38,4 tys. osób (około 1,6%) w porównaniu do stanu z roku 2021, natomiast w latach 1995-2022 liczba ta zmniejszyła się o ponad 309,2 tys. osób, co stanowi spadek o 11,5%.

Rysunek 2. Liczba zgonów i urodzeń żywych (lewa oś; w tys. osób) oraz przyrost naturalny (prawa oś; w tys. osób) w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

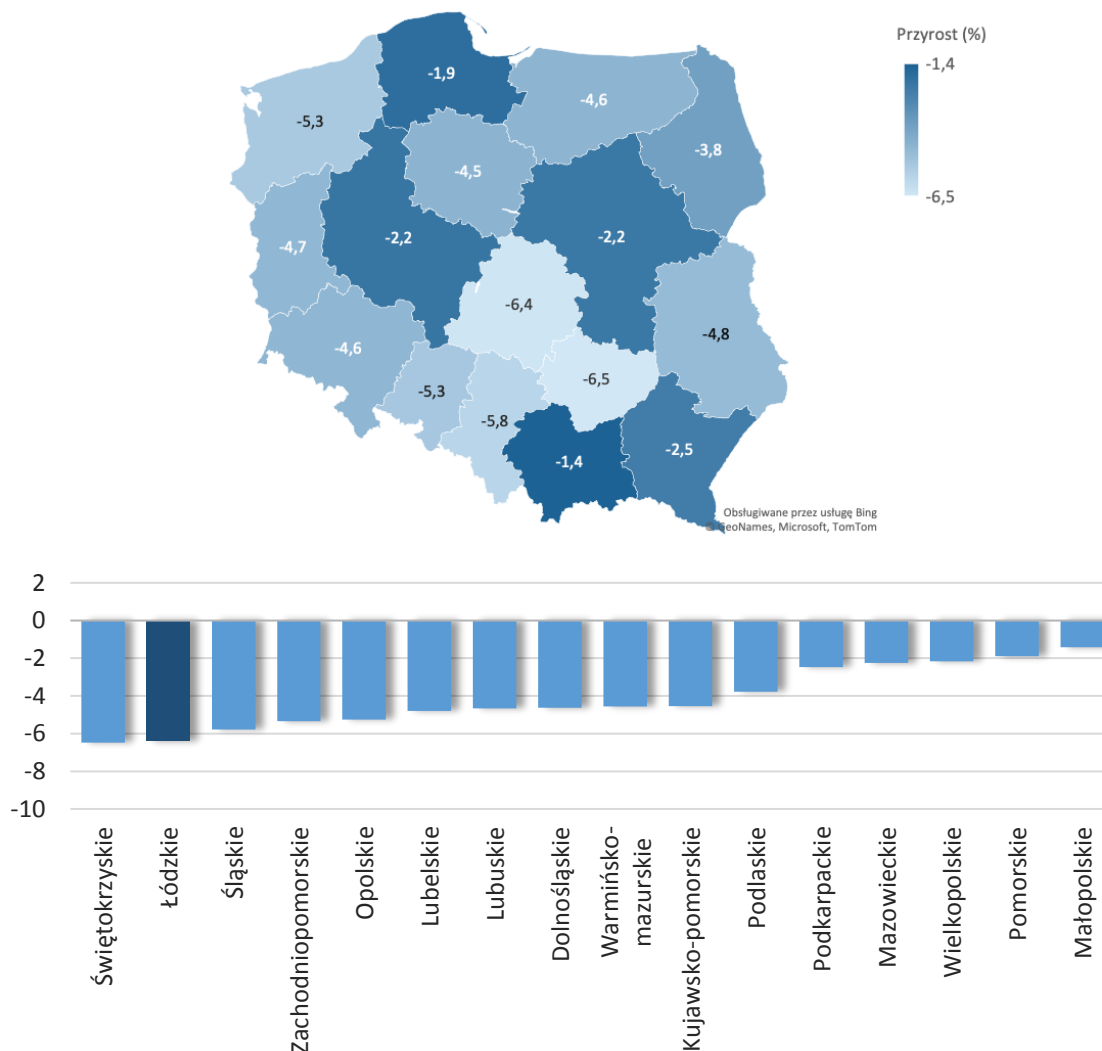
⁴ Podstawą danych o stanie ludności za 2022 rok są wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021.

Spadek liczby ludności obserwowany w województwie łódzkim to wynik ujemnego przyrostu naturalnego (ubytku naturalnego) oraz ujemnego salda migracji.

W roku 2022 w porównaniu do roku 2021 nastąpił spadek liczby zgonów (o 12%). Przy czym, należy pamiętać, że w ostatnich dwóch latach (2020-2021) odnotowano zwiększoną w porównaniu do lat poprzednich liczbę zgonów, co było spowodowane rozwojem pandemii COVID-19 w Polsce i związaną z nim wysoką śmiertelnością z powodu tej choroby.

W 2022 roku w województwie łódzkim urodziło się o ponad 15,2 tys. osób mniej niż zmarło (ponad 18,1 tys. urodzeń żywych wobec 33,4 tys. zgonów), a stopa przyrostu naturalnego (tj. wartość ubytku naturalnego przeliczona na 1000 mieszkańców) wyniosła -6,4 (przy wartości dla Polski wynoszącej -3,8). W zestawieniu województw pod względem przyrostu naturalnego pozycja łódzkiego w 2022 roku nie uległa zmianie – nadal pozostaje na przedostatnim miejscu w kraju, wyprzedzając województwo świętokrzyskie.

Rysunek 3. Stopa przyrostu naturalnego według województw w Polsce w 2022 roku

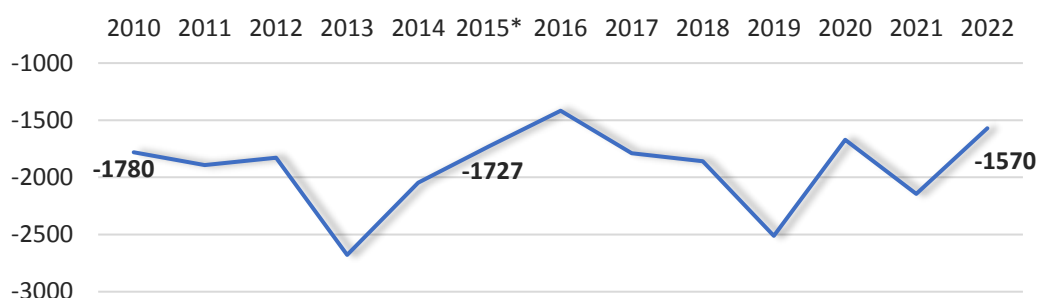

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Podobnie, jak w przypadku przyrostu naturalnego, również ogólne saldo migracji (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały) przyjmuje w województwie łódzkim wartości ujemne. W 2022 roku w związku ze zmianą miejsca zamieszkania lub pobytu województwo

łódzkie opuściło ponad 1,5 tys. osób. Należy jednak zauważyć, że w porównaniu do roku 2021 skala ubytku zmniejszyła się – województwo opuściło o ponad 0,5 tys. osób mniej.

Rysunek 4. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 2010-2022

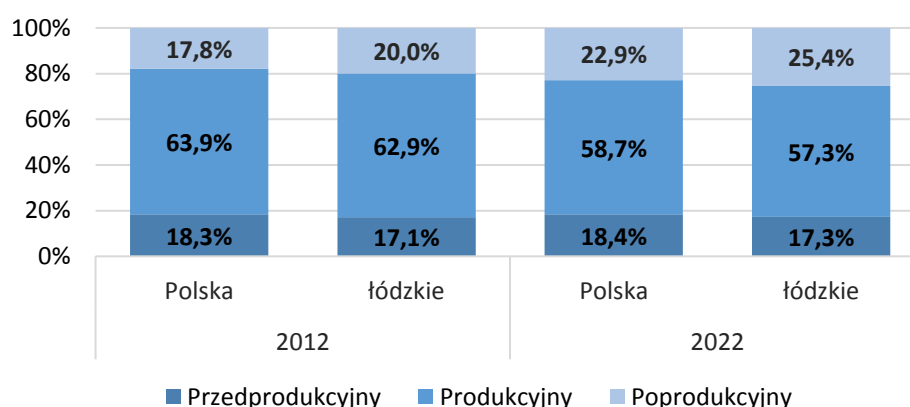

* Brak danych nt. salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Wartość wskaźnika obejmuje wyłącznie saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Jednym z najważniejszych negatywnych zjawisk obserwowanych w województwie łódzkim jest proces starzenia się społeczeństwa. Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (w 2022 roku ich udział wynosił 17,3%; blisko 411,0 tys. osób) oraz (w większym stopniu) w wieku produkcyjnym (57,3%; około 1 362,6 tys. osób), a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym (w 2022 roku 25,4%; ponad 605,0 tys. osób)⁵. Podobna tendencja obserwowana jest w całym kraju, przy czym w porównaniu do struktury wiekowej ludności w Polsce sytuacja demograficzna w województwie łódzkim prezentuje się zdecydowanie mniej korzystnie. Wskaźnik obciążenia demograficznego, tj. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w 2022 roku 44,4 wobec 43,1 w roku 2021.

Rysunek 5. Struktura ludności według wieku produkcyjnego (w %) w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2012 i 2022

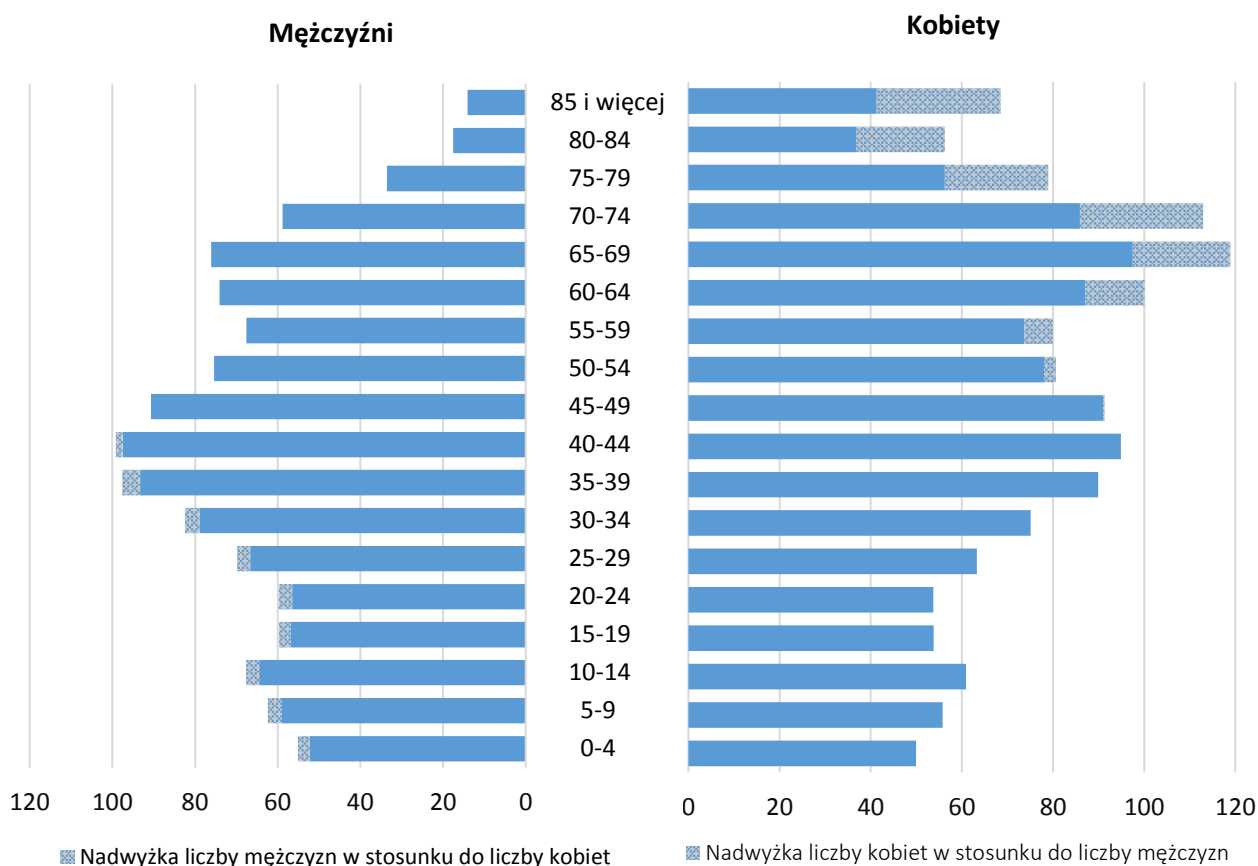

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

⁵ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

W 2022 roku w strukturze wiekowej ludności dominowały osoby w wieku 40-44 lata (8,1%) oraz 35-39 lat (7,7%) i 45-49 lat (7,6%). Niemniej jednak stosunkowo wysokie były również odsetki ludności w starszych grupach wiekowych, w tym przede wszystkim wśród kobiet. W 2022 roku łączny udział kobiet w wieku powyżej 75. roku życia wynosił 10,8%, podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten ukształtował się na poziomie 5,8%. Jednocześnie począwszy od grupy wiekowej obejmującej osoby pomiędzy 50. a 54. rokiem życia, widoczna jest wyraźna nadwyżka liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn. Zjawisko starzenia się społeczeństwa województwa łódzkiego dotyczy zatem w szczególności kobiet. Wynika to przede wszystkim z dłuższego przeciętnego trwania życia wśród kobiet, niż ma to miejsce wśród mężczyzn. Ponadto w województwie łódzkim dysproporcja ta jest szczególnie silna (79 lat przeciętnie dla kobiet wobec niespełna 71 lat dla mężczyzn⁶). Odwrotna sytuacja niż w przypadku osób starszych obserwowana jest w w młodszych grupach wiekowych – wśród osób w wieku do 44. roku życia w 2022 roku występowała nadwyżka liczby mężczyzn w stosunku do liczby kobiet, przy czym przewaga ta była niewielka.

Rysunek 6. Struktura ludności według wieku i płci (w tys. osób) w województwie łódzkim w 2022 roku

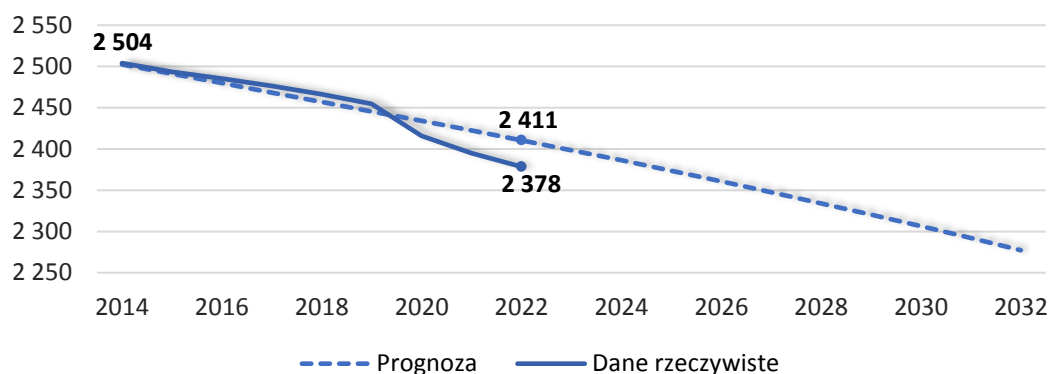
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Zgodnie z prognozą ludności na lata 2014-2050 opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Przewidywania wskazują, że populacja mieszkańców województwa zmniejszy się do poziomu niespełna 2,0

⁶ Wartości za 2021 rok; dane za 2022 rok nie były dostępne w momencie sporządzania raportu.

mln osób w 2050 roku. Należy przy tym zaznaczyć, że z uwagi na epidemię COVID-19, która spowodowała znaczny ubytek ludności w regionie ze względu na wysoki poziom śmiertelności z powodu tej choroby, liczba mieszkańców województwa już w 2020 roku osiągnęła wartość znacznie niższą, niż przewidywana i w kolejnych dwóch latach utrzymywała się na obniżonym poziomie. W związku z powyższym istnieje ryzyko, że populacja osób zamieszkujących województwo łódzkie zmniejszy się jeszcze bardziej, niż wskazywały na to prognozy.

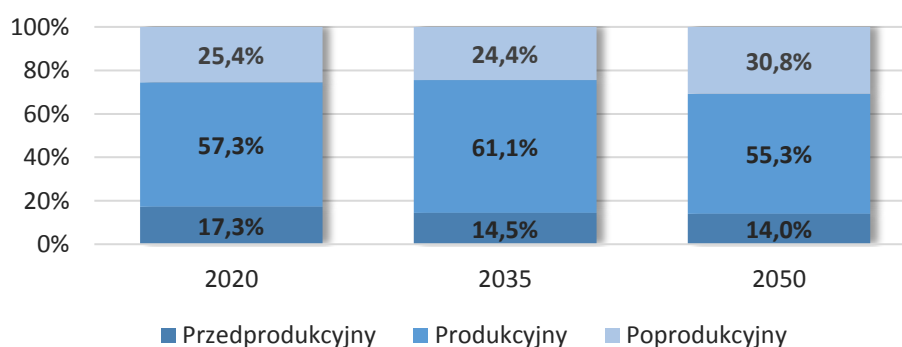
Rysunek 7. Prognozowana i rzeczywista liczba ludności w województwie łódzkim w latach 2014-2032 (w tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego) – do 2050 roku liczba osób w tej grupie ma wzrosnąć o około 10,0 tys. (1,6%) w porównaniu z rokiem 2022. Powyższe zjawisko jest szczególnie negatywne w połączeniu z przewidywanym spadkiem liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym (o około 257,4 tys. osób; 18,9,0%) oraz przedprodukcyjnym (o prawie 132,0 tys. osób; 32,1%).

Rysunek 8. Prognozowana struktura ludności według grup wieku (w %) w województwie łódzkim w roku 2035 i 2050 (2022 – dane rzeczywiste)

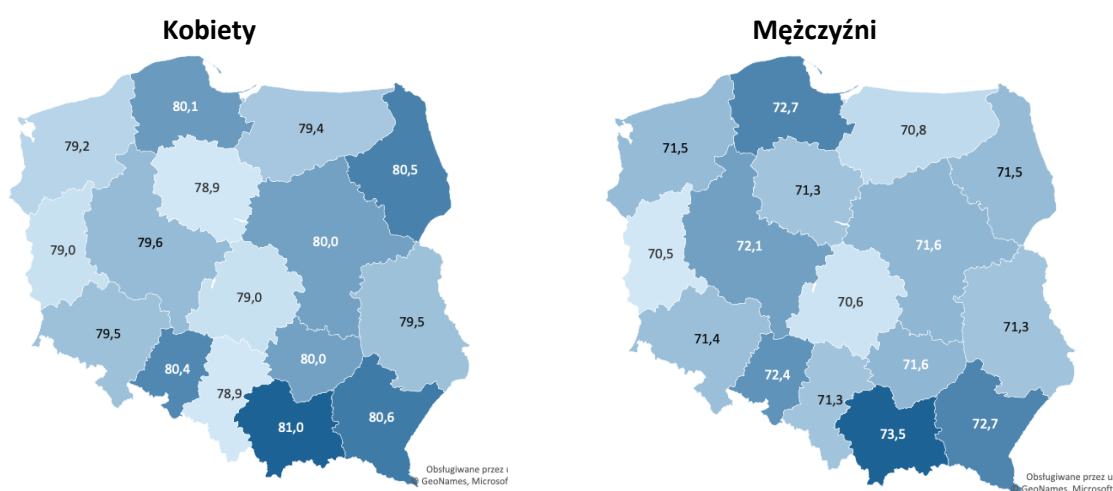

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

W 2022 roku mediana wieku⁷ ludności w województwie łódzkim wyniosła 42,0 lata dla mężczyzn (przy czym 42,6 roku w miastach i 40,9 roku na wsi) oraz 46,3 roku dla kobiet (47,9 roku w miastach i 43,7 roku na wsi).

Przeciętne trwanie życia mieszkańców województwa łódzkiego⁸ jest krótsze, niż średnio w kraju. W Polsce w 2021 roku⁹ przeciętne trwanie życia kobiet wynosiło 79,7 roku, zaś mężczyzn – 71,8 roku (dane GUS), podczas gdy w województwie łódzkim wartości te ukształtowały się na poziomie, odpowiednio: **79,0 roku oraz 70,6 roku**. Pod względem przeciętnego trwania życia mężczyzn województwo łódzkie zajęło przedostatnie miejsce wśród wszystkich województw (przed województwem lubuskim). Biorąc pod uwagę dalsze trwanie życia kobiet, jedynie w województwie śląskim i kujawsko-pomorskim wartości te były niższe, niż w łódzkim.

Rysunek 9. Przeciętne trwanie życia kobiet i mężczyzn (w latach) w 2022 roku w przekroju województw w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS.

2. Aktywność ekonomiczna ludności

Z punktu widzenia sytuacji na rynku pracy ludność (w wieku od 15 lat do 89 lat¹⁰) dzieli się na pracujących, bezrobotnych i biernych zawodowo, przy czym pracujący i bezrobotni tworzą zbiorowość aktywnych zawodowo. Do kategorii pracujących zalicza się natomiast osoby wykonujące pracę najemną, prowadzące własną działalność gospodarczą, rolników prowadzących własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne, a także osoby, które nieodpłatnie pomagały w prowadzeniu gospodarstwa rolnego lub innej rodzinnej działalności gospodarczej. W Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), a także w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań (NSP), aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

⁷ Mediana wieku (wiek środkowy) – parametr wyznaczający granicę wieku, którą połowa badanej populacji już przekroczyła, a druga połowa jeszcze nie osiągnęła.

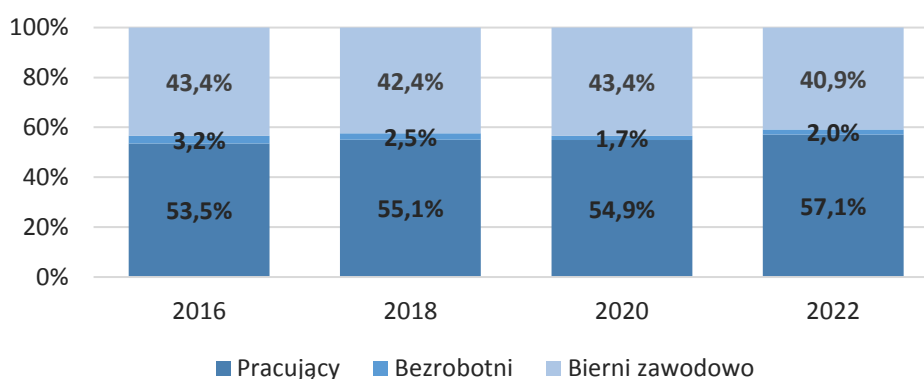
⁸ Przeciętne dalsze trwanie życia osób w momencie narodzin.

⁹ Dane za 2022 rok nie były dostępne w momencie opracowywania raportu.

¹⁰ Zgodnie z założeniami Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL).

W 2022 roku ludność aktywna zawodowo stanowiła w województwie łącznie 59,1% populacji w wieku 15-89 lat¹¹ (ok. 1,16 mln osób), natomiast bierni zawodowo – niewiele niespełna 41,0% tej zbiorowości (801,0 tys. osób). Zdecydowana większość aktywnych zawodowo (96,5%) to osoby pracujące, podczas gdy bezrobotni stanowili jedynie 3,5% mieszkańców województwa łódzkiego w wieku 15–89 lat. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna, przy czym widoczne są pewne tendencje zmian. W szczególności w 2022 nastąpił wyraźny wzrost udziału osób pracujących (o 6,0 p. proc. w stosunku do stanu z roku 2016 i aż o 2,0 p. proc. w porównaniu do roku 2021), któremu towarzyszył spadek udziału osób bezrobotnych (o 0,5 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego) oraz biernych zawodowo (o 1,3 p. proc.).

Rysunek 10. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej (w %) w województwie łódzkim w latach 2016-2022

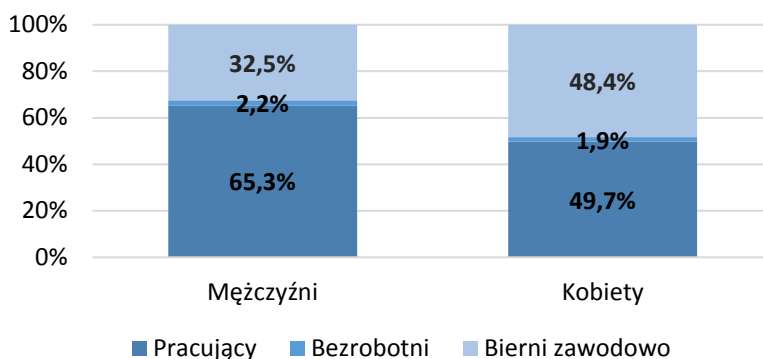

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozpatrując aktywność ekonomiczną mieszkańców województwa według płci, zauważa się zupełnie odmienną strukturę aktywności u kobiet i u mężczyzn. Wśród mężczyzn obserwowano stosunkowo wysoki udział osób pracujących (65,3% w 2022 roku), podczas wśród kobiet odsetek ten ukształtował się na poziomie niespełna 50,0%. Jednocześnie udział biernych zawodowo w populacji mężczyzn był o około 16,0 p. proc. niższy, niż wśród kobiet. Zjawisko to wynika m.in. z dłuższego trwania życia i niższej granicy wieku emerytalnego kobiet, a tym samym ich większego udziału wśród osób w wieku poprodukcyjnym, a także z obserwowanej wśród kobiet rezygnacji z pracy lub z poszukiwania zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania opieki nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi (por. Żmurkow-Poteralska (red.) 2020, Żmurkow-Poteralska 2017). Odsetek osób bezrobotnych w przypadku oby płci był zbliżony (nieco wyższy wśród mężczyzn).

¹¹ Źródłem danych do analiz w zakresie aktywności ekonomicznej ludności (poza bezrobociem rejestrowanym) są dane pochodzące z badania BAEL, w związku z czym analizy te odnoszą się do aktywności ekonomicznej ludności w wieku 15 – 89 lat.

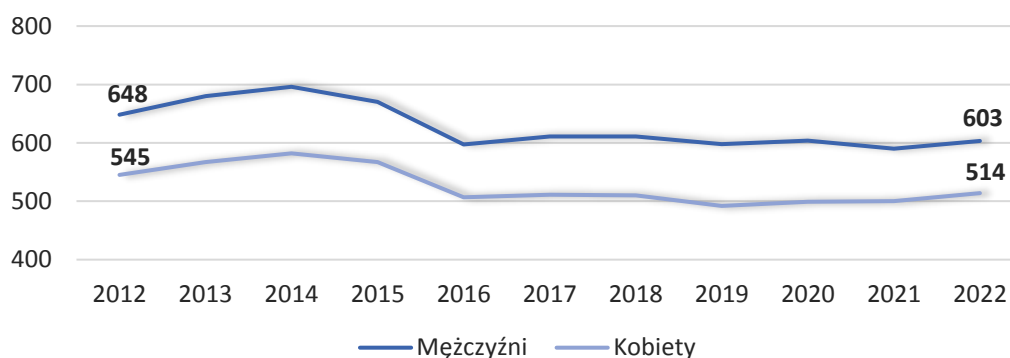
Rysunek 11. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej i płci (w %) w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2022 roku liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła ponad 1,1 mln osób, co stanowi spadek o około 6,4% (76,0 tys. osób) w porównaniu do stanu z roku 2012, ale wzrost o 2,5% (27,0 tys. osób) w porównaniu do roku 2021. Wśród pracujących obserwowana jest stosunkowo stabilna nadwyżka mężczyzn w stosunku do kobiet, wynosząca średnio około 9,0% (średnia różnica w latach 2012-2022).

Rysunek 12. Liczba pracujących według płci (w tys. osób) w województwie łódzkim w latach 2012-2021

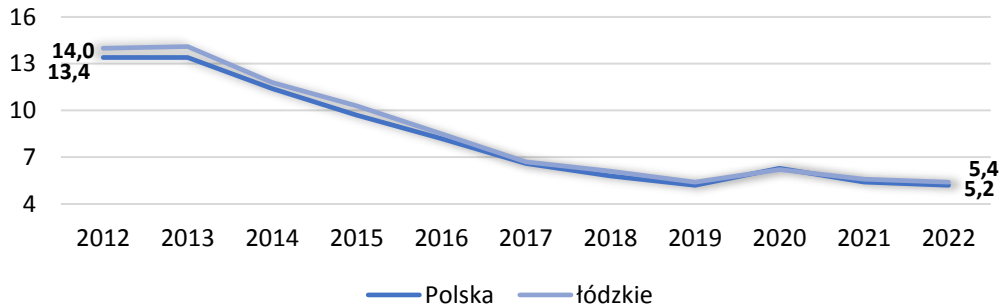
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w latach 2012-2023 wskazuje na wyraźny spadek liczby osób zarejestrowanych w urzędach pracy jako bezrobotne. Liczba ta wzrosła nieznacznie w 2020 roku, czego przyczyną było najprawdopodobniej wprowadzenie ograniczeń w działaniu niektórych gałęzi gospodarki w związku z wystąpieniem epidemii COVID-19 w Polsce. W kolejnych dwóch latach sytuacja uległa poprawie i liczba bezrobotnych zmniejszyła się do 54,4 tys. osób w roku 2022.

Wzrostowi liczby osób bezrobotnych w 2020 roku towarzyszył również wzrost wartości stopy bezrobocia rejestrowanego obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2022 roku stopa bezrobocia w województwie uległa obniżeniu osiągając poziom zbliżony do obserwowanego w 2019 roku. Jej wartość dla województwa łódzkiego wyniosła 5,4% i była o 0,8 p. proc. niższa od zaobserwowanej w końcu roku 2020, ale także aż o 8,6 p. proc. niższa od wartości odnotowanej w końcu roku 2012. Jednocześnie stopa

bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim kształtuje się na zbliżonym poziomie jak średnia dla kraju (łódzkie – 5,4%; Polska – 5,2%).

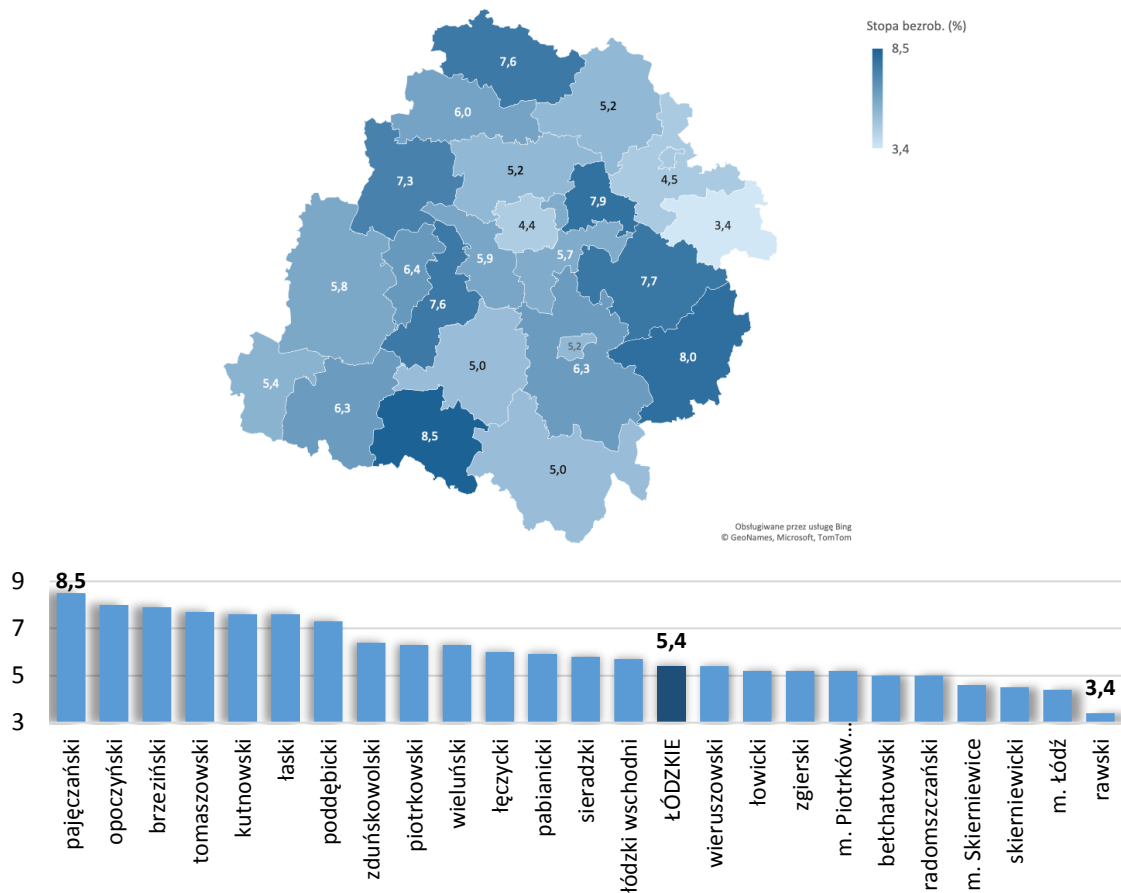
Rysunek 13. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2012-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W przekroju powiatów występują znaczne różnice w wielkości stopy bezrobocia rejestrowanego. Zgodnie z danymi GUS za 2022 rok, w 14 powiatach stopa bezrobocia była wyższa niż średnio w województwie.

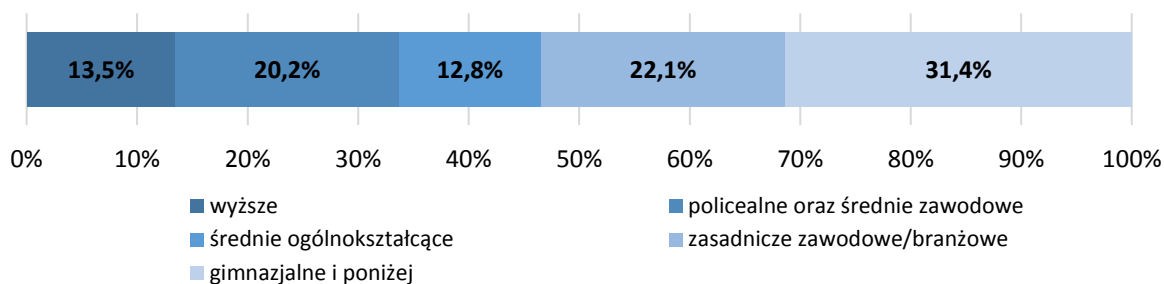
Rysunek 14. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Jednocześnie ryzyko pozostawania w stanie bezrobocia jest większe wśród osób posiadających niższy poziom wykształcenia. Wśród osób bezrobotnych w województwie łódzkim w 2022 roku dominowały osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 31,4%). Relatywnie najmniejszy odsetek bezrobotnych stanowiły osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące (ok. 12,8% wszystkich bezrobotnych) oraz wyższe (13,5%).

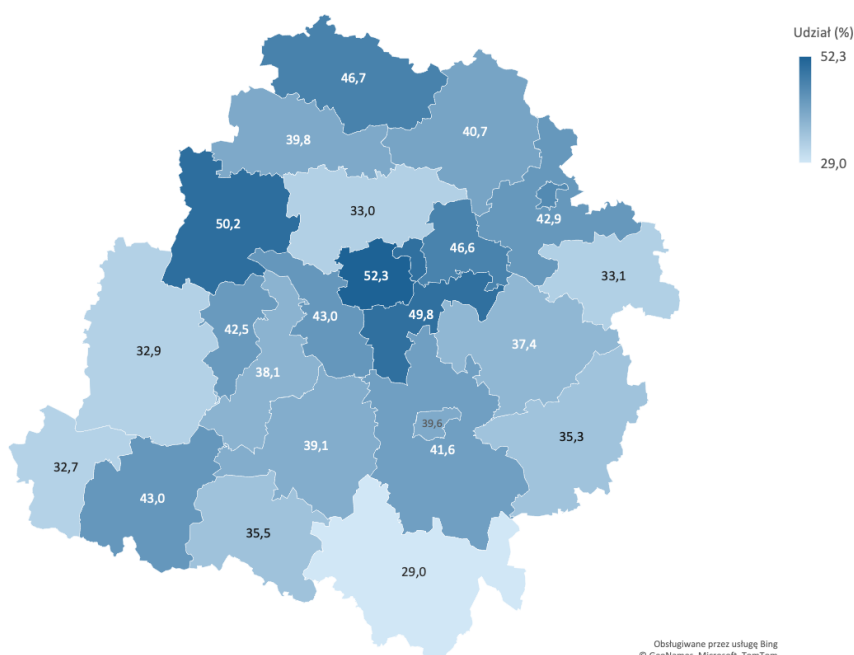
Rysunek 15. Struktura bezrobotnych według wykształcenia (w %) w województwie łódzkim w 2022 roku

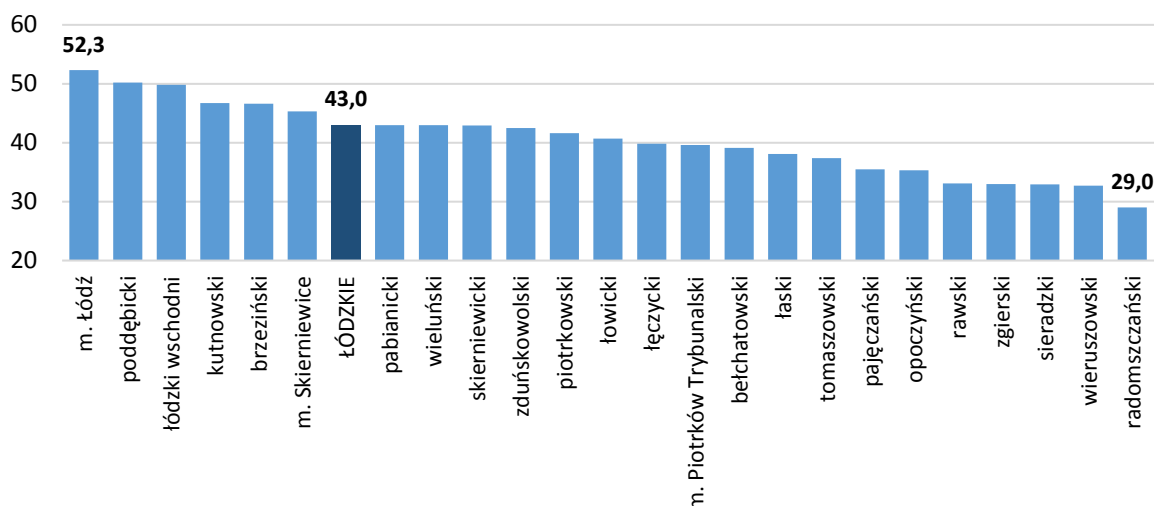
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2022 roku 43,0% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Najbardziej niepokojącą sytuację pod tym względem obserwowano w Łodzi oraz w powiecie poddębickim i łódzkim wschodnim, gdzie osoby długotrwale bezrobotne stanowiły odpowiednio od 50,0% do 52,0% wszystkich osób pozostających bez pracy. Najniższy udział osób długotrwale bezrobotnych odnotowano w powiecie radomszczańskim, gdzie odsetek osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w stosunku do ogółu osób bezrobotnych wynosił jedynie 29,0%.

Rysunek 16. Udział bezrobotnych zarejestrowanych pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych (w %) w 2022 roku

Obsługiwane przez usługę Bing
© GeoNames, Microsoft, TomTom

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3. Sytuacja społeczna w regionie

Wskaźniki zasięgu ubóstwa

W statystyce publicznej nie opublikowano danych z zakresu ubóstwa ekonomicznego w 2020 i 2021 roku dla poszczególnych województw¹², a udostępniono jedynie informację w tym zakresie dla całego kraju.

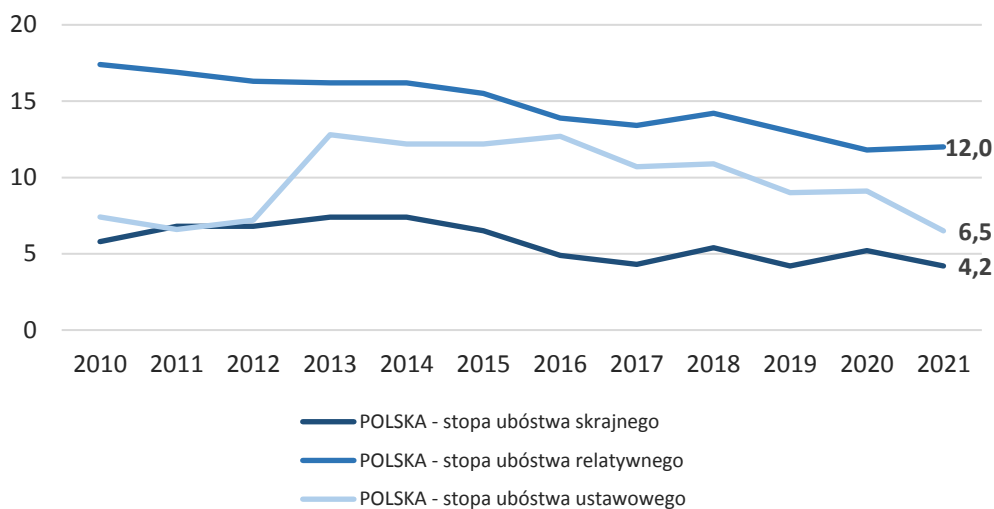
W 2021 roku, w porównaniu do roku poprzedniego, w Polsce zauważalny był wyraźny **spadek wskaźnika ubóstwa ustawowego** z 9,1% do 6,5% (o blisko 3,0 p. proc.). **Zmniejszył się również zasięg ubóstwa skrajnego** – wartość wskaźnika w 2021 roku była niższa o 1,0 p. proc. (4,2%) w stosunku do roku 2020. Poziom **ubóstwa relatywnego** ukształtował się na podobnym poziomie do obserwowanego w roku 2020, osiągając wartość 12,0%.

Jednocześnie, odnotowane w 2021 roku spadki (rok do roku) stóp ubóstwa skrajnego i ustawowego oraz utrzymujący się na względnie stałym poziomie zasięg ubóstwa relatywnego „miały miejsce w sytuacji wyższego (zarówno w ujęciu nominalnym, jak i realnym) poziomu przeciętnych dochodów oraz wydatków gospodarstw domowych, a także wzrostu odsetka pozytywnych subiektywnych ocen własnej sytuacji materialnej”¹³.

¹² Na stronach GUS nie opublikowano danych dotyczących zasięgów ubóstwa za 2020 i 2021 rok według województw (stan w końcu maja 2023 r.). Według informacji podanych przez GUS dane te zostały pozyskane w ramach reprezentacyjnego badania ankietowego, w związku z czym charakteryzują się one niższą precyzją niż w latach poprzednich, co negatywnie wpłynęło na ich wiarygodność.

¹³ GUS, 2022, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych)*, Informacje sygnałowe.

Rysunek 17. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych poniżej granic ubóstwa (w %) w województwie łódzkim* i Polsce w latach 2011-2021

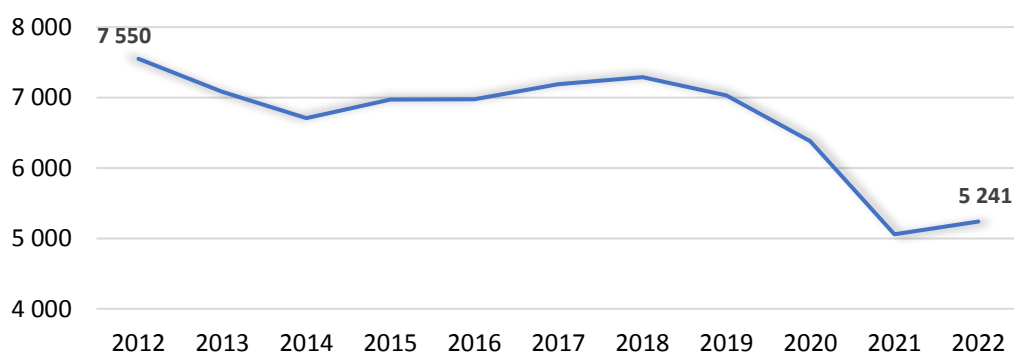
* Brak danych dla 2020 i 2021 roku dla województw.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS oraz informacji sygnalnej: GUS, 2022, Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

Infrastruktura społeczna

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało 70,9 tys. mieszkań komunalnych (o blisko 1,5 tys. mniej niż w roku poprzednim), spośród których 7,4% stanowiły lokale socjalne (w 2022 roku 5,2 tys. mieszkań). W 2022 roku odnotowano odwrócenie tendencji spadkowej liczby mieszkań socjalnych w województwie, obserwowanej w szczególności w latach 2020-2021.

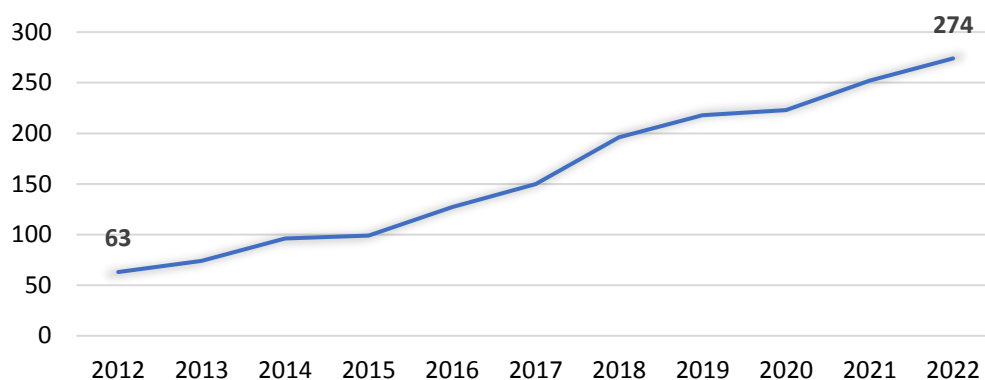
Rysunek 18. Liczba mieszkań socjalnych (lokali) w województwie łódzkim w latach 2012-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Na mieszkanie socjalne w województwie łódzkim w 2022 roku oczekiwało ponad 7,0 tys. osób, co stanowi wzrost o ponad 300 osób w porównaniu z rokiem 2021. Zgodnie z przewidywaniami na rok 2023, liczba oczekujących powinna pozostać na poziomie podobnym do obecnego.

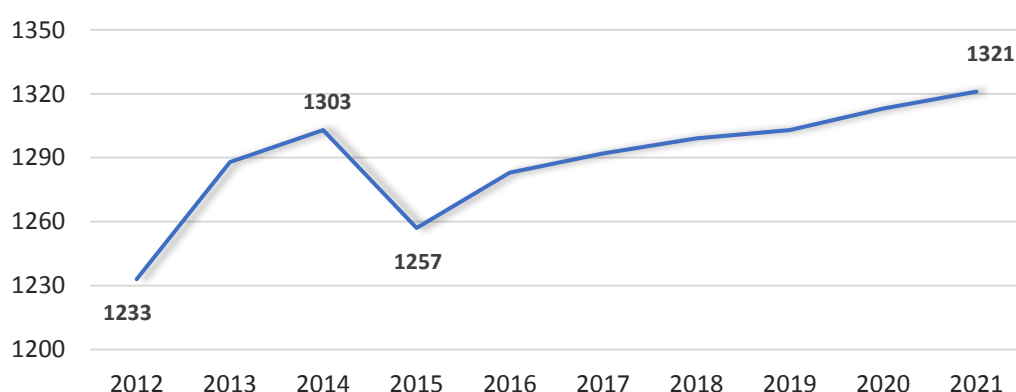
Rysunek 19. Łączna liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim w latach 2012-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim zwiększyła się w latach 2012-2022 ponad czterokrotnie. W 2022 roku w województwie działały **274 placówki** tego typu dysponujące **10 746 miejscami** (wzrost o blisko 1 070 miejsc w stosunku do stanu z roku 2021), w związku z czym na każdy 1000 dzieci w wieku do 3 lat przypadało około 136 miejsc w żłobkach (w 2021 roku było to średnio 158 miejsc). W omawianych placówkach w 2022 roku przebywało łącznie prawie 15,1 tys. dzieci (około 1,23 tys. dzieci więcej niż przed rokiem), co stanowiło 19,0% wszystkich dzieci w wieku do 3. roku życia w województwie łódzkim.

Rysunek 20. Liczba przedszkoli w województwie łódzkim w latach 2012-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba przedszkoli¹⁴ w województwie łódzkim podlegała w latach 2012-2021¹⁵ tendencji wzrostowej, która została okresowo zahamowana w roku 2015 (spadek do poziomu 1 257 obiektów, głównie ze względu na spadek liczby oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych). W kolejnych latach tendencja wzrostowa była kontynuowana, w wyniku czego liczba przedszkoli w województwie zwiększyła się do **1 321 w roku 2021**. Do placówek tych uczęszczało blisko 86,5 tys. dzieci.

¹⁴ Łącznie z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych, zespołami wychowania przedszkolnego oraz punktami przedszkolnymi (cały okres) oraz przedszkolami specjalnymi.

¹⁵ Brak danych za 2021 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu

III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

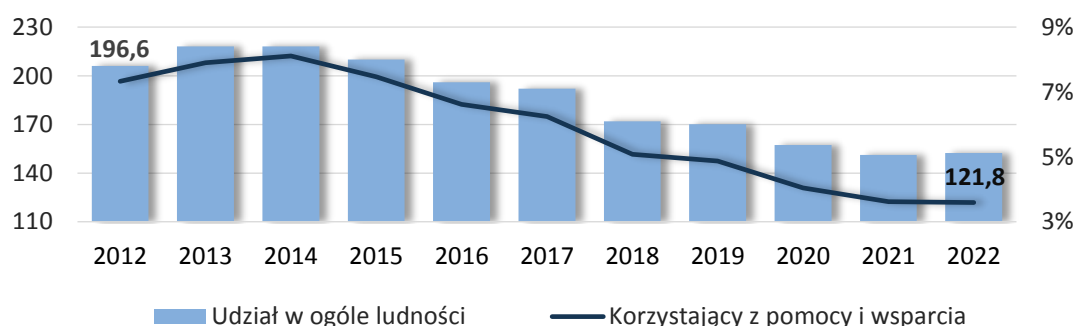
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

1.1. Korzystający ogółem

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Jednostki te świadczą pomoc na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów. Wsparcie udzielane jest zarówno na podstawie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2022 roku z pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR skorzystało łącznie 121 836 osób¹⁶ (zaledwie o 522 osoby mniej niż przed rokiem), co stanowiło 5,1% ogółu ludności województwa łódzkiego (podobnie, jak w roku 2021).

Od 2015 roku w województwie łódzkim obserwowany był systematyczny spadek zarówno liczby, jak i udziału korzystających z pomocy i wsparcia w województwie. Szczególnie wyraźne zmniejszenie skali korzystania przez mieszkańców województwa łódzkiego z pomocy i wsparcia obserwowano w latach 2020-2021, co miało związek głównie z wystąpieniem epidemii związanej z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, która w znaczny sposób zaburzyła dotychczasowe funkcjonowanie systemu pomocy społecznej oraz ograniczyła zakres świadczenia usług społecznych. W roku 2022 nastąpiła natomiast względna stabilizacja sytuacji w tym zakresie.

Rysunek 21. Liczba (w tys. osób; lewa oś) i udział w ogólnej liczbie ludności (w %; prawa oś) korzystających z pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w latach 2012-2022

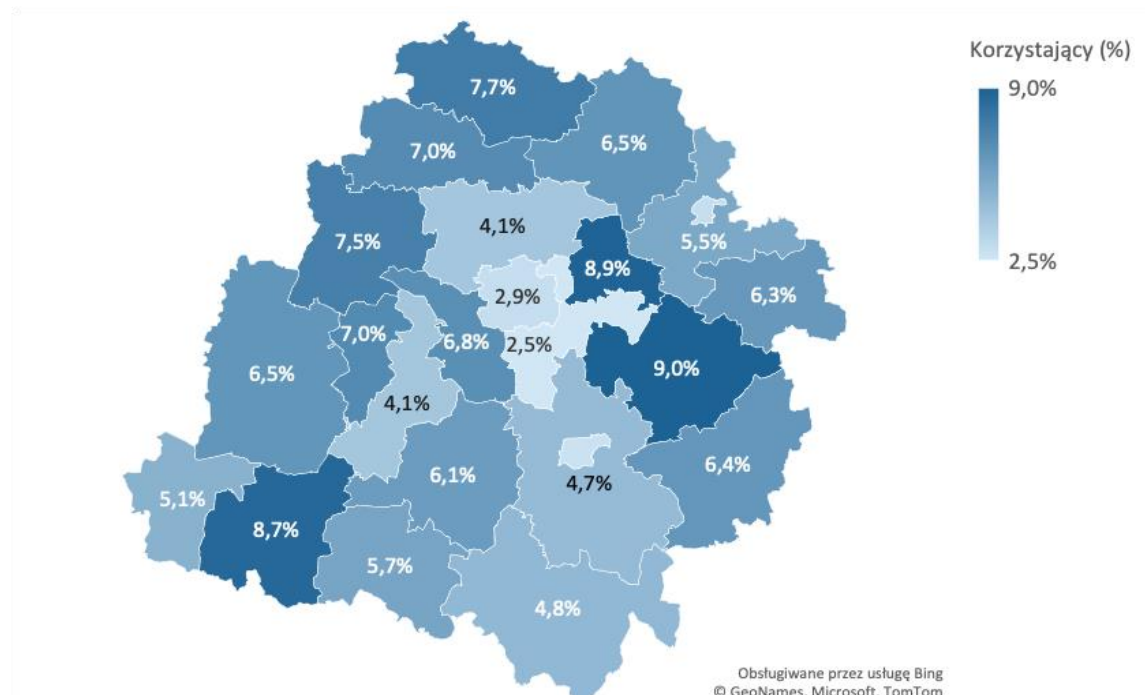
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

¹⁶ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. **Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów.**

Liczba ta obejmuje osoby 1) objęte wsparciem na podstawie ustawy o pomocy społecznej, w tym wyłącznie pracą socjalną, a także osoby objęte poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane oraz umieszczone w domach pomocy społecznej; 2) osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych; 3) osoby otrzymujące w OPS pomoc w formie dodatku mieszkaniowego lub dodatku energetycznego; 4) osoby, które uzyskały pomoc w ramach środków EFS; 5) osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (osoby niepełnosprawne korzystające ze świadczeń, np. w ramach środków PFRON; dzieci przebywające w pieczy zastępczej oraz usamodzielniani wychowankowie; osoby korzystające ze wsparcia punktu interwencji kryzysowej).

Skala korzystania z pomocy i wsparcia różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Największe natężenie tego zjawiska w 2022 roku odnotowano w powiecie tomaszowskim oraz brzezińskim i wieluńskim, gdzie pomocą i wsparciem objętych było odpowiednio od 8,0% do 9,0% ogółu mieszkańców. Stosunkowo duża część ludności korzystała w 2022 roku ze wsparcia oferowanego w ramach systemu pomocy społecznej również w powiecie kutnowskim (7,7%) oraz poddębickim (7,5%), a także zduńskowolskim i łęczyckim (w obu przypadkach 7,0% mieszkańców). W najmniejszym stopniu pomocą i wsparciem objęto mieszkańców powiatu łódzkiego wschodniego (2,5% ludności) oraz miast powiatowych (między około 3,0%).

Rysunek 22. Udział osób korzystających z pomocy i wsparcia w ogóle ludności powiatów (w %) w województwie łódzkim w 2022 roku

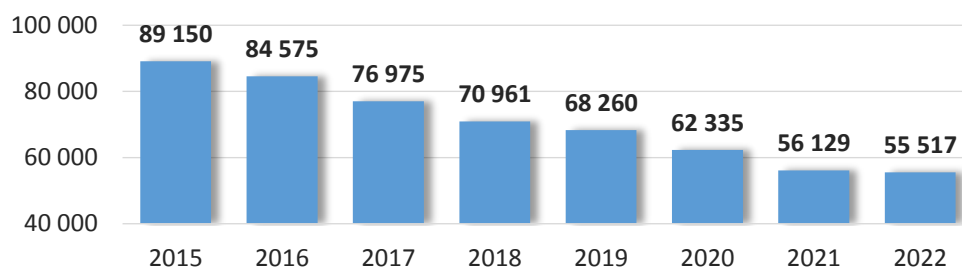

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok oraz BDL GUS.

W 2022 roku w połowie powiatów województwa łódzkiego (12) odnotowano wzrost odsetka mieszkańców korzystających z pomocy i wsparcia w porównaniu do roku poprzedniego (rok wcześniej w 15 powiatach udział ten uległ zmniejszeniu), przy czym w większości były to niewielkie zmiany. Największe wzrosty tego odsetka zaobserwowano w powiatach tomaszowskim (o 1,6 p. proc.), opoczyńskim (1,4 p. proc.) oraz łowickim (1,2 p. proc.). W pozostałych dziewięciu powiatach wzrosty te zwierzały się w przedziale między 0,8 a 0,2 p. proc. Spadek udziału osób otrzymujących pomoc i wsparcie nastąpił w dziewięciu powiatach, przy czym najsilniejszy odnotowano w Skierniewicach (1,4 p. proc.). W pozostałych trzech powiatach odsetek ten ustabilizował się na poziomie zbliżonym do odnotowanego w 2021 roku.

Jednocześnie **pomocą udzielaną wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej**¹⁷ objęto w 2022 roku w województwie łódzkim **55 517 rodzin liczących łącznie 104 999 osób**. Liczba ta – zgodnie z ogólną tendencją obserwowaną w województwie – ulega systematycznemu zmniejszeniu. W porównaniu do roku 2015 liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w postaci świadczeń oraz pracy socjalnej (wyłącznie) zmniejszyła się o blisko 34,0 tys. rodzin, a liczba osób w rodzinach objętych tą formą pomocy – o 96,7 tys.

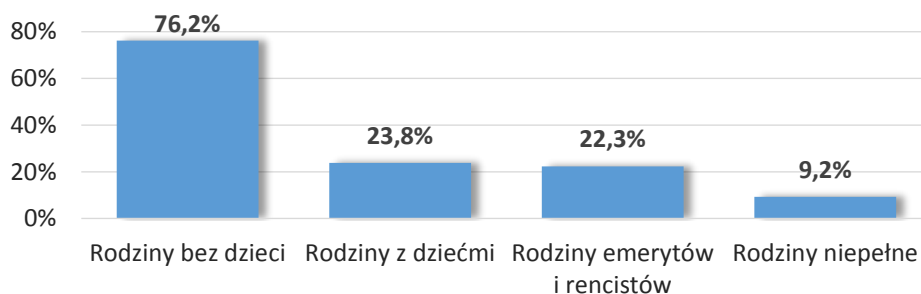
Rysunek 23. Liczba rodzin objętych pomocą na podstawie ustawy o pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-03.

Wśród rodzin objętych pomocą wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej (w tym wyłącznie w postaci pracy socjalnej), 61,1% stanowiły rodziny jednoosobowe, a rodziny wieloosobowe – 38,9%. Spośród wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną zdecydowanie najczęściej było rodzin bez dzieci (76,2%; niespełna 42,3 tys. rodzin). Rodziny z dziećmi stanowiły 23,8% wszystkich rodzin objętych świadczeniami (13,2 tys. rodzin), rodziny emerytów i rencistów 22,3% (12,4 tys. rodzin), natomiast najmniej liczną kategorię stanowiły rodziny niepełne – 9,2% (5,1 tys. rodzin)¹⁸.

Rysunek 24. Odsetek rodzin (w %) korzystających z pomocy społecznej według typu rodziny¹⁹ w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-03.

¹⁷ Kategoria obejmuje pomoc udzielaną w postaci świadczeń z pomocy społecznej przyznawanych w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę oraz źródło finansowania (świadczenia pieniężne i niepieniężne) oraz pomoc udzielaną wyłącznie w postaci pracy socjalnej.

¹⁸ Jedna rodzina mogła zostać zaklasyfikowana do więcej niż jednego typu. Za rodzinę niepełną należy uznać rodzinę, w której skład wchodzi jedno z rodziców (matka lub ojciec) z dzieckiem (z dziećmi). Za rodzinę emerytów i rencistów należy uznać rodzinę, w której wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest emerytura lub renta.

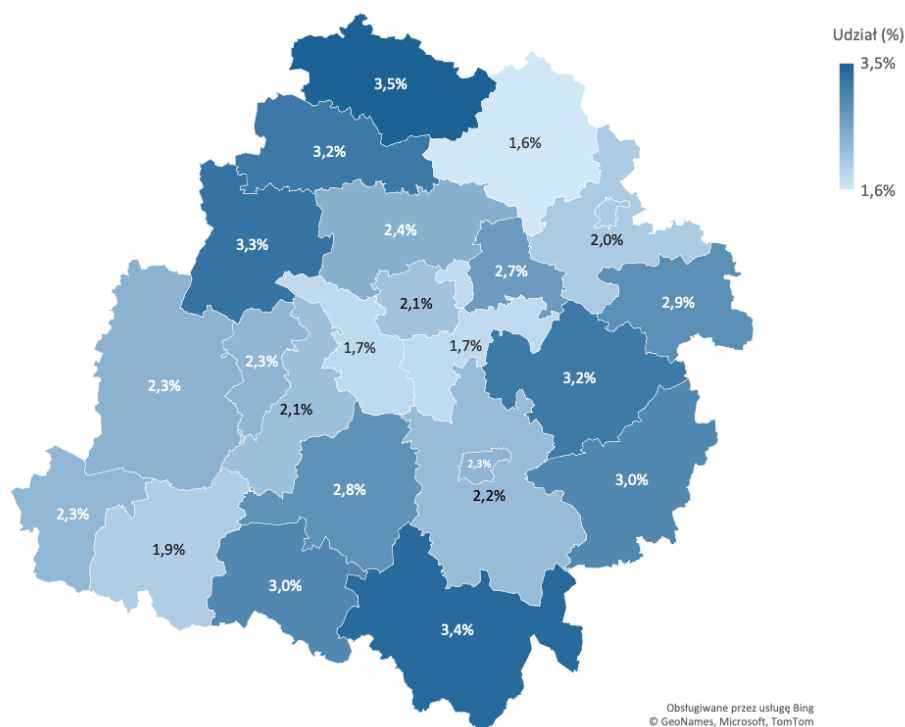
¹⁹ Odsetki rodzin poszczególnych typów nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła zostać zaklasyfikowana do więcej niż jednego typu.

1.2. Korzystający ze świadczeń

W 2022 roku pomocą w formie **świadczeń z pomocy społecznej**²⁰ objęto w województwie łódzkim **44 896 rodzin** liczących łącznie 82 372 osoby (o około 2,9 tys. mniej niż w roku 2021). Łączna **liczba osób, którym w 2022 roku przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej, wyniosła 56 890 osób**, co stanowi blisko 47,0% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia. Należy podkreślić, że liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu zmniejszeniu. W roku 2022 (w porównaniu do stanu z roku 2021) liczba osób, którym przyznano świadczenie, była mniejsza o blisko 3,3 tys., natomiast w porównaniu z rokiem 2014 liczba ta uległa zmniejszeniu łącznie o 65,5 tys. osób. Zmiany te przełożyły się na **wyraźny spadek wskaźnika deprivacji lokalnej**²¹, który w skali całego województwa zmniejszył się z blisko 4,3% w roku 2016 do 2,4% w roku 2022.

Wartość wskaźnika deprivacji lokalnej różniła się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Najwyższy poziom tego zjawiska w 2022 roku odnotowano w powiecie kutnowskim, radomszczańskim oraz poddębickim, gdzie osoby pobierające świadczenia pomocy społecznej stanowiły od 3,3% do 3,5% wszystkich mieszkańców powiatu. Stosunkowo najniższe wartości powyższego wskaźnika obserwowano natomiast w powiecie łowickim, łódzkim wschodnim oraz pabianickim (1,6%-1,7%).

Rysunek 25. Wskaźnik deprivacji lokalnej w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku (w %)

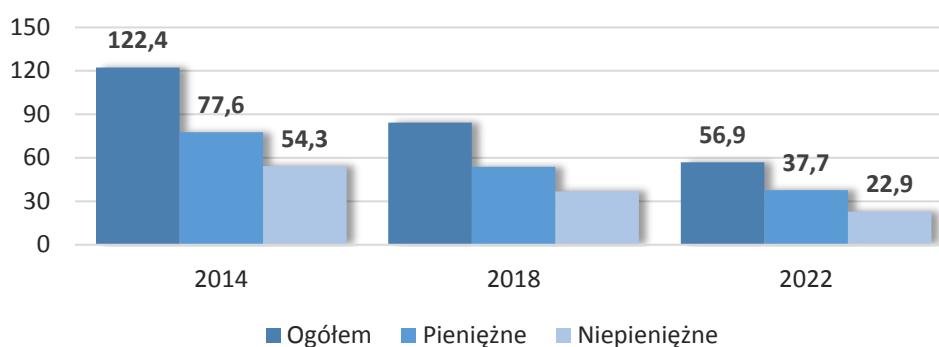
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS oraz ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

²⁰ Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania. Świadczenia przyznawane na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

²¹ Wskaźnik ten obrazuje stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

Dominującą formę wsparcia w województwie łódzkim (w każdym roku oceny) stanowią **świadczenia pieniężne** – w 2022 roku przyznano je **37 697 osobom**. Dodatkowo, ich znaczenie i udział wśród wszystkich form dostępnej pomocy wzrasta – w roku 2022 odnotowano dalsze zwiększanie skali korzystania z pomocy pieniężnej kosztem niepieniężnej. W roku oceny wsparciem w postaci **świadczeń pieniężnych** objęto ponad **66,0% osób**, którym przyznano świadczenia (w roku 2021 było to blisko 70,0%, a w latach 2015-2020 – średnio 63,0%). Pomoc **w formie niepieniężnej**, z której można korzystać niezależnie od pobieranych świadczeń pieniężnych, otrzymało w 2022 roku **22 981 osób** – około **40,0%** świadczeniobiorców.

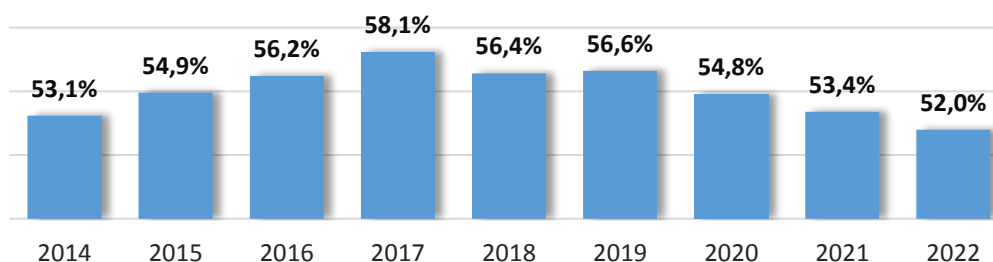
Rysunek 26. Liczba osób (w tys.), którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej pomiędzy rokiem 2014 a 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców objętych świadczeniami pieniężnymi w 2022 roku odnotowano w powiecie zgierskim, łódzkim wschodnim oraz w Piotrkowie Trybunalskim (między 76,0% a 78,0%), najniższy zaś w powiecie opoczyńskim i rawskim (około 52,0%). Jednocześnie w powiatach tych obserwowano (odpowiednio) najniższe (na poziomie 27,0%-34,0%) i najwyższe (55,0%) udziały osób otrzymujących wsparcie w postaci świadczeń niepieniężnych.

Rysunek 27. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2014-2022

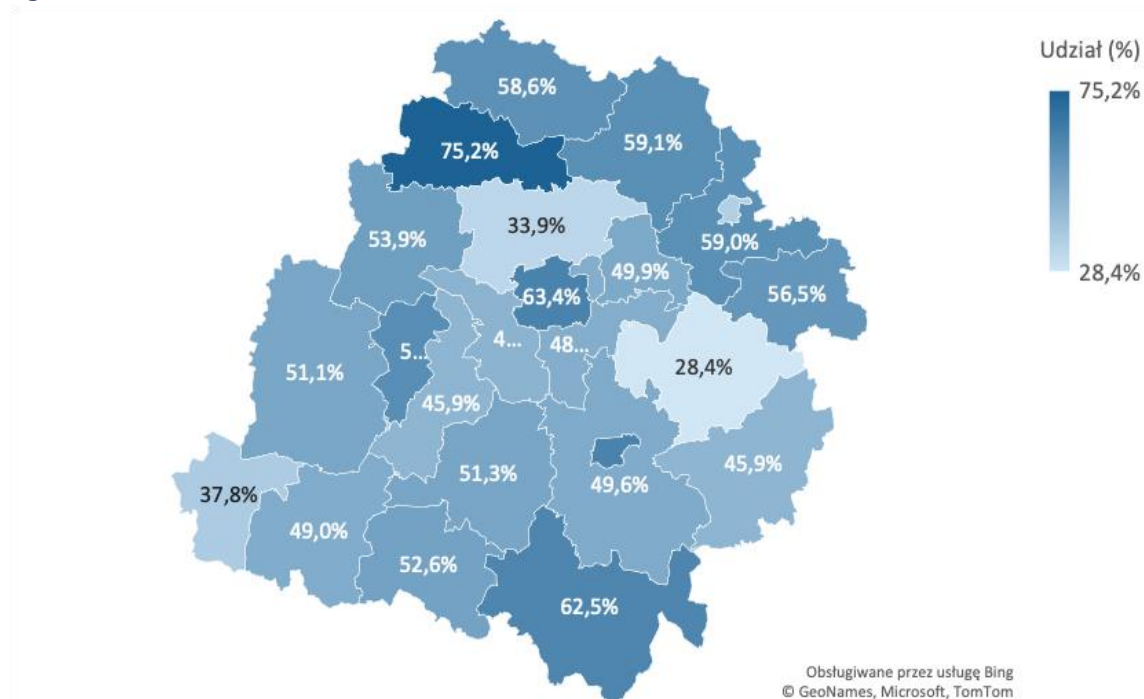
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w województwie łódzkim uległ w 2022 roku kolejnemu obniżeniu i osiągnął poziom 52,0%. Wartość ta podlega od 2017 roku spadkowi, a zatem obserwowane jest stopniowe zmniejszanie skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń** po okresie wyraźnego nasilenia tego zjawiska przed rokiem 2017. Zgodnie z danymi ze sprawozdań przekazywanych

w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w roku 2023 tendencja spadkowa powyższego udziału będzie kontynuowana.

Osoby długotrwale korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego stanowili ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób w 2022 roku (tak, jak w latach poprzednich) odnotowano w powiecie łęczyckim (75,2%), a także w Piotrkowie Trybunalskim, Łodzi i powiecie radomszczańskim (w każdym przypadku około 63,0%), natomiast najmniejszy odsetek osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej wśród świadczeniobiorców odnotowano w powiecie tomaszowskim i zgierskim (między 28,0% a 34,0%).

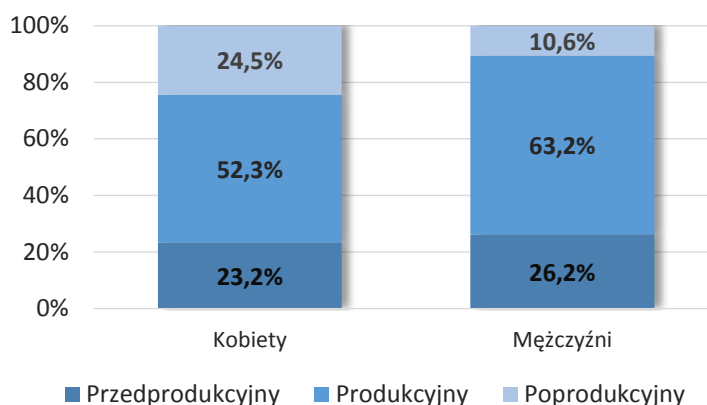
Rysunek 28. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

W strukturze świadczeniobiorców ze względu na wiek i płeć dominowały w województwie łódzkim osoby w wieku produkcyjnym, przy czym ich udział był wyraźnie wyższy wśród mężczyzn (blisko 63,2%) niż wśród kobiet (52,3%). Jednocześnie, w roku 2022 **udział osób w wieku produkcyjnym korzystających ze świadczeń zwiększył się wśród kobiet**, podczas gdy w przypadku mężczyzn odnotowano jego zmniejszenie (odwrotnie, niż miało to miejsce rok wcześniej). Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły w 2022 roku średnio 25,0% wszystkich świadczeniobiorców (przy czym częściej byli to mężczyźni). Grupą stosunkowo najrzadziej pobierającą świadczenia z pomocy społecznej były natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym, które występowały częściej wśród kobiet (24,5%) niż w grupie mężczyzn (10,6%).

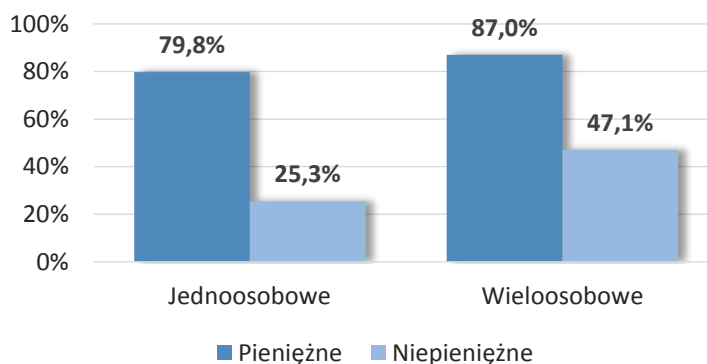
Rysunek 29. Struktura osób pobierających świadczenia według wieku i płci (w %) w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Rozkład poszczególnych rodzajów świadczeń w zależności od liczby osób w rodzinie wskazuje, że w województwie łódzkim w 2022 roku (podobnie, jak rok wcześniej) ze świadczeń pieniężnych korzystała podobna część rodzin jednoosobowych (tą formą pomocy objęto niespełna 80,0% rodzin tego typu), jak i wieloosobowych (87,0%). W przypadku **świadczeń niepieniężnych odnotowano wyraźnie częstsze korzystanie z nich przez rodziny wieloosobowe** – pomocą w formie niepieniężnej objęto około 46,0% rodzin wieloosobowych, podczas gdy wśród rodzin jednoosobowych wsparcia niepieniężnego udzielono tylko 25,3% wszystkich świadczeniobiorców.

Rysunek 30. Odsetek rodzin (w %) pobierających świadczenia według liczby osób w rodzinie²² w województwie łódzkim w 2022 roku

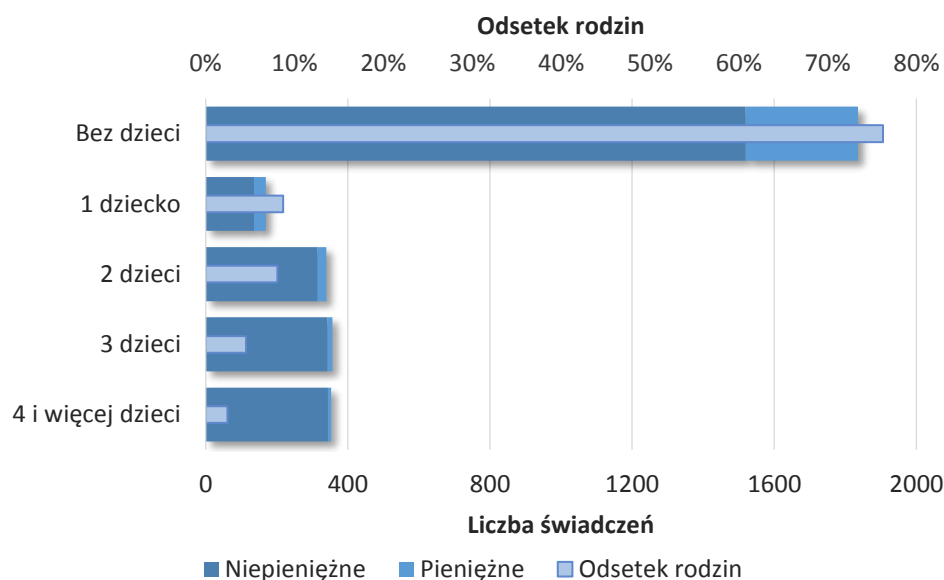
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Biorąc pod uwagę skład rodzin (bez dzieci; z dziećmi) i liczbę dzieci w rodzinach objętych świadczeniami w województwie łódzkim, największej liczby świadczeń w 2022 roku udzielono rodzinom bez dzieci (1,8 mln świadczeń), a w dalszej kolejności rodzinom z trojgiem i co najmniej czworgiem dzieci (w obu przypadkach około 355 tys. świadczeń). Stosunkowo najmniej świadczeń udzielono rodzinom posiadającym dwoje dzieci (niespełna 340 tys.) oraz z jednym dzieckiem (blisko 169 tys. świadczeń). Należy przy tym zaznaczyć, że w 2022 roku –

²² Odsetki rodzin korzystających z poszczególnych typów świadczeń nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła skorzystać z obu rodzajów świadczeń.

w porównaniu z rokiem poprzednim – zmalała częstość korzystania ze świadczeń pomocy społecznej przez rodziny bez dzieci (rodzinom tym udzielono w 2022 roku o blisko 300 tys. świadczeń mniej), a wśród rodzin z większą liczbą dzieci uległa wyraźnemu zwiększeniu.

Rysunek 31. Liczba świadczeń wypłaconych rodzinom (w tys.) i odsetek rodzin korzystających ze świadczeń według ich składu (w %) w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Niezależnie od liczby dzieci w rodzinach korzystających ze świadczeń, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne, przy czym ich udział w ogóle udzielonych świadczeń był wyraźnie wyższy w rodzinach z większą liczbą dzieci (średnio 96,0% w rodzinach z co najmniej trojgiem dzieci w porównaniu do 80,0%-83,0% w rodzinach z jednym dzieckiem lub bez dzieci). Jednocześnie skala udzielania świadczeń odpowiadała udziałowi poszczególnych typów rodzin w strukturze świadczeniobiorców.

1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

Do najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2022 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (pomocy udzielono **53,7%** rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej²³; łącznie 24,1 tys. rodzin), **ubóstwo (41,0%**; 18,4 tys. rodzin), **niepełnosprawność (40,2%** spośród rodzin otrzymujących świadczenia; 18,0 tys. rodzin); **bezrobocie (37,8%**; blisko 17,0 tys. rodzin) oraz **bezzadność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego (15,7%**; 7,1 tys. rodzin). Inne, rzadziej występujące powody udzielania wsparcia, to alkoholizm (8,2%; 3,7 tys. rodzin), potrzeba ochrony macierzyństwa (7,8%; 3,5 tys. rodzin), bezdomność (3,6%; 1,6 tys. rodzin) oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (2,0%; niespełna 1 tys. rodzin).

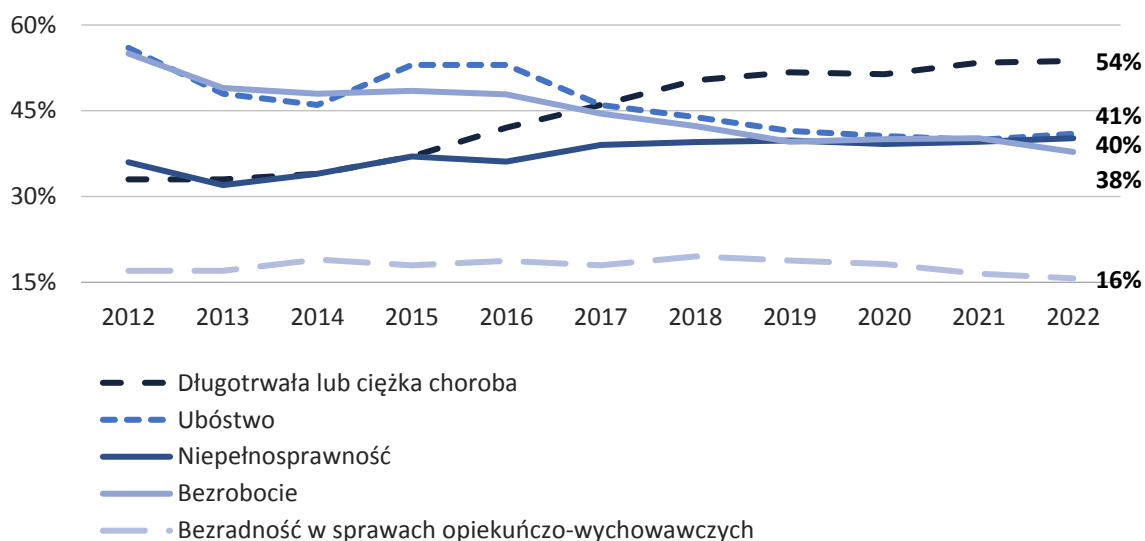
Struktura głównych powodów udzielania pomocy w województwie łódzkim w 2022 roku jest zbliżona do obserwowanej w roku ubiegłym, przy czym odnotowano widoczny wzrost udziału

²³ Podane wartości nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jedna rodzina mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów.

rodzin otrzymujących wsparcie z powodu ubóstwa (41,0% wobec 39,9% w roku 2021) oraz znaczny spadek odsetka rodzin, którym udzielono pomocy z tytułu bezrobocia (37,8% wobec 40,2% w roku poprzednim). Po raz kolejny zmniejszył się również udział rodzin wspieranych ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (z 16,5% w roku 2021 do 15,7% w roku 2022). Wśród pozostałych powodów obserwowane były nieznaczne zmiany tego udziału.

Biorąc pod uwagę zmiany długookresowe, obserwowany jest wyraźny spadek znaczenia ubóstwa i bezrobocia w strukturze powodów udzielania wsparcia – 2012 roku udział rodzin korzystających z pomocy społecznej ze względu na powyższe zjawiska zmniejszył się o odpowiednio: 15 p. proc. i ponad 17,0 p. proc. Zwiększyła się natomiast skala korzystania ze wsparcia w związku z długotrwałą lub ciężką chorobą (o blisko 21,0 p. proc.) oraz (w mniejszym stopniu) z tytułu niepełnosprawności (wzrost o ponad 4,0 p. proc.). Udział rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego utrzymuje się na względnie stałym poziomie, choć od 2018 roku obserwowany jest jego nieznaczny spadek.

Rysunek 32. Główne powody udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom (w %) w województwie łódzkim latach 2012-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego pod względem głównych powodów udzielania pomocy społecznej była w 2022 bardzo zróżnicowana:

- długotrwała lub ciężka choroba stanowiła najczęstszy powód przyznawania świadczeń w Łodzi (71,0%) oraz w powiecie bełchatowskim (wspartych z tego tytułu zostało 69% rodzin objętych pomocą), a także w powiecie pabianickim i zgierskim (63,0%-65,0%), najrzadszy zaś w powiecie sieradzkim oraz kutnowskim (między 30,0% a 31,0% rodzin);
- pomocy z powodu ubóstwa stosunkowo najczęściej udzielano rodzinom zamieszkującym powiat brzeziński i łęczycki (około 65,0% rodzin objętych wsparciem) oraz powiat zgierski (58,0%). Relatywnie najrzadziej ze wsparcia z tytułu ubóstwa korzystali mieszkańcy powiatu tomaszowskiego (zaledwie 21,0%), a także pączępańskiego i miasta Łodzi (między 31,0% a 34,0%);

- niepełnosprawność stanowiła jeden z najczęstszych powodów udzielenia pomocy i wsparcia w powiecie brzezińskim, gdzie udział rodzin objętych wsparciem z tego tytułu osiągnął poziom 66,0%. Stosunkowo wysokie odsetki rodzin korzystających z pomocy z powodu niepełnosprawności odnotowano również w powiecie łódzkim wschodnim oraz w Łodzi (około 46,0%). Najrzadziej pomoc i wsparcie z tego tytułu otrzymywały natomiast rodziny z powiatu sieradzkiego (27,0%) oraz pajęczańskiego (blisko 30,0%);
- bezrobocie było jednym z najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia w powiecie łęczyckim oraz w Skierniewicach (odsetek rodzin korzystających z pomocy z tego tytułu w 2022 roku w powyższych powiatach wynosił średnio 54,0%), natomiast najrzadziej powód ten odnotowywano wśród rodzin w powiecie rawskim (26,0%) oraz radomszczańskim i wieruszowskim (27,0%-28,0%);
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wsparcia najczęściej udzielano rodzinom w powiecie brzezińskim (42,0% rodzin objętych pomocą), a także w powiecie zduńskowolskim i w Skierniewicach (około 30,0%), najrzadziej zaś – w powiecie skierniewickim (niespełna 11,0% rodzin).

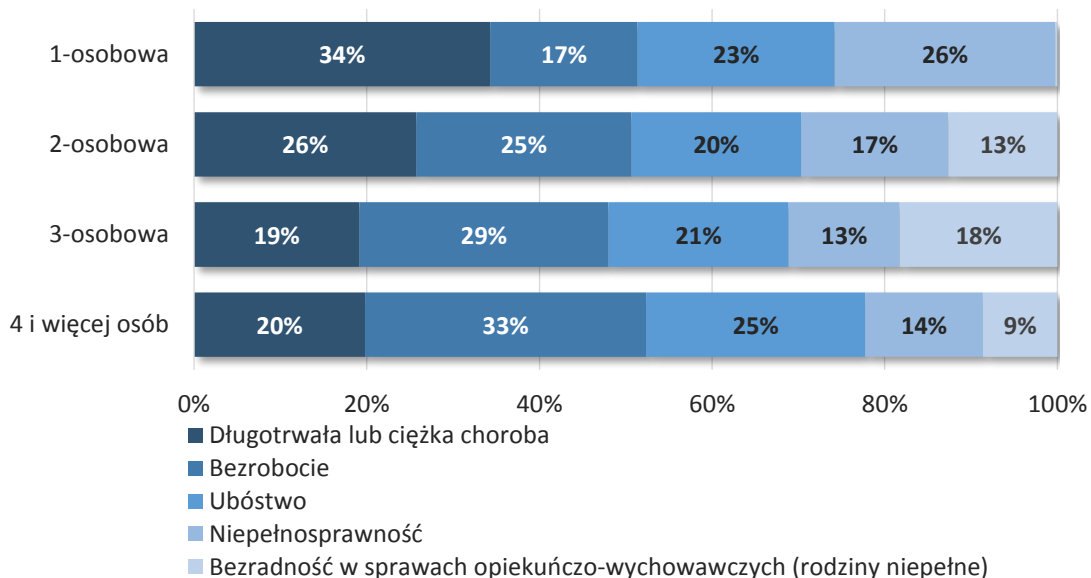
Jednocześnie niektóre z problemów stanowiących relatywnie rzadkie powody udzielania wsparcia w skali całego województwa, były wyraźnie zauważalne wśród korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach:

- pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa była udzielana stosunkowo dużej części rodzin w powiecie skierniewickim (20,0% rodzin objętych wsparciem) oraz rawskim i wieruszowskim (około 17,0%), a także w powiatach opoczyńskim i sieradzkim (około 15,0%);
- zdecydowanie częściej niż w innych powiatach pomocy z powodu alkoholizmu udzielano w powiecie zduńskowolskim (w 2022 roku wsparcia z tego tytułu udzielono 18,0% rodzin objętych pomocą) oraz w powiecie bełchatowskim i skierniewickim (między 14,0% a 15,0% rodzin);
- relatywnie częściej niż w innych powiatach wsparcia z powodu bezdomności udzielano w powiecie łowickim (5,3% rodzin) i zduńskowolskim (5,0%), a także w powiatach: zduńskowolskim, radomszczańskim oraz w Łodzi (około 4,6%);
- pomocy z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego w 2022 roku w największym stopniu udzielono rodzinom objętym wsparciem w Piotrkowie Trybunalskim oraz Skierniewicach (blisko 4,0%) oraz w powiecie skierniewickim (3,2%).

Rozkład głównych powodów udzielania pomocy w poszczególnych typach rodzin pobierających świadczenia (jednoosobowych i wieloosobowych) był zbliżony, przy czym można zaobserwować silniejsze występowanie niektórych z nich w zależności od liczby osób w rodzinie. Pomoc z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stosunkowo najczęściej udzielana była rodzinom jednoosobowym (wsparcie z tego powodu otrzymało 34,0% takich rodzin). Taka sama sytuacja miała miejsce w przypadku wsparcia z powodu niepełnosprawności – w 2022 roku otrzymało ją aż 26,0% rodzin jednoosobowych. Skala pomocy z tytułu bezrobocia wzrastała wraz z liczebnością rodziny – udzielono jej 17,0% rodzin jednoosobowych, natomiast w przypadku rodzin liczących co najmniej 4 osoby wartość ta wzrosła do 33,0%. Z powodu ubóstwa pomocy udzielono podobnej części rodzin niezależnie od liczby osób wchodzących w jej skład, przy czym nieznacznie większą skalę tego problemu można było zaobserwować w rodzinach co najmniej 4-osobowych. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych

(dotycząca w tym przypadku tylko rodzin niepełnych) w największym stopniu obserwowana była w rodzinach 3-osobowych oraz 2-osobowych.

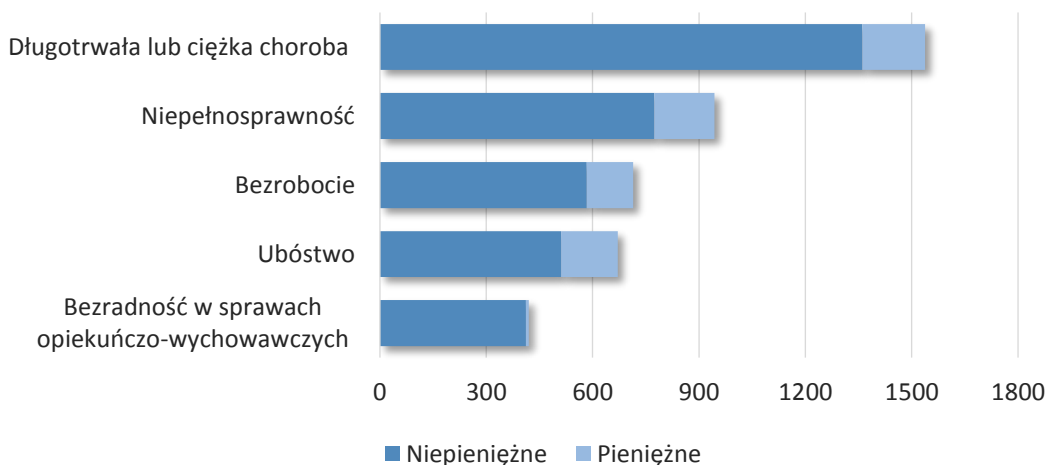
Rysunek 33. Struktura rodzin pobierających świadczenia z pomocy społecznej według głównych powodów udzielenia wsparcia w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia, w 2022 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie blisko 4,3 mln świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych). Liczba ta była nieznacznie niższa niż w roku 2021 (4,5 mln) oraz o wiele niższa od liczby świadczeń udzielonych w roku 2019 (ponad 6,7 mln świadczeń).

Rysunek 34. Liczba udzielonych świadczeń (w tys.) według głównych powodów ich przyznania w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W roku 2022 największą liczbę świadczeń z pomocy społecznej przyznano z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (ponad 1,5 mln) oraz niepełnosprawności (niepełna 1,0 mln). Z powodu bezrobocia udzielono blisko 715 tys. świadczeń, a z tytułu ubóstwa –

671 tys. świadczeń. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych stanowiła podstawę udzielenia blisko 420,0 tys. świadczeń.

Jednocześnie w województwie łódzkim, w przypadku każdego z głównych powodów przyznania pomocy, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne, a ich udział w strukturze pomocy udzielanej w 2022 roku (85,0%) w porównaniu do roku 2021 (83,0%) oraz roku 2020 (81,0%) ulegał dalszemu zwiększaniu kosztem świadczeń pieniężnych. Odsetek świadczeń pieniężnych w ogóle przyznanych świadczeń w 2022 roku był największy w przypadku wsparcia udzielanego z tytułu niepełnosprawności (24,0%) oraz ubóstwa i bezrobocia (w obu przypadkach 18,0%). Pomoc pieniężna udzielana z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby stanowiła 12,0% łącznego wsparcia, a z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – zaledwie 2,0%.

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego – ośrodki pomocy społecznej (gminne oraz miejskie), a także miejskie ośrodki pomocy rodzinie realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.

2.1. Świadczenia pieniężne (zasiłki)

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2022 roku udzielono największej liczbie osób w województwie łódzkim, był **zasiłek celowy – objęto nim 55,3% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenie**. Stosunkowo duży odsetek świadczeniobiorców w województwie łódzkim (31,0%) objęty został **zasiłkiem okresowym**, natomiast świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały** – w 2022 roku przyznano go **21,6% świadczeniobiorców**.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2022 roku

	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle świadczeniobiorców*	Kwota świadczeń w złotych
Zasiłek stały	12 284	21,6%	75 143 392
Zasiłek okresowy	17 626	31,0%	39 615 932
Zasiłek celowy	31 441	55,3%	43 589 080

*Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

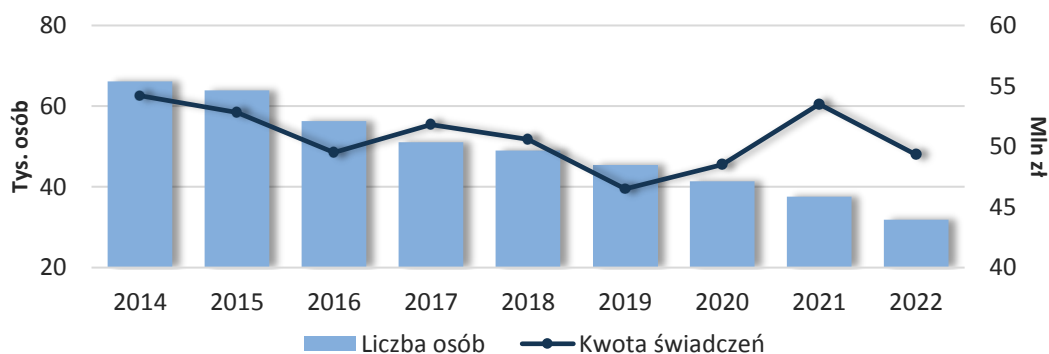
W 2022 roku **zasiłkami celowymi**, które przyznawane są w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu posiłku lub żywności, leków i leczenia, opatu, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu oraz kosztów pogrzebu, **objęto łącznie 31,9 tys. osób**. Stanowi to liczbę o 5,7 tys. osób mniejszą niż w roku 2021 i aż o około 34,0 tys. osób mniejszą niż w roku 2014. **Łączna kwota świadczeń** w ramach zasiłku celowego w 2022 roku wyniosła **49,3 mln zł**.

Znaczną część zasiłków celowych stanowią zasiłki przyznawane **na zakup posiłku lub żywności** w ramach rządowego programu wieloletniego „**Posiłek w szkole i w domu**”²⁴. W 2022 roku przyznano je **22,6 tys. osób** (tj. 71,0% osób pobierających zasiłek celowy), z czego blisko 6,2 tys. osób mieszkało na wsi, a kwota udzielonych świadczeń wyniosła 31,4 mln zł. Łącznie w województwie łódzkim tą formą wsparcia objęto blisko **22,0 tys. rodzin** (ponad 6,0 tys. mieszkających na wsi) liczących **41,2 tys. osób**. Obok zasiłków celowych w ramach programu przyznawano również pomoc w formie posiłku (więcej w części dotyczącej świadczeń niepieniężnych) oraz **świadczenia rzeczowe** w postaci produktów żywnościowych. W 2022 roku świadczeń rzeczowych udzielono 1,3 tys. rodzin liczącym łącznie ponad 2,0 tys. osób, a ich wartość wyniosła niespełna 0,5 mln zł.

Około 15,0% spośród wszystkich zasiłków celowych stanowiły **specjalne zasiłki celowe**, przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom albo rodzinom o dochodach przekraczających kryterium dochodowe. Zasiłki takie przyznano w 2022 roku ponad **4,7 tys. mieszkańcom** województwa łódzkiego, a ich łączna kwota wyniosła **3,1 mln zł**. Jednocześnie, wartości te były znacznie niższe niż w 2021 roku (o odpowiednio 2,0 mln osób i 700 tys. zł), co przełożyło się na wyraźny spadek zarówno liczby osób korzystających z tej formy wsparcia, jak i jej wartości. Zjawisko to może wiązać się ze względną stabilizacją sytuacji epidemicznej wywołanej chorobą COVID-19, skutkującą zmniejszeniem zapotrzebowania na pomoc świadczoną w tej formie.

Ponadto, w 2022 roku 1,1 tys. mieszkańców województwa łódzkiego otrzymało zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego lub związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną o łącznej wartości 8,4 mln zł.

Rysunek 35. Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2022

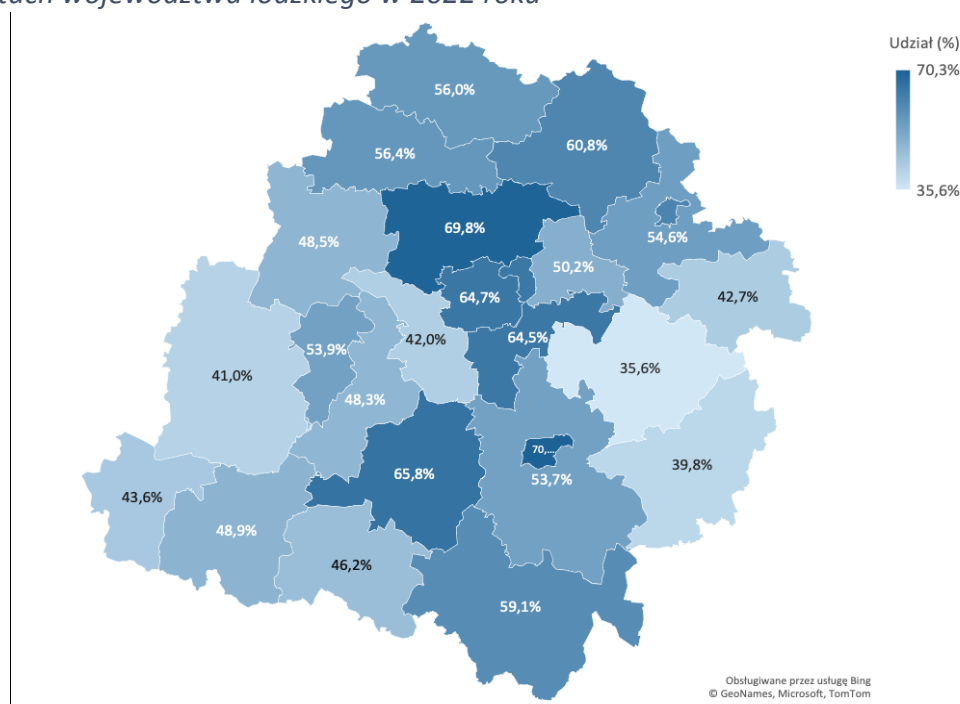

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego oraz z aplikacji CeSAR MRiPS.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem celowym odnotowano w Piotrkowie trybunalskim oraz w powiecie zgierskim (70,0%), a także w powiecie bełchatowskim, łódzkim wschodnim oraz w Łodzi (około 65,0%). Najmniejszy udział osób objętych omawianym świadczeniem obserwowano natomiast wśród świadczeniobiorców w powiecie tomaszowskim i opoczyńskim (między 35,0% a 40,0%).

²⁴ Z dniem 1 stycznia 2019 roku wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 zastąpił obowiązujący wcześniej wieloletni program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania "Pomoc państwa w zakresie dożywiania" na lata 2014-2020. Więcej o programie w podrozdziale 2.2.

Rysunek 36. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

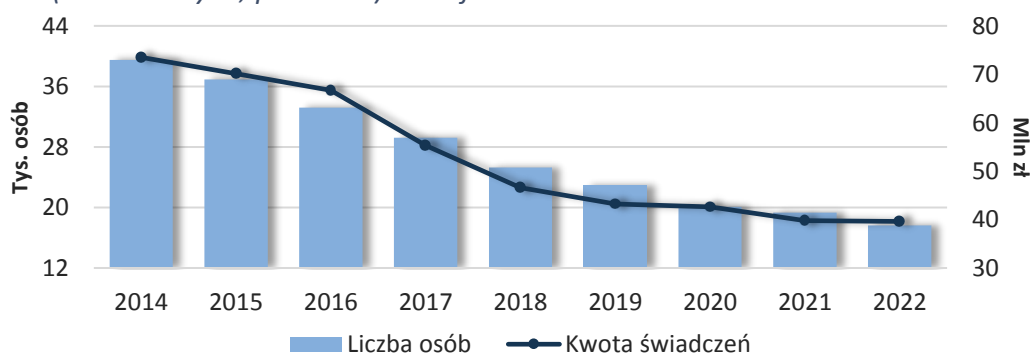

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Średnia kwota świadczeń przyznanych w ramach zasiłku celowego w przeliczeniu na osobę, której został on udzielony, wyniosła w 2021 roku w województwie łódzkim 1 548,34 zł i była niższa o około 180 zł, niż w roku 2021.

Liczba osób, którym w 2022 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła **17,6 tys. osób** (o około 1,7 tys. osób mniej niż w roku 2021 i o 22,0 tys. osób mniej niż w roku 2014), a **łącna kwota świadczeń** osiągnęła wartość **39,6 mln zł** i była zbliżona do odnotowanej rok wcześniej.

Rysunek 37. Liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2022 roku

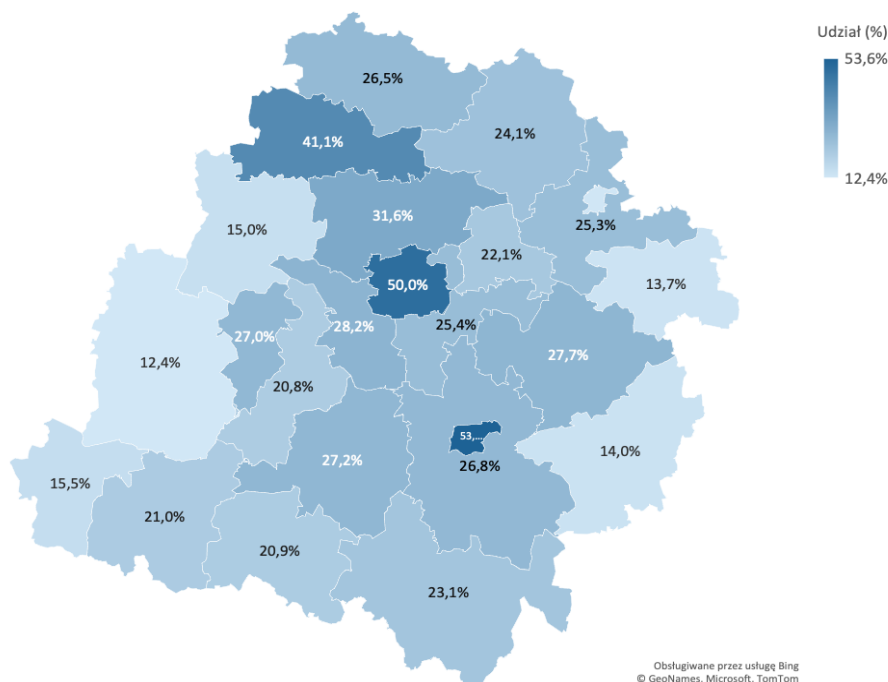
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego oraz z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zarówno w roku 2022, jak i w latach poprzednich, zasiłki okresowe przyznawane były głównie z tytułu **bezrobocia** – w roku oceny świadczenia tego udzielono **10,9 tys. osób** (o 1,7 tys. osób

mniej niż rok wcześniej), co stanowiło 62,0%²⁵ spośród wszystkich osób otrzymujących zasiłek okresowy, a łączna kwota świadczeń wyniosła 27,2 mln zł. Zasiłek okresowy **z tytułu niepełnosprawności** przyznano w 2022 roku blisko **3,5 tys. osób** (podobnie, jak w roku 2021), co stanowiło niewiele 20,0% osób objętych zasiłkami okresowymi. Łączna kwota zasiłków okresowych udzielonych z tytułu niepełnosprawności wyniosła blisko 4,0 mln zł. Podobna była skala korzystania z zasiłku przyznawanego **z tytułu długotrwałej choroby** – objęto nim niespełna **2,9 tys. osób**, co stanowiło 16,0% świadczeniobiorców korzystających z zasiłków okresowych, a łączna kwota świadczenia wyniosła 4,0 mln zł. Odsetek korzystających z zasiłków okresowych z tytułu możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego był marginalny (objęto nim 33 osoby). Zasiłki okresowe z **innych niż wyżej wymienione powody** przyznano w 2022 roku **2,9 tys. osób** (16,6%), a ich kwota wyniosła 4,4 mln zł.

W przekroju powiatowym zasiłki okresowe relatywnie najczęściej wypłacane były świadczeniobiorcom w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 54,0%) oraz w Łodzi (50,0%), najrzadziej zaś korzystały z nich osoby objęte świadczeniami w powiecie sieradzkim oraz w Skierniewicach (w obu przypadkach było to około 12,0%-13,0%).

Rysunek 38. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

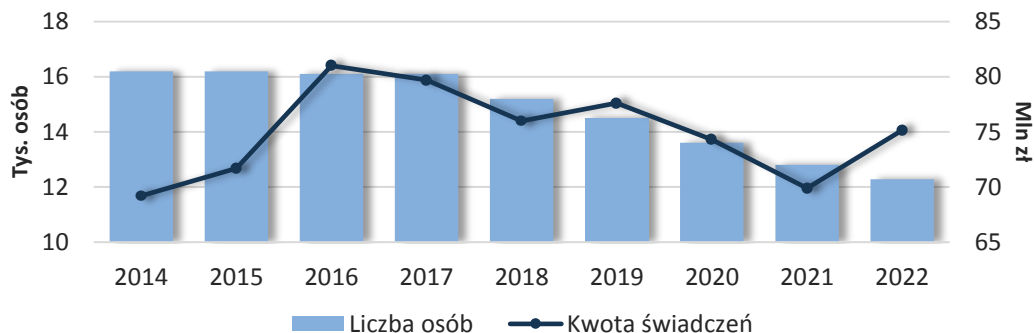
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały**, który w 2022 roku przyznany został **12,3 tys. osób**, co stanowi 21,6% wszystkich świadczeniobiorców. Dodatkowo liczba osób obejmowanych omawianym świadczeniem podlega w województwie łódzkim systematycznemu spadkowi – w roku oceny była ona mniejsza o około 500 osób w porównaniu do roku 2021 i aż o 3,9 tys. osób w porównaniu z rokiem 2014. Wraz ze spadkiem liczby osób pobierających zasiłek stały, zmniejsza się **kwota wypłacanych**

²⁵ Podane odsetki nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jednej osobie może zostać przyznany zasiłek okresowy z więcej niż jednego powodu.

świadczeń, przy czym w roku 2021 nastąpił jej ponowny wzrost do poziomu 75,1 mln zł (więcej o 5,2 mln zł, niż rok wcześniej).

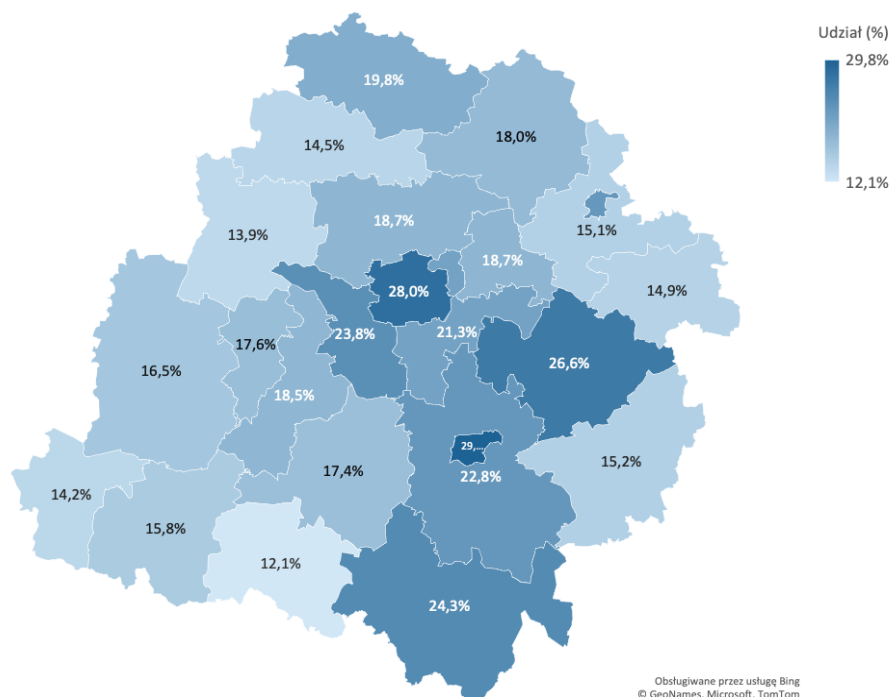
Rysunek 39. Liczba osób, którym przyznano zasiłek stały (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego oraz z aplikacji CeSAR MRiPS.

W województwie łódzkim w zdecydowanej większości (blisko 90,0%) zasiłki stałe przyznawano osobom samotnie gospodarującym (11,0 tys. osób), natomiast osoby pozostające w rodzinie stanowiły około 10,0% objętych tą formą wsparcia (ponad 1,3 tys. osób).

Rysunek 40. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Najwyższe odsetki świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek stały w ogóle osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej w 2022 roku odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (30,0%) oraz w Łodzi i w powiecie tomaszowskim (około 27,0%-28,0%). Stosunkowo najmniej

świadczeniobiorców korzystało z zasiłków stałych w powiecie pajęczańskim (12,0%) oraz poddębickim (około 14,0%).

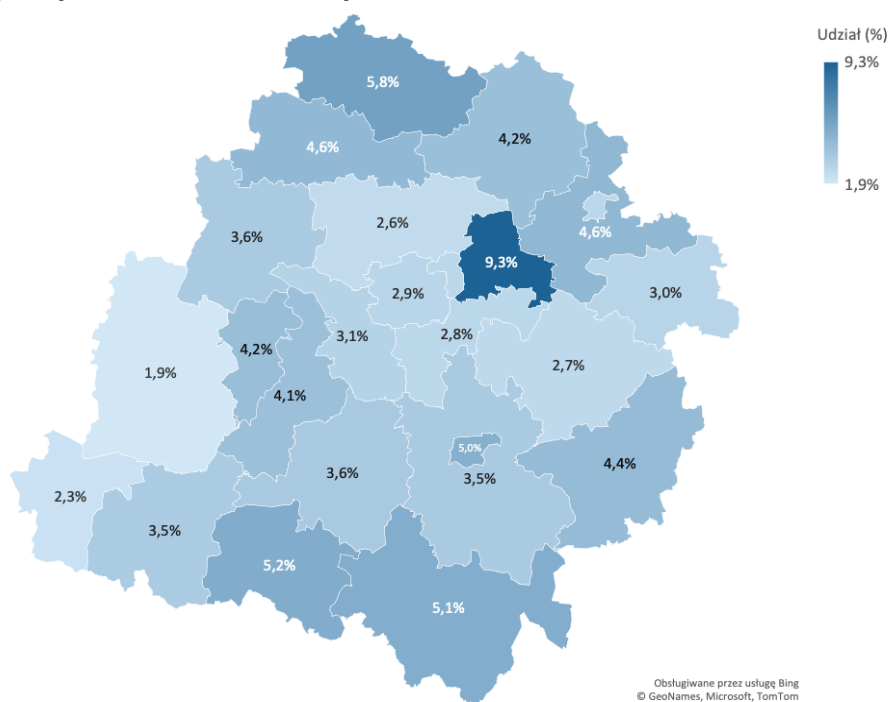
2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi)

Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej²⁶ świadczone przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego i powiatowego w ramach zadań własnych (głównie) oraz zleconych.

2.2.1. Praca socjalna

Praca socjalna stanowi podstawową formę wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym m.in. osobom przeżywającym trudności, bezrobotnym, osobom w kryzysie bezdomności oraz cudzoziemcom. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Rysunek 41. Odsetek liczby osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej, w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS oraz BDL GUS.

W 2022 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto **46 060 rodzin liczących łącznie 83 885 osób**, co stanowiło **3,5% ludności województwa łódzkiego** (w roku 2021 było to 3,6%). W województwie łódzkim obserwowana jest wyraźna

²⁶ Do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej należą również m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te zostały szerzej omówione w rozdziale 3. poświęconym różnym rodzajom usług z pomocy społecznej (podrozdział 3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze).

tendencja spadkowa liczby osób objętych tą formą wsparcia – w porównaniu do roku 2021 liczba ta była mniejsza o 1,7 tys. rodzin liczących łącznie ponad 2,7 tys. osób, a w porównaniu do roku 2017 – o 18,3 tys. rodzin (i 43,7 tys. osób w rodzinach).

W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną w 2022 roku odnotowano w powiecie brzezińskim, gdzie łączna liczba osób w rodzinach korzystających z tej formy pomocy stanowiła 9,3%. Stosunkowo wysokie wartości tego odsetka zaobserwowano również w powiecie kutnowskim (5,8%), pajęczańskim i radomszczańskim (między 5,1% a 5,2%). Najmniejszy udział osób objętych pracą socjalną obserwowano natomiast wśród mieszkańców powiatu sieradzkiego (1,9%) oraz wierzuszowskiego (2,3%).

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**. W 2022 roku w województwie łódzkim realizowano ponad **1 231 kontraktów socjalnych**²⁷. Łącznie w ciągu całego roku **objętych nimi było 1 400 osób**²⁸ (około 2,5% wszystkich świadczeniobiorców). W 2022 roku nastąpił ponowny spadek liczby realizowanych kontraktów socjalnych oraz osób nimi objętych po nieznacznym wzroście tych wielkości, jaki miał miejsce w 2021 roku. Zjawisko to może sugerować, że sytuacja epidemiczna wywarła trwały wpływ na świadczenie usług pomocy społecznej w tej formie, przy czym jednoznaczne potwierdzenie tej hipotezy wymaga dalszego monitorowania sytuacji w powyższym zakresie.

Tabela 2. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w latach 2017-2022

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liczba realizowanych kontraktów socjalnych, w tym:	2 993	2 302	2 587	1 327	1 507	1 231
część A	2 225	1 783	1 914	958	1 054	851
część B	768	519	673	369	453	380
Liczba osób objętych kontraktem socjalnym, w tym:	3 449	2 654	2 746	1 455	1 655	1 400
część A	2 684	1 994	2 058	1 086	1 201	954
część B	765	660	688	369	454	446

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

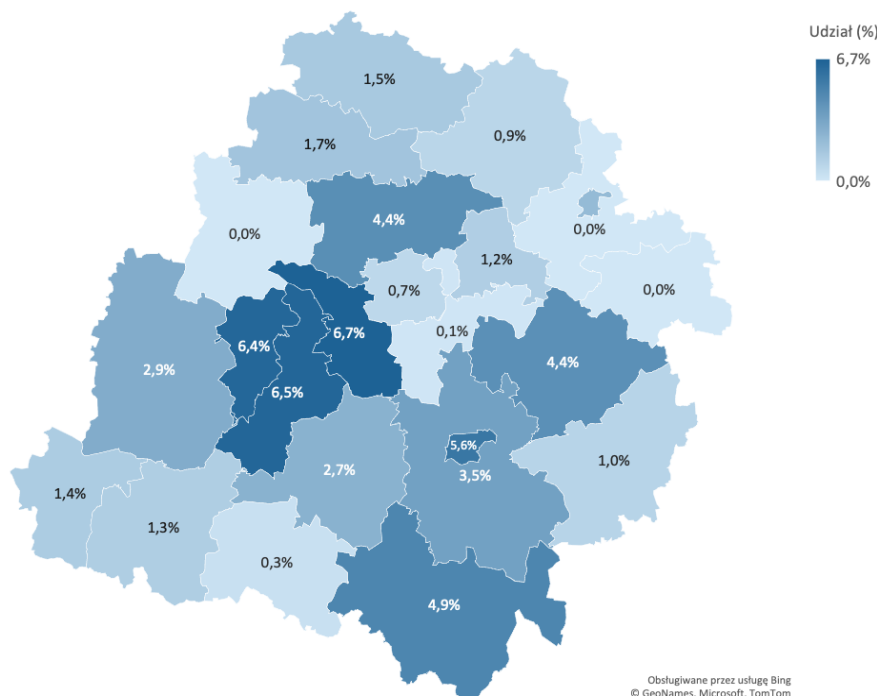
Wśród kontraktów socjalnych wyodrębnia się dwie kategorie: kontrakty zawierane w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin (część A) oraz kontrakty zawierane z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy (część B). Uwzględniając powyższy podział należy wskazać, iż kontrakty socjalne zawierane w województwie łódzkim w zdecydowanej większości dotyczą rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej – ich udział w ogólnej liczbie kontraktów socjalnych w 2022 roku wynosił około 70,0%. Jednocześnie wartość ta była najniższa zarówno w 2022, jak i w 2021 roku, co wskazuje na wzrost znaczenia kontraktów zawieranych w związku z trudną sytuacją na rynku pracy w ostatnich dwóch

²⁷ Liczba realizowanych kontraktów socjalnych odnosi się do faktu prowadzenia z daną osobą/rodziną pracy socjalnej w oparciu o kontrakt. Wszystkie pisemne umowy zawarte z daną osobą/rodziną zawartych w ciągu roku wykazane zostały jako jeden kontrakt socjalny.

²⁸ Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów z uwagi na fakt, iż jeden kontrakt socjalny może zostać zawarty z więcej niż jedną osobą (np. z kilkoma członkami rodziny).

latach. Zjawisko to również może mieć związek z epidemią COVID-19 i wywołanymi przez nią negatywnymi skutkami w obszarze aktywności zawodowej.

Rysunek 42. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie świadczeniobiorców w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2022 roku w województwie łódzkim największy odsetek świadczeniobiorców, z którymi realizowano kontrakty socjalne, odnotowano w powiecie pabianickim, łaskim i zduńskowolskim – w powiatach tych kontraktami objęto między 6,4% a 6,7% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenie. Stosunkowo najmniejszą część osób otrzymujących świadczenia objęto kontraktami w powiatach: łódzkim wschodnim, pączęzańskim, łowickim oraz w Łodzi (poniżej 1,0%). W 2022 roku kontrakty socjalne nie były realizowane w trzech powiatach: rawskim, skierniewickim i poddębickim.

Innym narzędziem pracy pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **projekt socjalny**. Jest to zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych, skierowanych do osób, rodzin i konkretnych grup, które mają na celu poprawę ich sytuacji życiowej. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania oraz szczegóły realizacji.

Podobnie, jak w przypadku kontraktów socjalnych, liczba projektów socjalnych realizowanych w województwie łódzkim wyraźnie zmniejszyła się w porównaniu do lat poprzednich – w 2022 roku pracę socjalną prowadzono w oparciu o **28 projektów socjalnych**, podczas gdy rok wcześniej było ich 46, a w roku 2020 – 56. Niemniej jednak **liczba osób objętych projektami ulegała systematycznemu zwiększeniu** (z 829 osób w rok 2020 do 1 158 w roku 2022)²⁹, co wskazuje na wzrost popularności projektów zakładających prowadzenie działań z udziałem więcej niż tylko jednego uczestnika. Praca socjalna w oparciu o to narzędzie prowadzona była jedynie w czterech powiatach, przy czym największą liczbę ich uczestników odnotowano w

²⁹ Zasady zawierania projektów socjalnych są analogiczne, jak w przypadku kontraktów socjalnych.

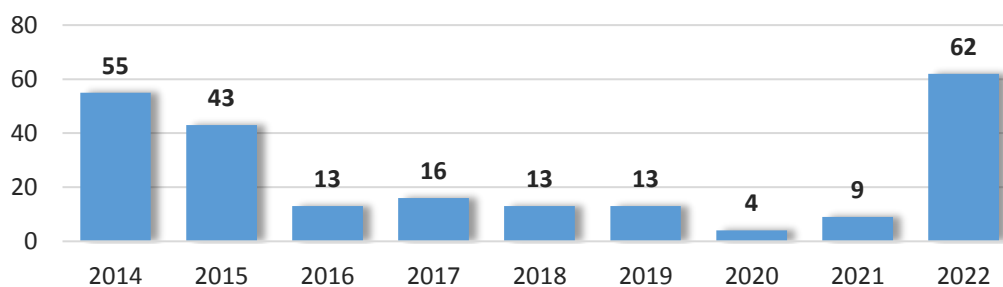
powiecie zduńskowolskim (586 osób; 4 projekty) oraz pączęzańskim (510 osób; 5 projektów). W 2022 roku realizację projektów socjalnych odnotowano również w powiecie bełchatowskim oraz w Łodzi.

Odmiany kontraktu socjalnego stanowią **indywidualne programy**, tj.:

- indywidualny program zatrudnienia socjalnego;
- indywidualny program wychodzenia z bezdomności;
- indywidualny program integracji cudzoziemców;
- indywidualny program usamodzielniania;
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie³⁰.

W województwie łódzkim nastąpił znaczący wzrost liczby osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców – w 2022 roku objęto nim 62 osoby, podczas gdy od roku 2016 było to średnio około 10 osób. Sytuacja ta wiąże się ze zwiększoną skalą napływu cudzoziemców na teren województwa, jaka obserwowana była (i nadal jest) w następstwie rosyjskiej agresji na Ukrainę. W 2022 roku usługi w tej formie realizowane były głównie przez miejski ośrodek pomocy rodzinie w Łodzi (37 osób objętych programem), a także przez powiatowe centra pomocy rodzinie w powiecie zgierskim, kutnowskim, pabianickim, tomaszowskim, wieluńskim oraz w Skierniewicach.

Rysunek 43. Liczba osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

2.2.2. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

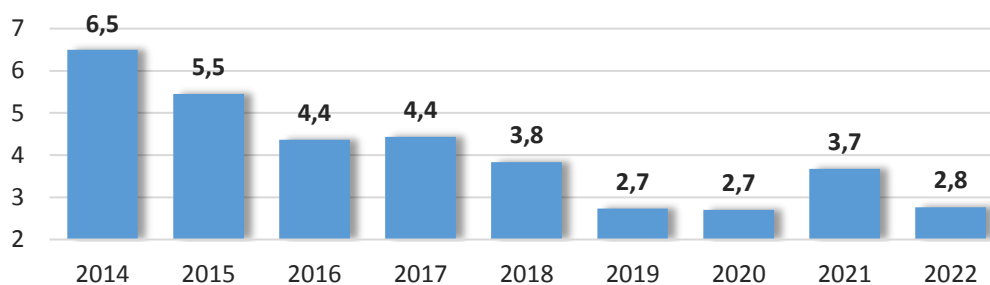
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek prowadzenia działań z zakresu wspierania rodziny spoczywa głównie na samorządach gminnych, ale także i powiatowych. Na szczeblu gminy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych władze samorządowe zapewniają wsparcie prowadzone w formie pracy z rodziną lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina może otrzymać wsparcie poprzez działania instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny, np. ośrodków poradnictwa specjalistycznego, placówek wsparcia dziennego, rodzin wspierających czy asystentów rodziny. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńczych

³⁰ Program omówiony w części dotyczącej wspierania rodziny przeżywającej trudności.

i specjalistycznych), a także „grup wsparcia” i pomocy prawnej. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi³¹, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin)³² w 2022 roku tego rodzaju wsparcia udzielono **2 766 rodzinom liczącym łącznie 6 500 osób**, co stanowi **6,2% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej**³³ (w roku 2021 odsetek ten wynosił 7,7%) i niespełna 0,3% ogółu mieszkańców województwa. Jednocześnie w 2022 roku liczba rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym **powróciła do poziomu sprzed 2021 roku**, kiedy obserwowano jej wyraźny wzrost. Źródłem tego zjawiska należy upatrywać we względnej stabilizacji sytuacji epidemicznej w 2022 roku, co miało znaczący wpływ na polepszenie stanu psychicznego ludności oraz deeskalację napięć i niekorzystnych zjawisk w obszarze społecznym, w tym w rodzinach.

Rysunek 44. Liczba rodzin (w tys.) korzystających z poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

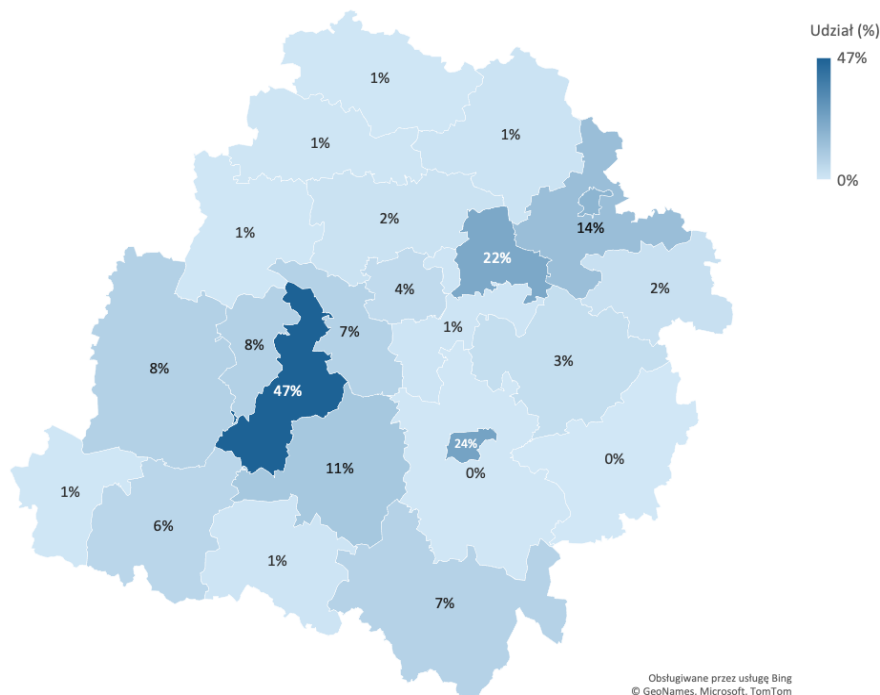
W 2022 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego najczęściej – podobnie, jak w roku poprzednim – udzielane było rodzinom w powiecie łaskim (aż 47,0% spośród wszystkich rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej), a także w Piotrkowie Trybunalskim (24,0%) i w powiecie brzezińskim (22,0%). Stosunkowo dużo rodzin skorzystało z takiego wsparcia również w Skierniewicach (18,0% rodzin, które objęto pomocą w formie świadczeń) oraz w powiecie skierniewickim (14,0%). Najmniej rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym odnotowano w powiatach: kutnowskim, wierszowskim, poddębickim, łęczyckim, pączęzańskim, łódzkim wschodnim i łowickim (poniżej 1,0% rodzin korzystających ze świadczeń), a ich brak – w powiecie opoczyńskim i piotrkowskim.

³¹ Sprawozdanie roczne MRiPS-03 z udzielonych świadczeń pomocy społecznej - pieniężnych, w naturze i usługach; dane wygenerowane z aplikacji CeSRA MRiPS.

³² Wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego udzielane jest również przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne o zasięgu powiatowym (ponadgminnym). Placówki tego typu zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (Rozdział IV. Infrastruktura pomocy i wsparcia mieszkańców).

³³ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 45. Udział rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2022 roku

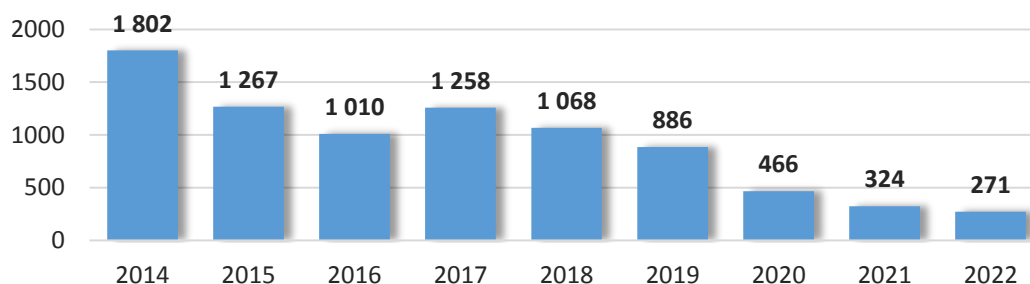
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2022 roku natychmiastową specjalistyczną pomocą w postaci **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin)³⁴ łącznie **271 rodzin liczących łącznie 555 osób**, co stanowi zaledwie 0,6% wszystkich rodzin, które korzystały ze świadczeń pomocy społecznej³⁵. W roku 2022 wsparciem w tej formie objęto o 53 rodziny mniej niż w roku 2020 i o ponad 1,5 tys. rodzin mniej niż w roku 2014. W roku oceny nastąpiło zatem dalsze zmniejszenie skali pomocy udzielanej w postaci interwencji kryzysowej wśród rodzin zamieszkujących województwo łódzkie.

³⁴ Wsparcie w postaci interwencji kryzysowej udzielane jest również przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne o zasięgu powiatowym (ponadgminnym). Placówki tego typu zostały omówione w dalszej części raportu (Rozdział IV. Infrastruktura pomocy i wsparcia mieszkańców).

³⁵ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 46. Liczba rodzin korzystających z interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Wsparciem w formie interwencji kryzysowej objęto głównie rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w powiecie brzezińskim (4,6%; 30 rodzin) i sieradzkim (4,5%; 80 rodzin) oraz w Skierniewicach (3,3%; 25 rodzin). W pozostałych powiatach udział rodzin objętych tą formą wsparcia nie przewyższał 1,0%, a w czterech z nich (tj. w powiecie pączęzańskim, radomszczańskim, opoczyńskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim) świadczenie to w 2022 roku nie było udzielane.

W sytuacji, gdy rodzina doświadcza problemów opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny może zawnieść o przydzielenie jej wsparcia w postaci **asystenta rodziny**³⁶. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym, a obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże rodzinę do pracy z asystentem na podstawie art. 109 § 2 pkt. 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2020 r. poz. 1359).

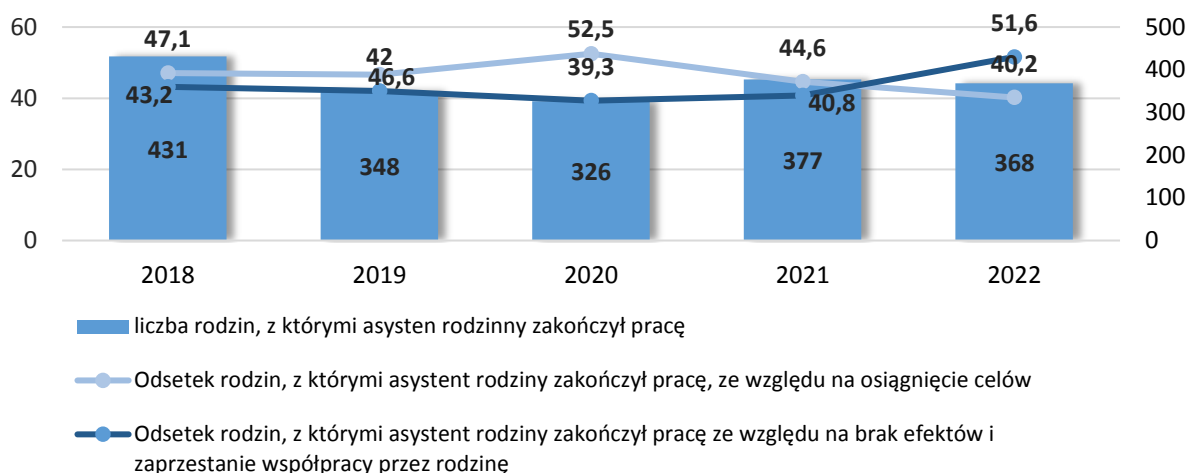
W 2022 roku w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało średnio **228 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **2,0 tys. rodzin**, stanowiących 4,4% ogółu rodzin objętych pomocą w formie świadczeń³⁷ (spadek w stosunku do 2021 roku o 0,4 p. proc.). Systematycznie wzrasta odsetek rodzin zobowiązanych do współpracy z asystentem przez sąd. W 2022 roku już blisko co czwarta rodzina objęta została tego rodzaju wsparciem w wyniku interwencji sądu. Oznacza to wzrost o 2 p. proc. w stosunku do 2021 roku i o 6 p. proc. w stosunku do roku 2020.

Liczba asystentów rodziny spadała w stosunku do 2021 roku (o 17 asystentów rodziny), przy jednoczesnym wzroście średniej liczby rodzin korzystających z jego usług przypadających na jednego asystenta (w 2022 roku średnia ta wyniosła 9 rodzin, a w 2021 roku 8 rodzin).

³⁶ Asystentura rodzinna nie stanowi świadczenia niepieniężnego (usługi) z pomocy społecznej (zasady funkcjonowania asystenta rodziny zostały określone w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej), jednak ze względu na rodzaj oferowanego wsparcia zagadnienia z nią związane zostały omówione w niniejszej części opracowania.

³⁷ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

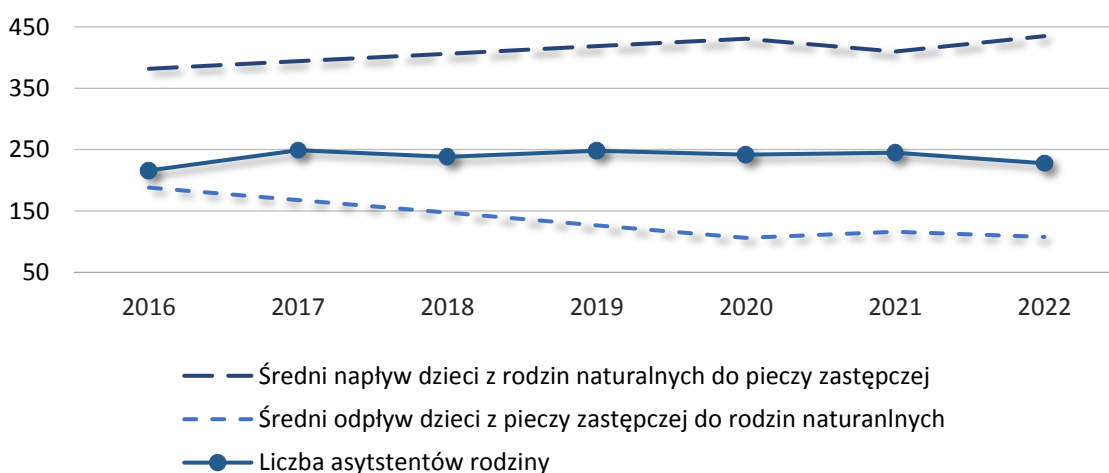
Rysunek 47. Odsetek rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celu bądź brak efektów w ogóle rodzin, z którymi asystent zakończył pracę w województwie łódzkim w latach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2022 roku utrzymał się trend spadkowy dotyczący **odsetka rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celów** (w roku oceny nastąpił spadek o 4 p. proc. w stosunku do 2021 i o 12 p. proc. w stosunku do 2020 roku). Tendencji tej towarzyszył znaczny wzrost odsetka rodzin kończących pracę z asystentem ze względu na brak efektów oraz zaprzestanie współpracy przez rodzinę - w 2022 roku wyniósł on już 51,6% (wzrost o 11 p. proc. w stosunku do 2021 roku).

Rysunek 48. Średni napływ i odpływ dzieci do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych w latach 2016-2022 w województwie łódzkim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

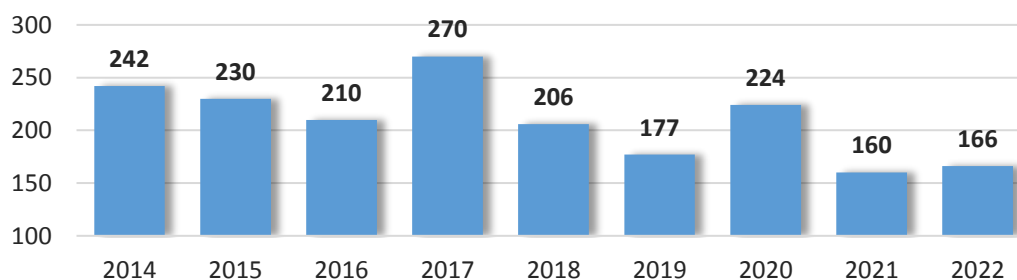
W 2022 roku powrócił zahamowany w 2021 roku (najprawdopodobniej w związku z pandemią COVID-19) obserwowany od 2016 roku trend spadkowy liczby dzieci z pieczy zastępczej powracających do rodzin naturalnych. Jednocześnie w roku oceny wzrosła znacząco liczba dzieci napływających do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych. W 2021 roku obserwowano najwyższą od 2016 roku ich liczbę - 435 osób (o 25 więcej niż w 2021 roku).

Wsparcie rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze stanowi podstawę idei procesu deinstytucjonalizacji, w myśl której, dzieci powinny wychowywać się w rodzinach. Jedną z form pomocy w sytuacji gdy rodzina przeżywa trudności opiekuńczo-wychowawcze jest asystent rodziny, którego zadaniem jest udzielenie takiego wsparcia, aby zapewnić dziecku bezpieczne warunki do rozwoju. Trudno jest ocenić bez przeprowadzenia pogłębionych badań efektywność tego wsparcia, zauważyć należy jednak negatywną zmianę polegającą na wzroście liczby dzieci umieszczonych w pieczy, przy jednoczesnym znaczącym spadku liczby asystentów rodziny.

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez **rodziny wspierające**, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. W 2022 roku, podobnie jak rok wcześniej, w województwie łódzkim **nie funkcjonowała żadna rodzina wspierająca**.

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2022 roku programami tymi **objęto łącznie 166 osób** (podobnie, jak w roku ubiegłym) z terenu 8 łódzkich powiatów.

Rysunek 49. Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwięcej osób objętych programami w 2022 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) odnotowano w Łodzi (93 osoby; o 18 mniej niż w roku 2021). Pracę z osobami stosującymi przemoc w rodzinie w oparciu o program realizowano również w powiecie bełchatowskim (objęto nim 20 osób), zgierskim oraz w Skierniewicach (odpowiednio: 14 i 13 osób), a także w powiecie kutnowskim, łowickim, poddębickim i tomaszowskim (między 3 a 10 osób).

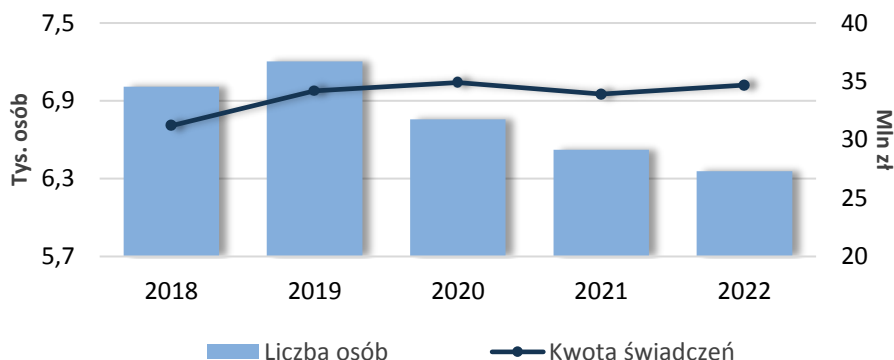
2.2.3. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze

Wśród wsparcia, jakie oferują mieszkańcom ośrodki pomocy społecznej, znajdują się **usługi opiekuńcze**, w tym **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gmin), stanowiące świadczenia niepieniężne kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn.

W 2022 roku z tego rodzaju usług **skorzystało łącznie 6 357 osób** (o 166 mniej niż w roku 2021 i blisko 850 osób mniej niż w roku 2019), którym udzielono **ponad 1,4 mln świadczeń na łączną**

kwotę około 34,7 mln zł. W 2022 roku usługami opiekuńczymi (łącznie) objęto 11,2% ogółu świadczeniobiorców (w 2021 roku udział ten wynosił 10,8%)

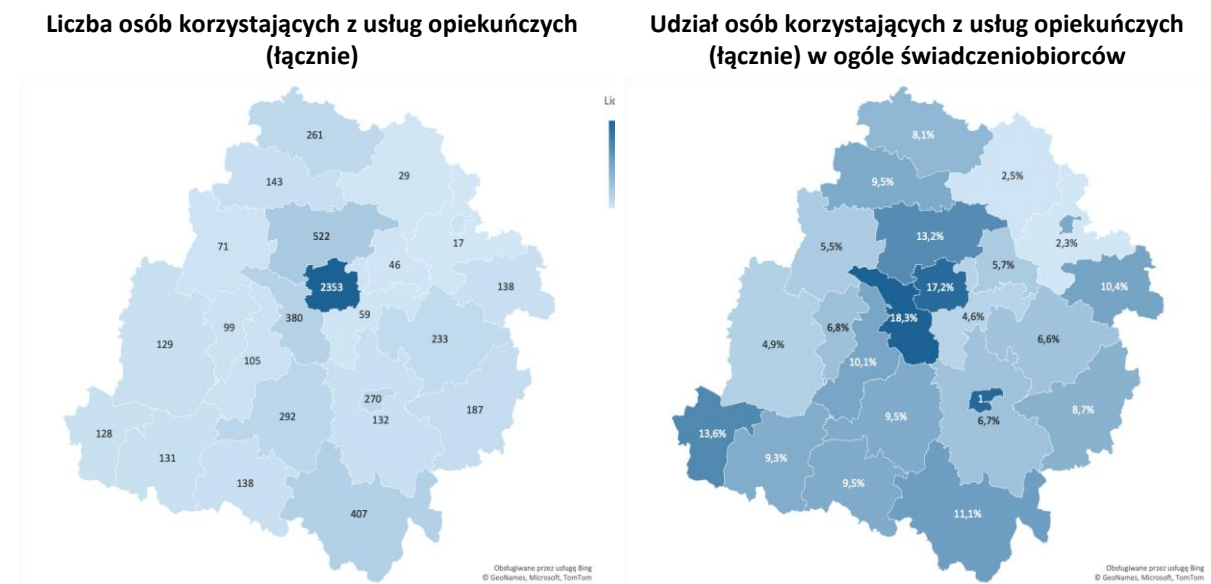
Rysunek 50. Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Znaczne zmniejszenie liczby osób objętych usługami opiekuńczymi obserwowane w województwie łódzkim związane było głównie z wystąpieniem epidemii COVID-19, która zaburzyła dotychczasowe funkcjonowanie systemu pomocy społecznej oraz ograniczyła możliwość świadczenia podstawowych usług społecznych. Niemniej jednak postępujący spadek liczby osób korzystających z tej formy wsparcia nie może być nadal wiązany z tą sytuacją. Zjawisko to wymaga dalszego monitorowania i zdiagnozowania.

Rysunek 51. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych (łącznie) oraz ich udział w ogóle świadczeniobiorców województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

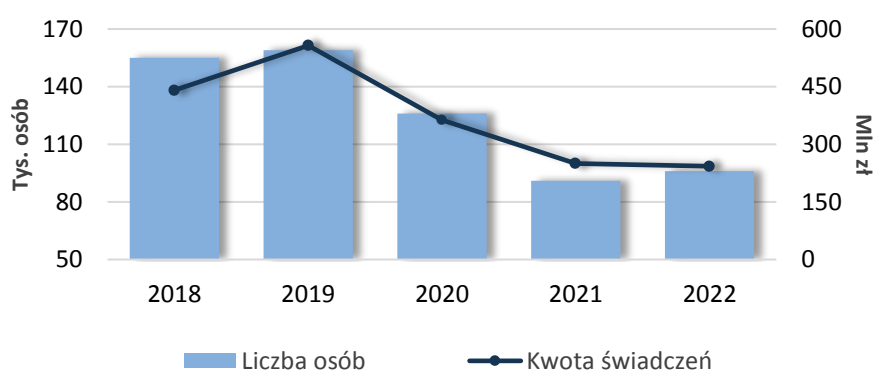
W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych (łącznie) w 2022 roku odnotowano w Łodzi (objęto nimi blisko 2,4 tys. osób), a także w powiecie zgierskim (522 osób), radomszczańskim (407 osoby) oraz pabianickim (380).

Stosunkowo mało osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (17 osób), łowickim (29) oraz brzezińskim (46).

Jednocześnie w 2022 roku w największym stopniu wsparciem w postaci usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, objęto świadczeniobiorców z powiatu pabianickiego – skorzystało z nich 18,3% spośród wszystkich osób, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej. Stosunkowo wysoki odsetek świadczeniobiorców objętych tym rodzajem usług odnotowano również w Piotrkowie Trybunalskim i w Łodzi (w obu przypadkach około 17,0%). Najrzadziej z usług opiekuńczych korzystali natomiast świadczeniobiorcy z powiatu skierniewickiego i łowickiego (poniżej 2,5%).

Skala korzystania ze **specjalistycznych usług opiekuńczych** jest w województwie łódzkim jest stosunkowo niewielka. Niemniej jednak w 2022 roku usługami tymi objęto **96 mieszkańców** województwa łódzkiego, co stanowi niewielki wzrost do sytuacji obserwowanej w roku 2021. W roku osobom korzystającym ze specjalistycznych usług opiekuńczych udzielono **blisko 7,0 tys. świadczeń** (o 1,6 tys. mniej niż w roku poprzednim) **na łączną kwotę 243 tys. zł** (o około 7,0 tys. zł mniej niż w roku 2021).

Rysunek 52. Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi (osoby; lewa oś) i kwota świadczeń (w tys. złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2022

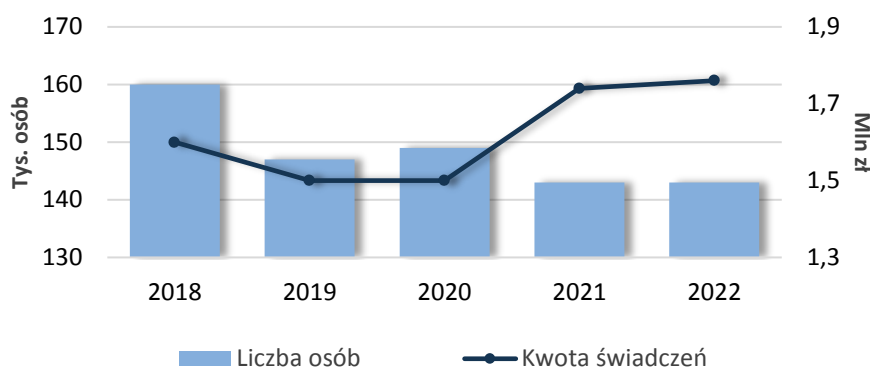

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2022 roku specjalistyczne usługi opiekuńcze realizowano na terenie 9 powiatów (w 2021 roku było ich 8). Korzystali z nich świadczeniobiorcy z powiatów: bełchatowskiego (49 osób), tomaszowskiego (17 osób), kutnowskiego (12 osób), piotrkowskiego (6 osób), zgierskiego i rawskiego (4 osoby) oraz łowickiego, sieradzkiego i łódzkiego wschodniego (od 1 do 2 osób).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi** świadczone w miejscu zamieszkania, których organizacja należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychotyczne), z upośledzeniem umysłowym oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

Rysunek 53. Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi (osoby; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2022 roku z tej formy pomocy skorzystały w województwie łódzkim **łącznie 143 osoby** (tyle samo co w roku poprzednim) z terenu 14 powiatów. Łączna kwota przeznaczona na świadczenie powyższych usług uległa nieznacznemu zwiększeniu do poziomu 1,76 mln zł.

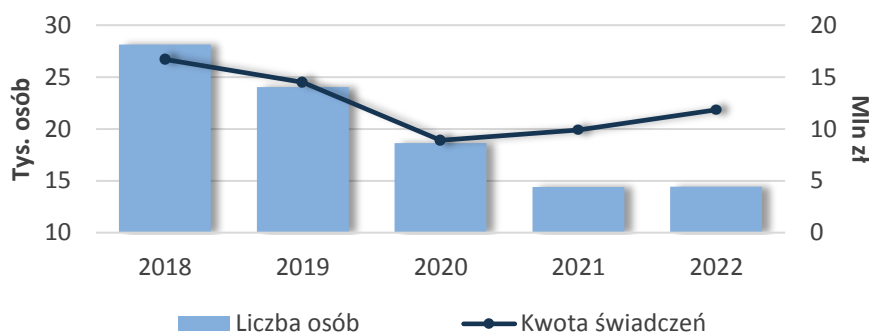
Najczęściej z omawianych usług (podobnie, jak przed rokiem) korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego i Łodzi (odpowiednio: 39 i 21 osób), a także Piotrkowa Trybunalskiego (17 osób), powiatu bełchatowskiego (13 osób) i powiatu tomaszowskiego (11 osób). **Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi** nie były świadczone w 2022 roku w gminach następujących powiatów: łaskiego, łęczyckiego, łódzkiego wschodniego, opoczyńskiego, rawskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, wierszowskiego, zduńskowolskiego oraz zgierskiego.

2.2.4. Pozostałe usługi

Istotną pozycją w ramach świadczeń niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez **zapewnienie im darmowego posiłku**. Świadczenie to przyznawane jest głównie w ramach wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu”, który przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzielaniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Celem Programu jest zapewnienie posiłku dzieciom i młodzieży, w tym umożliwienie spożywania przez uczniów gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej, a także objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami lub samotnych, w tym dofinansowane posiłków wydawanych w stołówkach i dowożonych do domów. Program przewiduje również wsparcie finansowe na poprawę standardu już działających stołówek lub organizację nowych miejsc przeznaczonych do spożywania posiłków.

Z danych przekazywanych w ramach sprawozdawczości krajowej przez łódzkie ośrodki pomocy społecznej (sprawozdanie MRiPS-03) wynika, iż w województwie łódzkim w roku 2022 **wsparciem w formie posiłku objęto łącznie 14 455 osób** (ponad 25,0% osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej), a **całkowita kwota udzielonych świadczeń** wyniosła **11,8 mln zł**. Zahamowaniu uległa zatem tendencja spadkowa liczby osób korzystających z tej formy pomocy, a kwota udzielonych świadczeń wzrosła o około 2,0 mln zł (choć źródeł tej sytuacji należy upatrywać w rekordowo wysokiej inflacji obserwowanej w 2022 roku).

Rysunek 54. Liczba osób korzystających z posiłku (osoby; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2018-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W przekroju powiatowym największy odsetek osób korzystających z darmowego posiłku w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie sieradzkim (49,0%) i rawskim (44,0%) oraz w powiecie opoczyńskim i poddębickim (między 40,0% a 38,0%). Najniższy udział tych osób obserwowano natomiast w miastach powiatowych – Piotrkowie Trybunalskim (12,0%), Skierniewicach (15,0%) i Łodzi (16,0%).

Niemal wszystkie osoby korzystające z posiłku zostały objęte wsparciem w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu” (95,8%; 13 860 osób)³⁸. Osoby te w większości korzystały z posiłku w formie pełnego obiadu (blisko 60,0%; 8,3 tys. osób) lub jednego gorącego dania (41,4%; 5,7 tys. osób). Najrzadziej korzystano z posiłku w formie jedynie mleka oraz bułki / kanapki (1,0%; 133 osoby)³⁹. W ramach programu w 2022 roku w województwie łódzkim wydano niespełna 1,6 mln posiłków o łącznej wartości 10,3 mln zł (w ramach programu dofinansowywano około połowy kosztów).

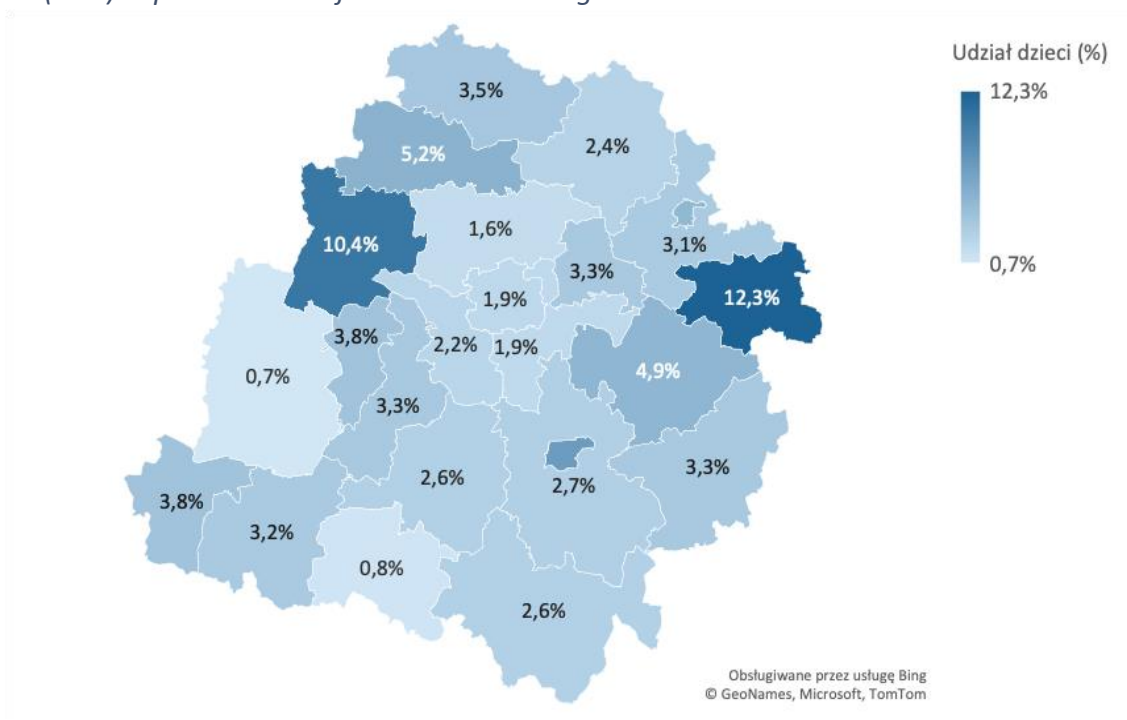
Wśród wszystkich osób korzystających z pomocy w formie posiłku – niezależnie od źródła jego finansowania – **zdecydowanie największą grupę stanowią dzieci i młodzież**. W 2022 roku darmowego posiłku udzielono **12 623 dzieci**, co stanowiło 91,0% wszystkich osób objętych tą formą wsparcia. Jednocześnie dzieci objęte tą formą wsparcia stanowiły w 2022 roku około **3,0% ogółu osób w wieku poniżej 18 lat** zamieszkujących województwo łódzkie (w roku 2021 było to 2,9%).

W województwie łódzkim widoczne jest wyraźne zróżnicowanie udziału dzieci i młodzieży korzystającej z pomocy w formie posiłku w poszczególnych powiatach. W 2022 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) relatywnie najrzadziej z darmowych posiłków korzystały dzieci z powiatów zlokalizowanych w centralnej części województwa, częściej zaś pomocą w tej formie obejmowano dzieci zamieszkujące powiaty ościenne (w szczególności rawski i poddębicki).

³⁸ Sprawozdanie z realizacji programu "Posiłek w szkole i w domu" za 2022 r. dla województwa łódzkiego.

³⁹ Podane odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ jedna osoba mogła zostać objęta pomocą w różnej formie.

Rysunek 55. Udział dzieci korzystających z darmowego posiłku w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS oraz GUS BDL.

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z terenu której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej, a jej wysokość stanowi różnicę między średnim kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2022 roku w województwie łódzkim powyższe świadczenie przyznane zostało **5 003 osobom** (103 osobom więcej niż w roku poprzednim), co stanowiło 8,8% wszystkich świadczeniobiorców. **Łączna kwota świadczeń** wyniosła **blisko 164,0 mln zł** i była wyższa o około 20,0 mln zł niż w roku 2021. W przekroju powiatowym zdecydowanie największy udział osób, którym samorządy opłaciły pobyt w domu pomocy społecznej, wśród wszystkich świadczeniobiorców odnotowano w trzech miastach powiatowych oraz w powiecie pabianickim (między 13,0% a 16,0% świadczeniobiorców).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienia ubrania oraz sprawienia pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-03, z pomocy w formie **schronienia** (na podstawie wydanej decyzji) w 2022 roku w województwie łódzkim skorzystało łącznie **851 osób** (o 85 osób więcej niż w roku 2021), a **łączna kwota świadczeń** wyniosła niespełna **5,2 mln zł**. Z powyższej formy wsparcia w największym stopniu (podobnie, jak w roku poprzednim) korzystali świadczeniobiorcy w powiecie kutnowskim (9,6%; 310 osób), a także radomszczańskim (3,5%; 128 osób). Najmniejszą skalę korzystania z powyższego wsparcia odnotowano w powiatach: rawskim, łowickim, pabianickim i łódzkim wschodnim – pomocą w formie schronienia na podstawie wydanej decyzji objęto tam mniej niż 0,5% wszystkich świadczeniobiorców. W dwóch miastach na prawach powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach – nie odnotowano w 2022 roku osób mających przyznane takie świadczenie.

Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została **394 rodzinom**, przy czym ze wsparcia w tej formie korzystały głównie rodziny z Łodzi (222). W przypadku 34 rodzin z terenu całego województwa udzielone świadczenie dotyczyło sprawienia pogrzebu osobie bezdomnej.

Z pomocy w formie zapewnienia ubrania nie skorzystała w województwie łódzkim w 2021 żadna osoba.

2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy (OPS) i miasta na prawach powiatu (MOPR) oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne⁴⁰.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się m.in.:

- świadczenie wychowawcze,
- zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego.

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie w wysokości 500 zł miesięcznie przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka lub też dyrektorowi domu pomocy społecznej do dnia ukończenia przez dziecko 18. roku życia⁴¹, a także rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (tzw. dodatek wychowawczy – w wysokości świadczenia wychowawczego) oraz prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia.

Począwszy od 2022 roku świadczenie wychowawcze w ramach programu „Rodzina 500 plus” obsługiwane jest przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, a nie – jak to było do tej pory – samorządy. Gminy natomiast jedynie do końca maja 2022 roku kontynuowały wypłacanie świadczeń wychowawczych przyznanych w ramach wniosków złożonych przed 1 stycznia 2022 roku. W związku z powyższym dane dotyczące powyższego świadczenia zaprezentowane w niniejszym raporcie odnoszą się wyłącznie do kwoty świadczeń wypłaconych w okresie między 1 stycznia a 31 maja 2022 roku i nie mogą być one porównywane z danymi prezentowanymi we wcześniejszych edycjach opracowania.

⁴⁰ Świadczenia przyznawane przez powiatowe centra pomocy rodzinie w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem zostały omówione w dalszej części opracowania.

⁴¹ W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie lub również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin o niskich dochodach (patrz: słowniczek na końcu dokumentu), a od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągnięty przez rodzinę.

Tabela 3. Kwota świadczeń wychowawczych i ich odpowiednika w rodzinnej pieczy zastępczej (dodatek wychowawczy) w województwie łódzkim w okresie styczeń – maj 2022 roku

Kwota świadczeń (w zł)	
Świadczenie wychowawcze	992 055 234
Dodatek wychowawczy (rodzinna piecza zastępcza), w tym:	7 491 871
dla rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem	4 322 463
dla rodzin zastępczych niezawodowych	1 689 602
dla rodzin zastępczych zawodowych	811 150
dla prowadzących rodzinne domy dziecka	668 656

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, w okresie styczeń-maj 2022 roku samorządy gminne z terenu województwa łódzkiego wypłaciły świadczenia wychowawcze oraz dodatki wychowawcze w rodzinnej pieczy zastępczej w łącznej wysokości **ponad 992,0 mln zł**. Prawie cała kwota świadczeń (92,2%) wypłacona została rodzinom naturalnym (świadczenie wychowawcze).

Innymi świadczeniami kierowanymi do rodzin, które są przyznawane stosunkowo często, są **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych**. Przysługują one rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się, i mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu (spełnienia tzw. kryterium dochodowego). **Zasiłek rodzinny** przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę (albo dochód osoby uczącej się) nie przekracza kwoty 674 zł, a w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności – jeżeli nie przekracza kwoty 764 zł. Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie⁴²:

- 1) 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5. roku życia do ukończenia 18. roku życia;
- 3) 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18. roku życia do ukończenia 24. roku życia.

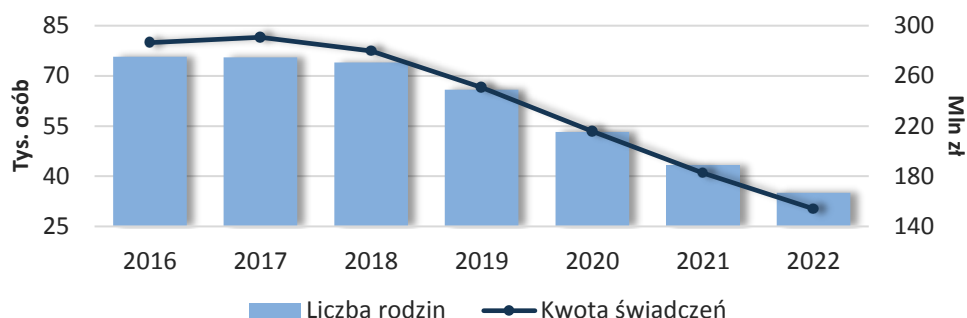
Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki m.in. z tytułu urodzenia dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcia roku szkolnego oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

W 2022 roku w województwie łódzkim **z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami korzystało średnio w miesiącu 35 025 rodzin**⁴³. Łączna kwota przeznaczona w roku oceny na wypłatę zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami w województwie łódzkim wyniosła niewiele ponad **154,0 mln zł**. Liczba rodzin korzystających z tej formy wsparcia uległa w ostatnich latach wyraźnemu zmniejszeniu – w roku 2022 zasiłki rodzinne oraz dodatki do nich pobierało średnio w miesiącu o 8,2 tys. rodzin mniej niż w roku 2021 i blisko 39,0 tys. rodzin mniej, niż w roku 2018.

⁴² Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5, 9, 11a, 12a, 13, 15; <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny> (12.05.2023).

⁴³ Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami.

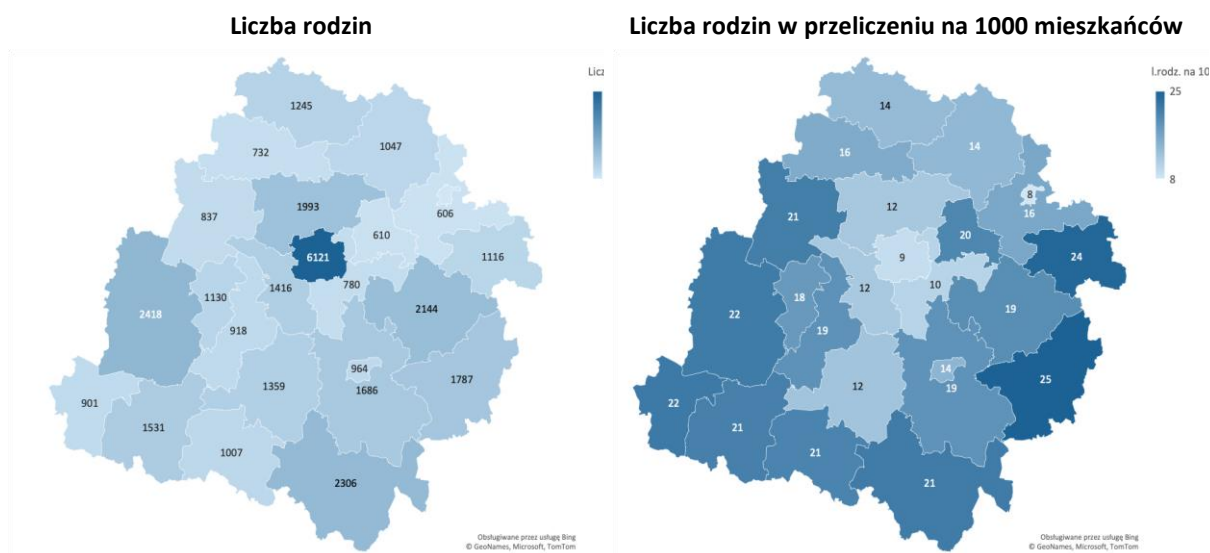
Rysunek 56. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami (w tys.; lewa oś) oraz łączna kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w latach 2016-2022⁴⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Największą liczbę rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami (średnio w miesiącu) w 2022 roku odnotowano w Łodzi – ponad 6,1 tys. rodzin. Stosunkowo duża liczba rodzin korzystała z tej formy wsparcia również w powiatach: sieradzkim (2,4 tys.), radomszczańskim (2,3 tys.) oraz tomaszowskim i zgierskim (między 2,0 tys. a 2,1 tys. rodzin). Najmniejszą liczbę rodzin pobierających zasiłki rodzinne odnotowano natomiast w Skierniewicach (371 rodzin) oraz w powiecie skierniewickim i brzezińskim (około 600 rodzin).

Rysunek 57. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami w ujęciu bezwzględny (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (prawa mapa) w powiatach w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS oraz GUS BDL.

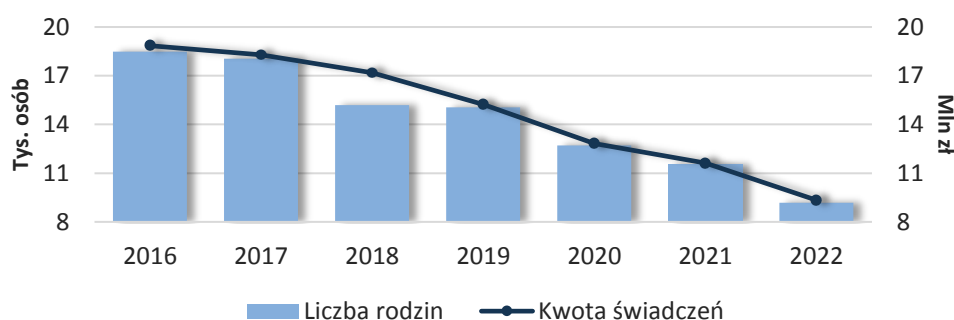
Porównanie skali korzystania z tego rodzaju wsparcia przez mieszkańców poszczególnych powiatów województwa łódzkiego wskazuje natomiast, że w największym stopniu ze świadczeń w postaci zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami korzystały rodziny

⁴⁴ Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

zamieszkujące powiat opoczyński i rawski (przeciętnie w miesiącu świadczenia wypłacano średnio 24-25 rodzinom na 1000 mieszkańców powiatu) oraz wierszowskim i sieradzkim (średnio 22 rodziny). Stosunkowo najrzadziej ze świadczeń rodzinnych korzystały natomiast rodziny zamieszkujące Skierniewice oraz Łódź (średnio 8-9 rodzin na 1000 mieszkańców), a także powiat łódzki wschodni (średnio 10 rodzin).

Inną formą wsparcia, niezależną od zasiłków rodzinnych, jest **jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka**⁴⁵ w wysokości 1000 zł na jedno dziecko. Przysługuje ona matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 1922,00 zł netto⁴⁶. W 2022 roku w województwie łódzkim z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka skorzystały łącznie w ciągu roku **9 182 rodziny**. Kwota udzielonych świadczeń wyniosła 9,3 mln zł. Ze względu na malejącą liczbę urodzeń, obserwowaną zarówno w województwie łódzkim, jak i w skali całego kraju, liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi również ulega zmniejszeniu⁴⁷.

Rysunek 58. Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka (w tys.; lewa oś) oraz łączna kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w latach 2016-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

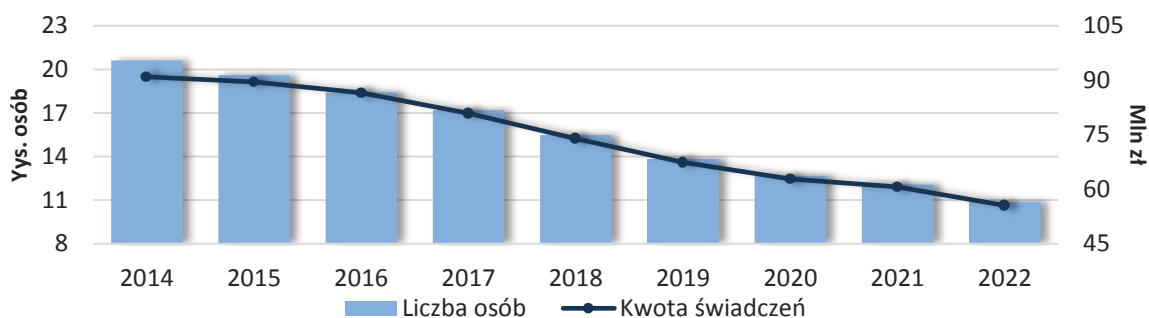
Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna.

⁴⁵ Świadczenie to jest niezależne od zasiłku rodzinnego, tzn. nie jest tożsame z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka.

⁴⁶ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 15b. Warunkiem przyznania zapomogi jest również fakt pozostawania matki pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do dnia porodu; <https://www.gov.pl/web/rodzina/jednorazowa-zapomoga-z-tytulu-urodzenia-sie-dziecka> (12.05.2023).

⁴⁷ Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

Rysunek 59. Liczba osób objętych świadczeniem alimentacyjnym (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2022 roku w województwie łódzkim ze świadczenia z funduszu alimentacyjnego korzystało **10 869 osób** (o blisko 1,2 tys. osób mniej niż w roku 2021) będącym członkami **7 420 rodzin**. **Kwota świadczeń** osiągnęła wartość **55,5 mln zł** (o ponad 5,0 mln zł mniej niż w roku poprzednim). Wyraźny spadek liczby osób i rodzin objętych tym świadczeniem obserwowany jest od 2014 roku.

Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia **kierowane do osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów**, tj. **świadczenia opiekuńcze**, w tym:

- zasiłek pielęgnacyjny,
- specjalny zasiłek opiekuńczy,
- świadczenie pielęgnacyjne.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej⁴⁸, w 2022 roku w województwie łódzkim udzielono ponad **787,0 tys. świadczeń opiekuńczych na łączną kwotę 442,8 mln zł**.

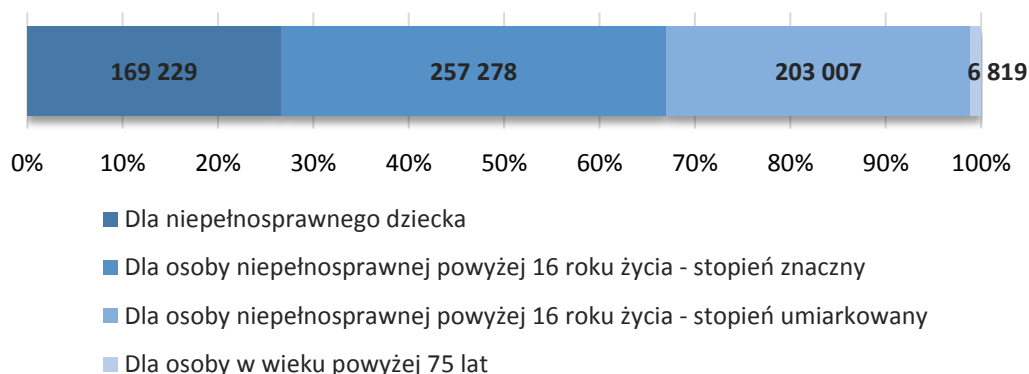
Najczęściej udzielanym w województwie łódzkim świadczeniem opiekuńczym w 2022 roku (podobnie, jak w latach poprzednich) był **zasiłek pielęgnacyjny**, przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Kwota zasiłku pielęgnacyjnego jest systematycznie zwiększana: w okresie styczeń – październik 2018 roku wynosiła ona 153,00 zł miesięcznie, a od listopada 2018 roku do końca października 2019 roku wzrosła do 184,42 zł. Z dniem 1 listopada 2019 roku kwota zasiłku pielęgnacyjnego została zwiększona do poziomu 215,84 zł miesięcznie i od tej pory nie uległa zmianie⁴⁹.

W 2022 roku w całym województwie łódzkim udzielono blisko **636,3 tys. świadczeń w formie zasiłku pielęgnacyjnego** (o blisko 11,0 tys. więcej niż w roku 2021) **na łączną kwotę ponad 137,3 mln zł** (o około 2,4 mln zł więcej niż w roku poprzednim).

⁴⁸ Dane z aplikacji CeSAR MRiPS.

⁴⁹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-pielagnacyjny> (12.05.2023).

Rysunek 60. Struktura i liczba przyznanych zasiłków pielęgnacyjnych w województwie łódzkim w 2022 roku według odbiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznawanych w województwie łódzkim w 2022 roku (podobnie jak w poprzednich latach) dominowały zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym udzielono ponad 40,0% zasiłków pielęgnacyjnych. Około 32,0% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia, a blisko 27,0% – niepełnosprawnym dzieciom. Osoby, które ukończyły 75. rok życia, stanowiły stosunkowo najmniejszą grupę odbiorców tego typu wsparcia – przyznanych im zostało zaledwie 1,1% wszystkich zasiłków pielęgnacyjnych. Udział osób w wieku powyżej 75 lat w strukturze odbiorców zasiłków pielęgnacyjnych utrzymuje się na stale niskim poziomie i podlega jednocześnie tendencji spadkowej – od 2014 roku udział ten zmniejszył się o 0,7 p. proc. (1,8% w roku 2014).

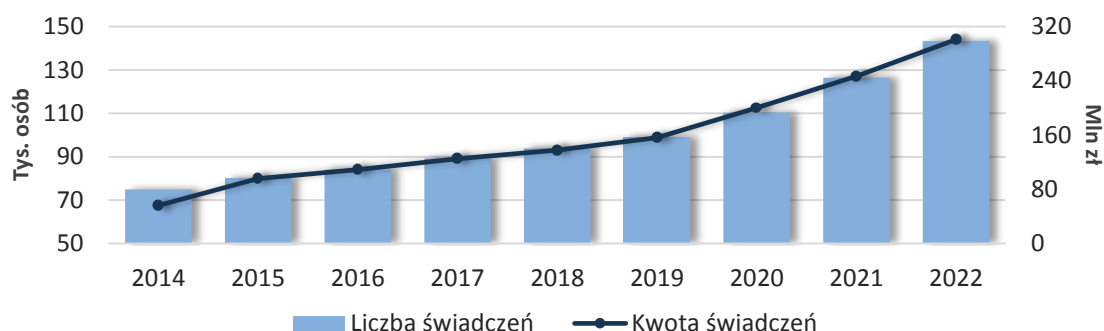
Kolejne ze świadczeń – **świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny, a jego kwota podlega regularnej waloryzacji w oparciu o procentowy wskaźnik wzrostu minimalnego wynagrodzenia za pracę. Jego wartość wzrosła z 1300,00 zł miesięcznie w 2016 roku do 2119,00 zł netto miesięcznie w roku 2022⁵⁰.

W 2022 roku w województwie łódzkim udzielono **143,4 tys. świadczeń pielęgnacyjnych na łączną kwotę blisko 310,0 mln zł**. Liczba udzielonych świadczeń była wyższa o 17,0 tysięcy, a ich kwota o niemal 54,0 mln zł w porównaniu z rokiem 2021 oraz o 68,4 tysięcy świadczeń i blisko 245,0 mln zł w porównaniu z rokiem 2014. W roku 2022 nastąpił zatem dalszy znaczący wzrost liczby i kwoty przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych.

⁵⁰ Opracowano na podstawie: <https://www.infor.pl/prawo/zasilki/swiadczenie-pielegnacyjne/5357822,Swiadczenie-pielegnacyjne-w-2022-roku.html> (12.05.2023).

Rysunek 61. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2022

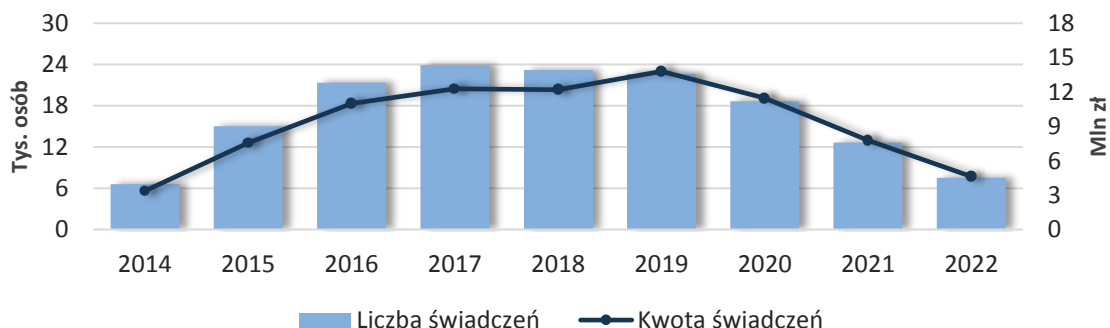

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy**, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie świadczenia zależne jest od dochodu (wysokość kryterium dochodowego na poziomie 764,00 zł netto w przeliczeniu na osobę). W okresie od listopada 2015 roku do końca października 2018 roku wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosiła 520 zł miesięcznie, natomiast od 1 listopada 2018 roku jego wysokość wzrosła do 620 zł.⁵¹

W 2022 roku po raz kolejny odnotowano spadek liczby specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielanych świadczeniobiorcom, który nastąpił po okresie jej początkowego wzrostu i stabilizacji w latach 2014-2019. W roku oceny przyznanych zostało **7,5 tys. świadczeń** (o około 5,1 tys. świadczeń mniej niż w roku 2021). **Łączna kwota udzielonych zasiłków wyniosła 4,6 mln zł**, a zatem była niższa aż o 3,2 mln zł w porównaniu z rokiem poprzednim.

Rysunek 62. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

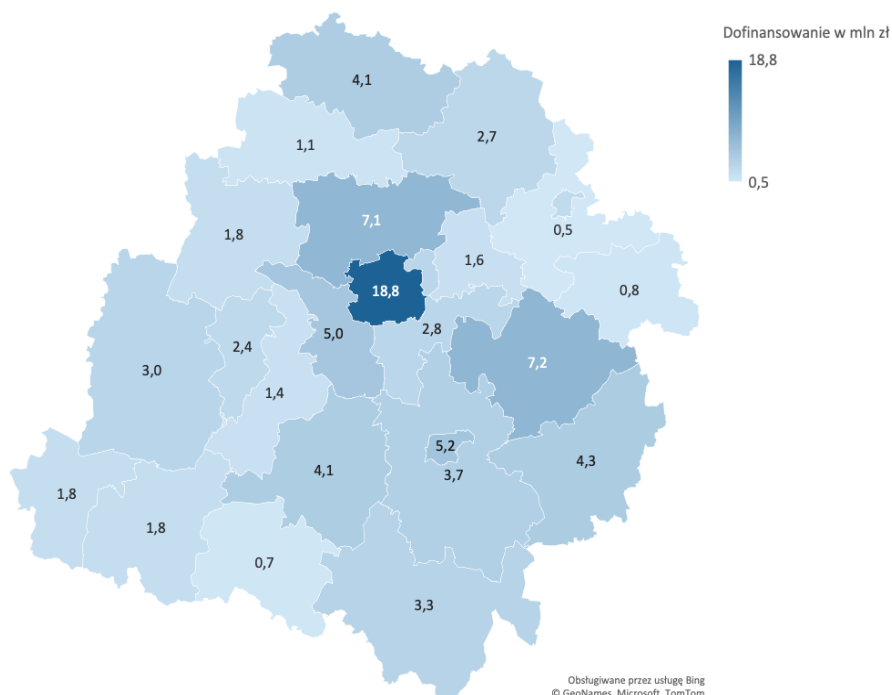
⁵¹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy> (12.05.2023).

3. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest **dofinansowywana ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów**. W 2022 roku łączna kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim ponad **87,0 mln zł** i była wyższa o 8,1 mln zł niż w roku poprzednim.

Rysunek 63. Ogólna kwota dofinansowania w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami (w mln zł) w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

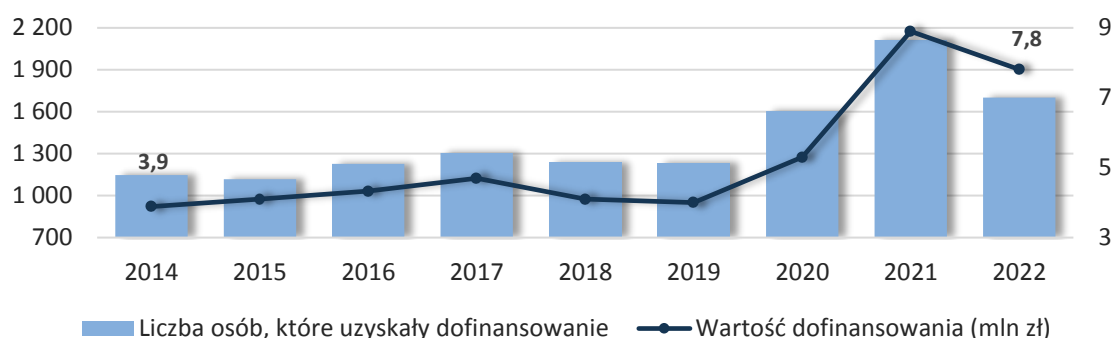

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

W przekroju powiatowym najwyższe wartości dofinansowań udzielonych w 2022 roku odnotowano w Łodzi (18,8 mln zł), a także w powiatach tomaszowskim (7,2 mln zł), zgierskim (7,1 mln zł) oraz pabianickim (5,0 mln zł) i w Piotrkowie Trybunalskim (5,2 mln zł). Najniższych łącznych dofinansowań na działania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami udzielono w powiecie rawskim, pączępańskim i skierniewickim (poniżej 1,0 mln zł).

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) do działań przyczyniających się do umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwo w życiu społecznym zalicza się likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji.

Rysunek 64. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w województwie łódzkim w latach 2014-2022

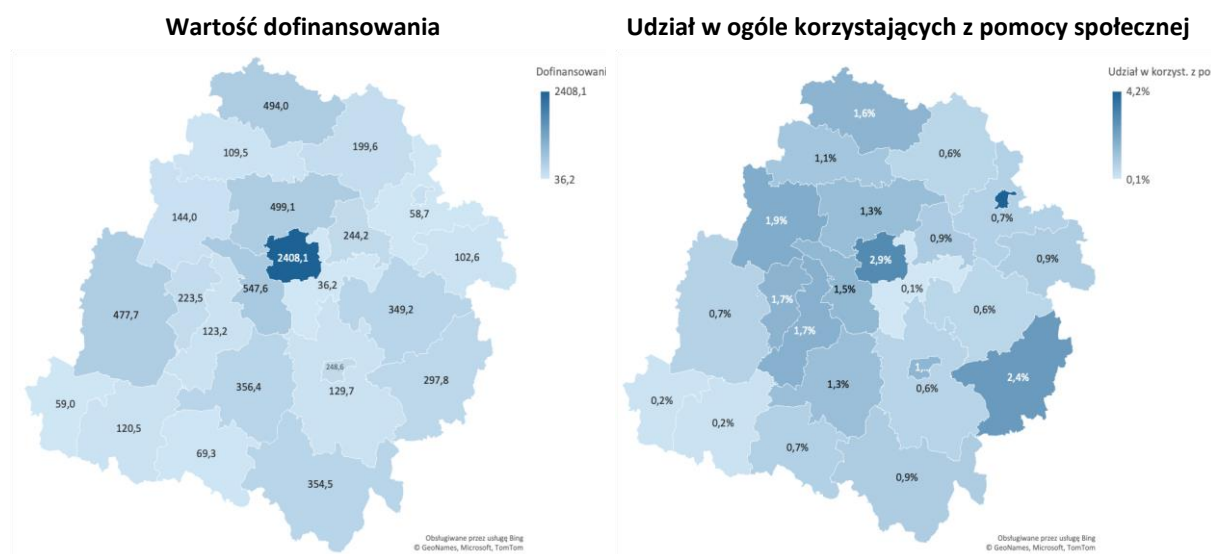

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W 2022 roku **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** otrzymało w województwie łódzkim **1 702 osoby**, a **wartość dofinansowania** powyższych działań wyniosła **7,8 mln zł** (9,0% łącznego dofinansowania zadań w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnością). W roku 2022, zgodnie z zeszłorocznymi przewidywaniami, nastąpił spadek zarówno liczby osób, które otrzymały dofinansowanie na powyższe działania, jak i wartości dofinansowania (o odpowiednio: 412 osób i blisko 1,1 mln zł w porównaniu do roku poprzedniego), przy czym wartości te były nadal wyższe niż przed rokiem 2021. W kolejnym roku (2023) przewidywany jest ponowny wzrost liczby beneficjentów tego typu wsparcia (o blisko 12,0%) oraz wartości dofinansowań (o około 20,0% w stosunku do roku 2022).

Najwyższą wartość dofinansowań związanych z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – łączną kwotę w wysokości 2,4 mln zł przyznano 569 osobom. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowania odnotowano również w powiatach: pabianickim (547,6 tys. zł udzielone 122 osobom), zgierskim (499,1 tys. zł udzielone 93 osobom) oraz kutnowskim (494,0 tys. zł przyznane 114 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie łódzkim wschodnim (około 36,2 tys. zł). Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy społecznej w 2022 roku był najwyższy w Skierniewicach (osoby z przyznanym dofinansowaniem stanowiły 4,2% wszystkich mieszkańców powiatu korzystających z pomocy i wsparcia) oraz w Łodzi (2,9%) i w powiecie opoczyńskim (2,4%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie łódzkim wschodnim, wierszowskim i wieluńskim (poniżej 0,5%).

Rysunek 65. Wartość dofinansowania na likwidację barier (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

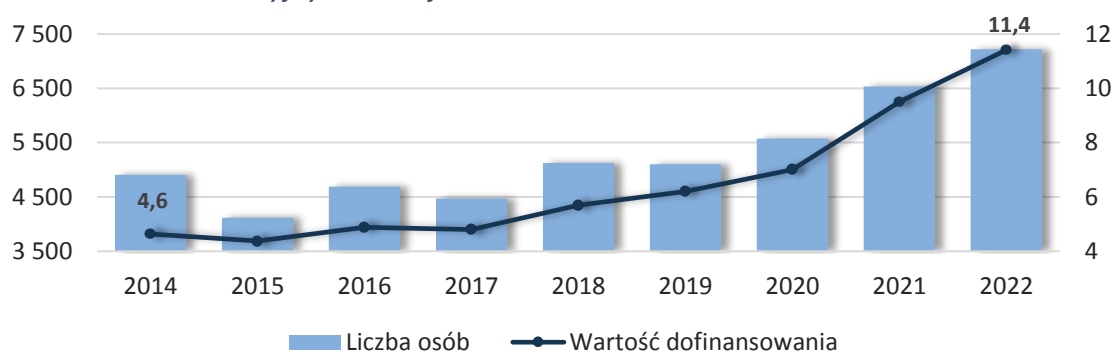

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych połączoną z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**.

W 2022 roku pomoc w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych uzyskało w województwie łódzkim **7 219 osób**, a łączna **wartość** udzielonego wsparcia wyniosła **11,4 mln zł**. Obie powyższe wartości były wyższe od odnotowanych w roku poprzednim (odpowiednio o: 685 osób i 1,9 mln zł) i zarazem najwyższe od 2014 roku.

Rysunek 66. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2022

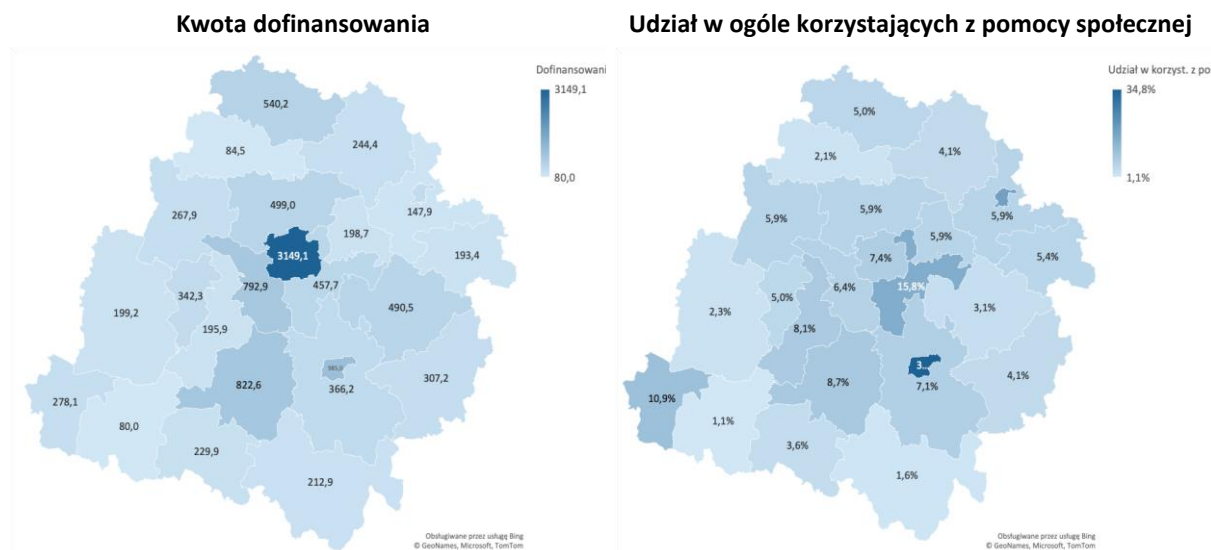

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższe wartości dofinansowań turnusów rehabilitacyjnych odnotowano w Łodzi – pomoc w łącznej wysokości ponad 3,1 mln zł przyznano 1 423 osobom, w Piotrkowie Trybunalskim – blisko 985,0 tys. zł dofinansowania przyznane 656 osobom, a także w powiecie bełchatowskim – pomoc wysokości 793,0 tys. zł

przyznana 580 osobom. Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie wieluńskim (80,0 tys. zł przyznane 69 osobom) oraz łęczyckim (84,5 tys. zł przyznane 70 osobom).

Rysunek 67. Wartość dofinansowania na turnusy rehabilitacyjne (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

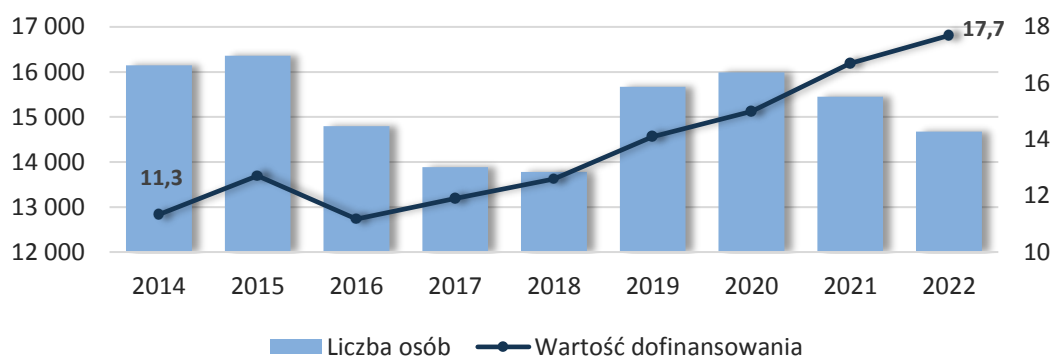

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Udział osób, które uzyskały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2022 roku był zdecydowanie najwyższy w Piotrkowie Trybunalskim (osoby z przyznanym dofinansowaniem stanowiły aż 34,8% wszystkich mieszkańców korzystających z pomocy społecznej). Odsetek ten był stosunkowo wysoki również w Skierniewicach oraz w powiecie łódzkim wschodnim i wieruszowskim (powyżej 10,0%). Stosunkowo najmniejsza część spośród wszystkich beneficjentów pomocy społecznej skorzystała z dofinansowań turnusów rehabilitacyjnych w powiecie wieluńskim i radomszczańskim (poniżej 2,0%).

Kolejnym działaniem realizowanym w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, które jest dofinansowywane ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów, jest **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**. W 2022 roku pomoc na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny uzyskały w województwie łódzkim **14 673 osoby**. **Wartość dofinansowania** na zakup niezbędnych środków, przedmiotów i sprzętu rehabilitacyjnego przyznawanego w województwie podlega wyraźnej tendencji wzrostowej – w 2022 roku zwiększyła się do poziomu **17,7 mln zł**. Zgodnie z przewidywaniami, w 2023 roku liczba osób korzystających z omawianego wsparcia będzie zbliżona do wartości odnotowanej w roku oceny, a poziom dofinansowania zwiększy się o około 10,0%.

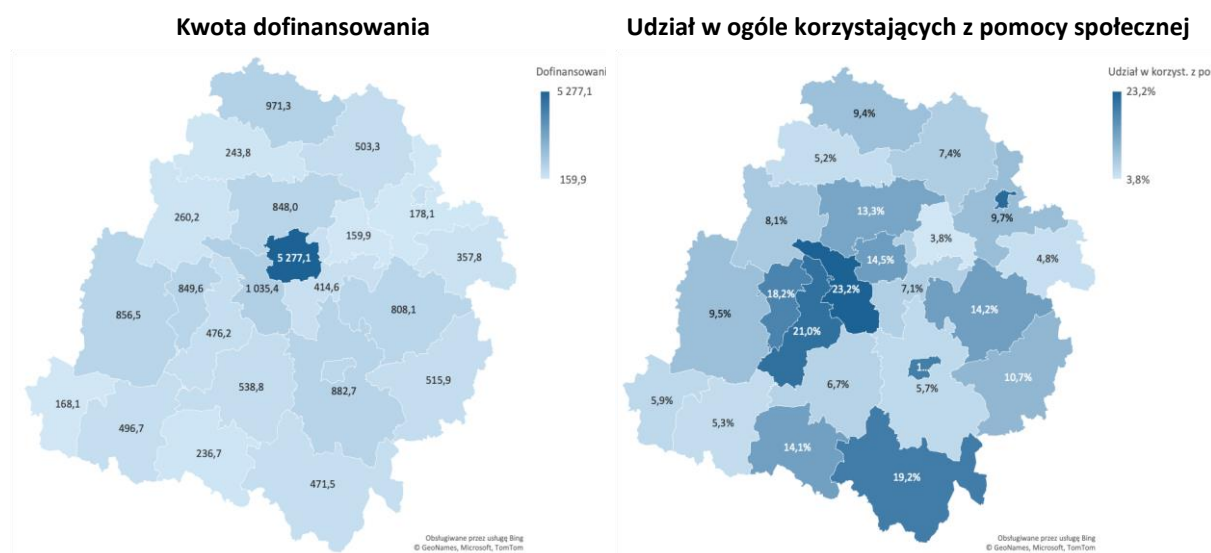
Rysunek 68. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwyższą łączną wartość dofinansowań na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w łodzi – wsparcie w wysokości ponad 5,3 mln zł przyznano ponad 2,8 tys. osób. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowań odnotowano również w powiatach: pabianickim (ponad 1,0 mln zł przyznany blisko 1,9 tys. osobom) oraz kutnowskim (971,0 tys. zł przyznane 657 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie brzezińskim (160,0 tys. zł udzielone 102 osobom) oraz wierszowskim (168,0 tys. zł udzielone 125 osobom) i skierniewickim (około 178,0 tys. zł udzielone 204 osobom).

Rysunek 69. Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

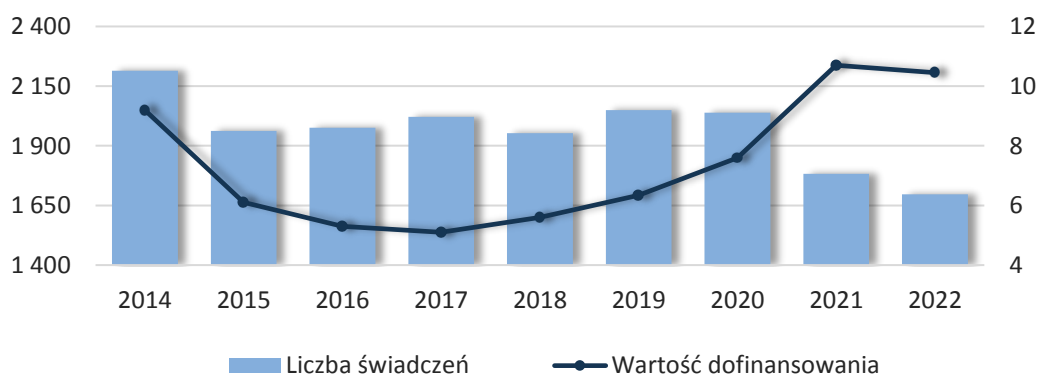
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2022 roku był zdecydowanie najwyższy w powiecie pabianickim (osoby z przyznaniem dofinansowania stanowiły tam 23,2% mieszkańców korzystających z pomocy społecznej), a także w powiecie łaskim i w Skierniewicach (w obu przypadkach około 21,0%-22,0%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie brzezińskim (osoby, którym przyznano dofinansowanie stanowiły 3,8% ogółu korzystających z pomocy i wsparcia) i rawskim (4,8%).

Wsparcie w zakresie likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością przewidziano również w ramach pilotażowego programu „Aktywny samorząd” finansowanego ze środków PFRON, który realizowany jest przez poszczególne samorządy powiatowe. W 2022 roku w ramach programu przewidziano wsparcie na realizację działań w ramach dwóch modułów⁵²:

- **Moduł I:** likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym: bariery transportowej, barier w dostępie do uczestniczenia w społeczeństwie informacyjnym, barier w poruszaniu się oraz pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej (dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką), adresowana do osób ze znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, którzy są przedstawicielem ustawowym lub opiekunem prawnym dziecka. Wśród zadań realizowanych w ramach wymienionych obszarów znajdujących się w module I wskazano m.in. pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne, tj. protezy co najmniej na III poziomie jakości itp. W treści poszczególnych zadań wskazano także dokładne grupy osób, do których będą adresowane.
- **Moduł II:** pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym.

Rysunek 70. Liczba świadczeń (lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

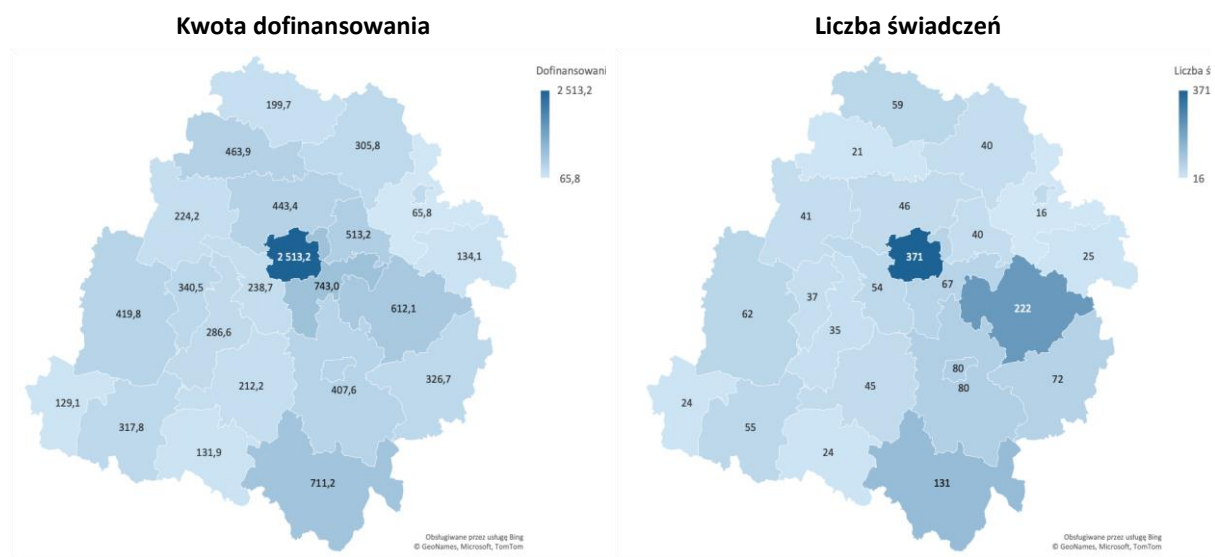
W 2022 roku w województwie łódzkim w ramach programu „Aktywny samorząd” udzielono **1 697 świadczeń na łączną kwotę blisko 10,5 mln zł**. Pomimo wyraźnego spadku liczby

⁵² Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2022 roku – Załącznik do uchwały nr 16/2022 Zarządu PFRON z dnia 8 lutego 2022 r.

świadczeń w latach 2021-2022, łączna kwota przyznanego dofinansowania utrzymuje się na względnie wysokim poziomie. Zjawisko to wynika m.in. z sukcesywnego zwiększania przez PFRON budżetu na realizację programu. Przewiduje się, że w roku 2023 wartość dofinansowania w województwie łódzkim wzrośnie o około 20,0% .

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższą łączną wartość dofinansowań udzielonych na realizację zadań w ramach programu „Aktywny samorząd” odnotowano w Łodzi – wsparcie w łącznej wysokości ponad 2,5 mln zł wypłacono w ramach 371 świadczeń. Stosunkowo wysokie kwoty dofinansowań odnotowano również w powiecie łódzkim wschodnim (743,0 tys. zł przyznane w ramach 67 świadczeń) oraz radomszczańskim (711,0 tys. zł; 131 świadczeń) i tomaszowskim (612,0 tys. zł; 222 świadczenia). Najniższą wartość wsparcia udzielonego w ramach programu odnotowano natomiast w powiecie skierniewickim (łączne dofinansowanie w wysokości 65,8 tys. zł przyznano w ramach 16 świadczeń), a także wierzuszowskim, pajęczańskim i rawskim (w każdym przypadku około 130,0 tys. zł).

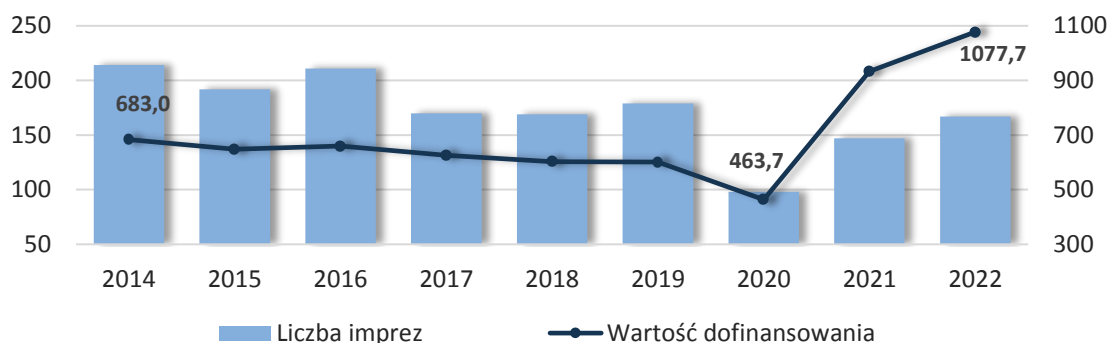
Rysunek 71. Wartość dofinansowania (w tys. zł; lewa mapa) i liczba świadczeń (prawa mapa) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w powiatach województwa łódzkiego w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Kolejną formą wsparcia w ramach rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych jest **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki**. Łącznie w całym w województwie łódzkim w 2022 roku **dofinansowano organizację 167 imprez**, w których udział wzięło **8 123 osoby z niepełnosprawnościami**, a ogólna wartość dofinansowania wyniosła **blisko 1,1 mln zł**. Wszystkie powyższe wielkości były o wiele wyższe niż w roku poprzednim. Zwiększona aktywność w tym obszarze wynikała ze względnej stabilizacji sytuacji epidemicznej COVID-19, która w 2020 i 2021 roku istotnie ograniczyła możliwość organizowania i udziału w różnego rodzaju wydarzeniach czy imprezach masowych ze względu na obowiązywanie restrykcyjnych obostrzeń.

Rysunek 72. Liczba dofinansowanych imprez (lewa oś) i wartość dofinansowania (w tys. zł; prawa oś) w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W 2022 roku organizację wydarzeń w obszarze sportu, kultury, rekreacji i turystyki skierowanych do osób z niepełnosprawnościami dofinansowano w 20 powiatach, przy czym największą ich liczbę odnotowano w powiecie pabianickim (29 imprez, w których udział wzięło 980 uczestników), w powiecie sieradzkim (25 imprez; 1 106 uczestników) oraz w Łodzi (24 imprezy dla 1 890 uczestników).

Ostatnią z omawianych form wsparcia jest **dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika** ze środków PFRON, które ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2022 roku w województwie łódzkim dofinansowania powyższych usług udzielono jedynie w Łodzi oraz w Piotrkowie Trybunalskim. Łączna wartość dofinansowania wyniosła blisko 8,8 tys. zł.

4. Usamodzielnienie

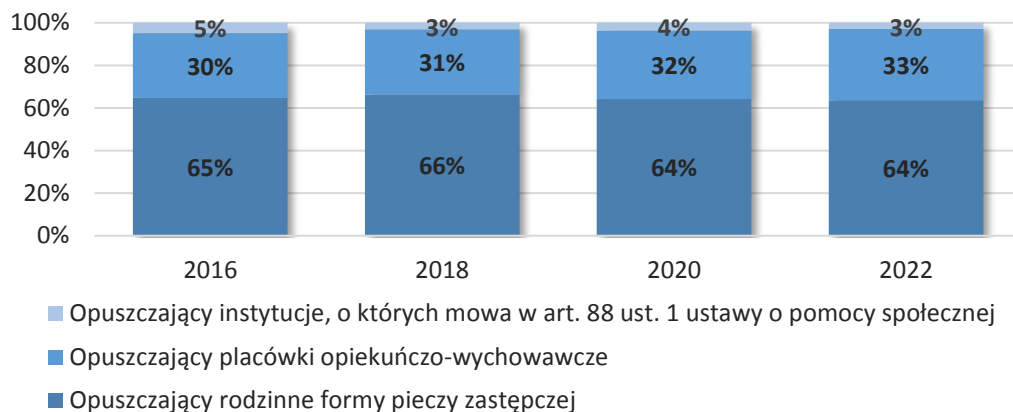
Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Pomoc ta może zostać przyznana na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie lub zagospodarowanie⁵³.

⁵³ Jedna osoba może otrzymać więcej niż jeden rodzaj pomocy (zasady przyznawania pomocy na usamodzielnienie opisano w słowniczku pod hasłem „Usamodzielnienie”). Osobom usamodzielnianym może zostać również udzielona pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych lub w uzyskaniu zatrudnienia, przy czym pomoc ta nie obejmuje wsparcia finansowego. W związku z powyższym, a także ze względu na niewielką skalę udzielania tego typu wsparcia, kategorie te zostały pominięte w szczegółowej analizie.

Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielniania⁵⁴.

Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2022 roku wyniosła **7,1 mln zł**. Kwota udzielonych świadczeń była niższa o 400 tys. zł od odnotowanej w roku 2021.

Rysunek 73. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim pomiędzy rokiem 2016 a 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego i danych z systemu CeSAR MRiPS.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, największą ich część stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (64,0%), około 33,0% świadczeń przyznanych zostało osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, natomiast pomoc finansowa dla pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, stanowiła zaledwie 3,0% wszystkich świadczeń. Struktura kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych pozostaje w województwie łódzkim względnie stała.

Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

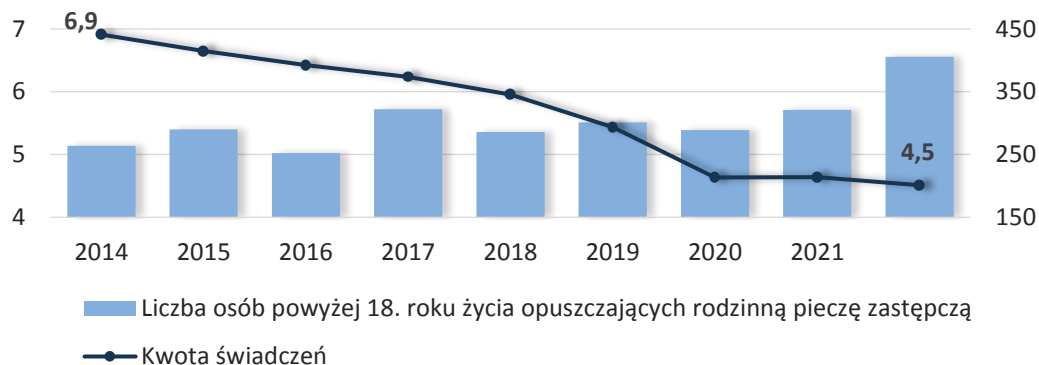
W ramach pomocy dla osób usamodzielnianych w 2022 roku, pełnoletnim osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej w województwie łódzkim udzielono łącznie **blisko 5,9 tys. świadczeń**⁵⁵ (około 490 świadczeń miesięcznie) **na kwotę 4,5 mln zł**. Liczba świadczeń udzielonych w 2022 roku była najniższa w okresie ostatnich pięciu lat – przyznano ich o 3,4 tys. mniej niż w roku 2018. Kwota świadczeń na usamodzielnienie przyznawanych osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej również podlegała w ostatnich latach (2014-2020) wyraźnemu spadkowi, przy czym w 2021 i 2022 roku tendencja ta uległa zahamowaniu. Niemniej jednak spadkowi liczby oraz łącznej kwoty wypłacanych świadczeń towarzyszył wzrost liczby pełnoletnich osób opuszczających rodziny zastępcze oraz rodzinne

⁵⁴ W przypadku osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą warunek ten dotyczy wyłącznie pomocy na kontynuowanie nauki i pomocy w usamodzielnieniu. Więcej informacji w słowniczku pod hasłem „Indywidualny plan usamodzielniania”.

⁵⁵ Dotyczy wyłącznie wsparcia finansowego.

domy dziecka⁵⁶ (szczególnie wyraźny w 2022 roku), co może wskazywać, że skala wsparcia dla omawianej grupy osób zmniejsza się pomimo stosunkowo stałych potrzeb.

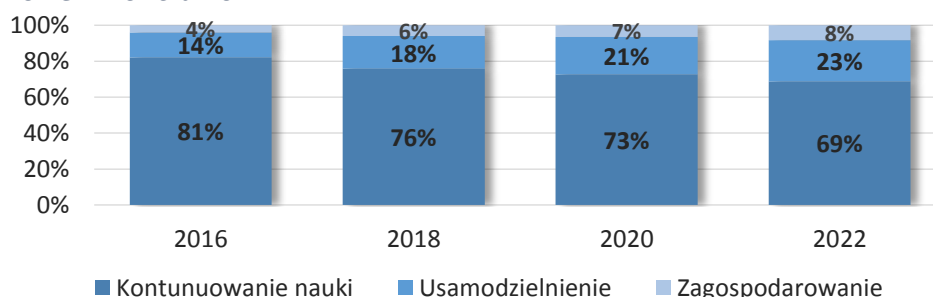
Rysunek 74. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim pomiędzy rokiem 2014 a 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2017) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2022).

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2022 roku stanowiły one 69,0% wszystkich świadczeń. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 23,0% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na zagospodarowanie – około 8,0%. Jednocześnie w strukturze świadczeń udzielanych omawianej grupie osób zaobserwować można spadek udziału świadczeń przyznawanych na kontynuowanie nauki na rzecz rosnącego udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, a także (w mniejszym stopniu) na zagospodarowanie.

Rysunek 75. Struktura świadczeń w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej według typu świadczenia (w %) w latach pomiędzy rokiem 2016 a 2022

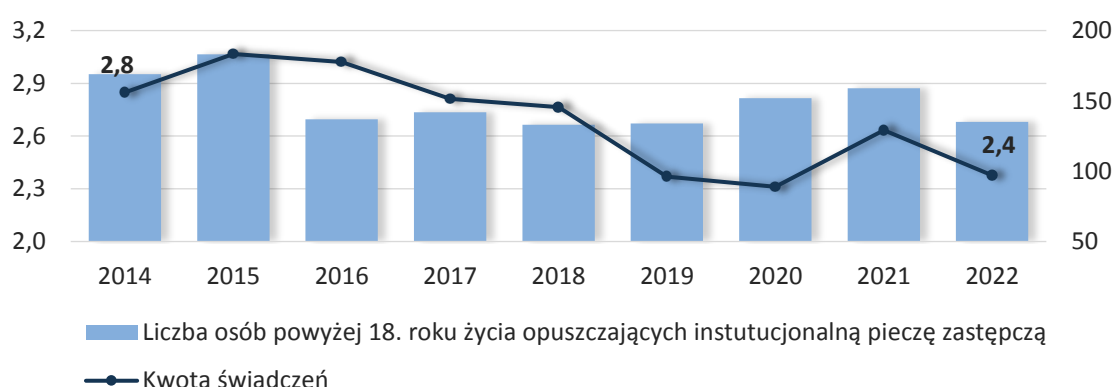
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2015-2017) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2022).

⁵⁶ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły rodzinne formy pieczy zastępczej z innych powodów, w tym ze względu na uchylene postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze

Osobom usamodzielnianym, które opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą w województwie łódzkim, **udzielono w 2022 roku łącznie ponad 2,8 tys. świadczeń**⁵⁷ (około 240 świadczeń miesięcznie), co stanowi wartość najniższą od 2018 roku (średnio 3,2 tys. świadczeń rocznie w latach 2018-2021). **Łączna kwota wypłaconych świadczeń** udzielanych w ramach pomocy na usamodzielnienie osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze **wyniosła w 2022 roku blisko 2,4 mln zł**. Jednocześnie kwota ta uległa zmniejszeniu w porównaniu do poprzedniego roku, czemu towarzyszył spadek ogólnej liczby pełnoletnich osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą⁵⁸.

Rysunek 76. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim pomiędzy rokiem 2014 a 2022

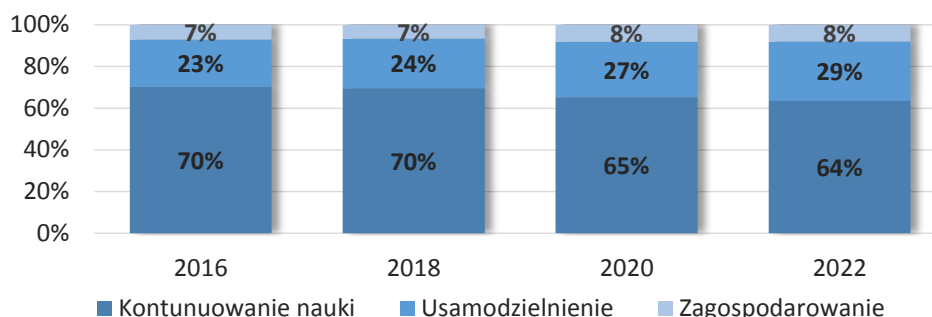
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2018) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2022).

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie łódzkim w 2022 roku w większości (64,0%) dotyczyły pomocy na kontynuowanie nauki. Około 29,0% świadczeń stanowiła pomoc pieniężna na usamodzielnienie, a 8,0% – na zagospodarowanie. Struktura świadczeń wypłacanych osobom usamodzielnianym, które opuszczają instytucjonalną pieczę zastępczą jest zbliżona do struktury świadczeń wśród osób opuszczających pieczę rodzinną. Jednocześnie w strukturze tej zaobserwować można wyraźny spadek udziału świadczeń na kontynuowanie nauki (o 6,0 p. proc. w latach 2016-2022) na rzecz wzrostu udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie. Udział pomocy na zagospodarowanie utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

⁵⁷ Dotyczy wyłącznie wsparcia finansowego.

⁵⁸ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą z innych powodów, w tym ze względu na uchylene postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

Rysunek 77. Struktura świadczeń w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą według typu świadczenia (w %) w latach pomiędzy rokiem 2016 a 2022

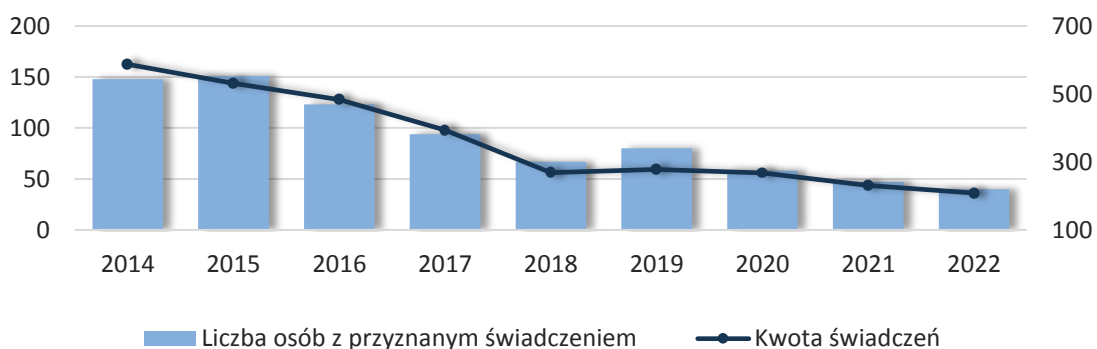

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2015-2018) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2019-2022).

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

W 2022 roku pomoc pieniężną na usamodzielnienie **przyznano 40 pełnoletnim osobom** opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, a **łącznie kwota świadczeń wyniosła 208,5 tys. zł**. W roku oceny odnotowano dalszy spadek zarówno liczby osób opuszczających omawiane instytucje mających przyznaną pomoc na usamodzielnienie, jak i kwoty udzielonych świadczeń. W 2022 roku obie powyższe wartości były najniższe od 2014 roku.

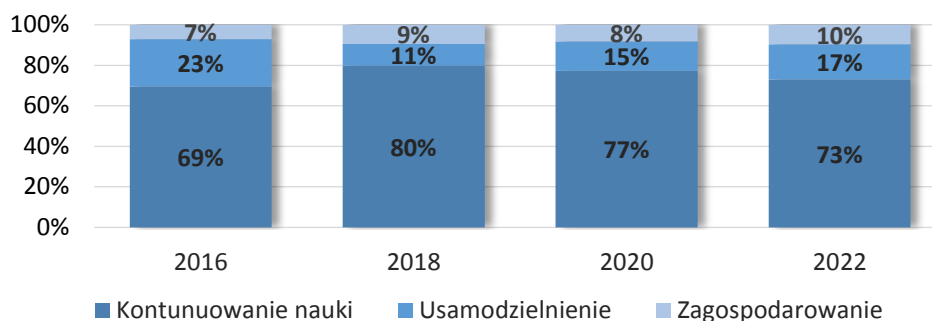
Rysunek 78. Liczba pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym inne instytucje przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2022 roku stanowiły one 73,0% wszystkich świadczeń udzielonych osobom usamodzielnianym. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 17,0% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na zagospodarowanie – około 10%.

Rysunek 79. Struktura świadczeń (w %) w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje według typu świadczenia pomiędzy rokiem 2016 a 2022

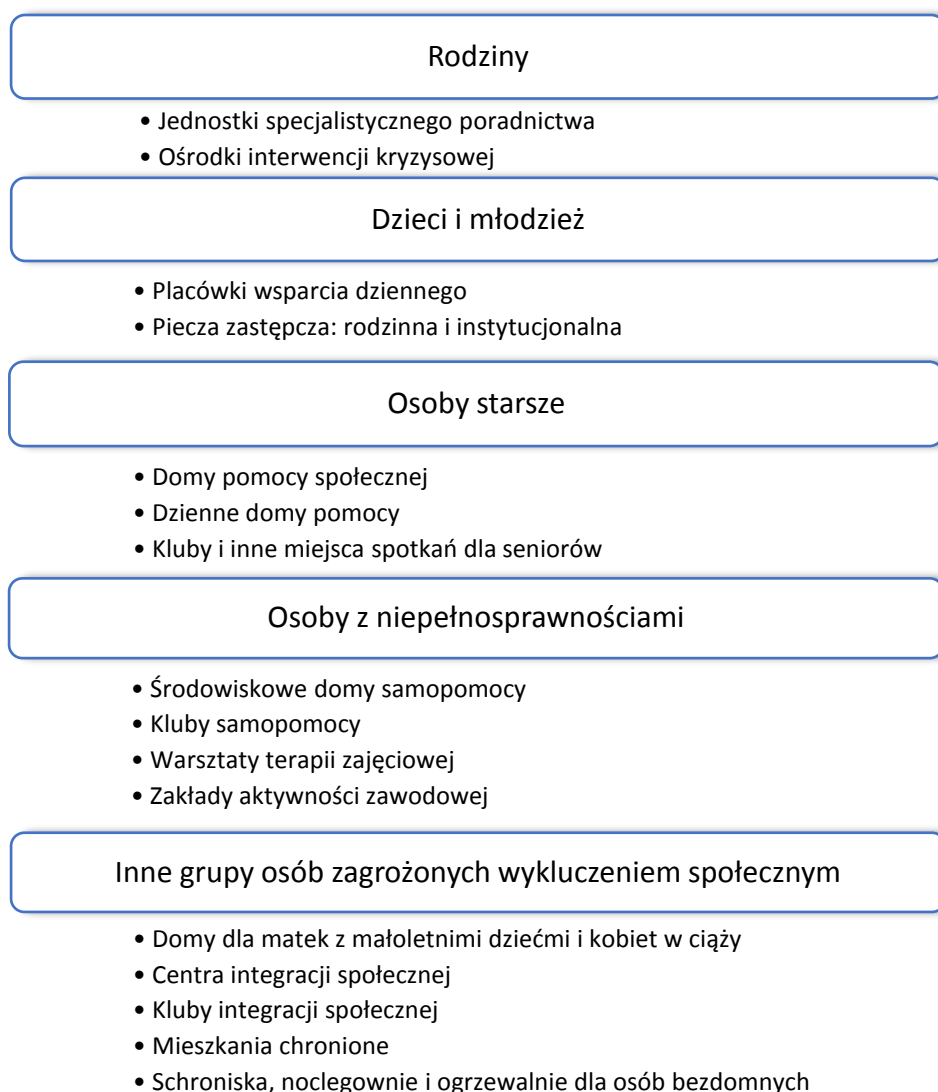
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2018 i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2022).

Struktura świadczeń wypłacanych osobom opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej jest stosunkowo stabilna, przy czym pomiędzy poszczególnymi latami obserwowane są nieznaczne różnice w udziałach poszczególnych rodzajów wsparcia.

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano dane dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie⁵⁹, ich potencjału (miejsc dostępnych dla beneficjentów), a także efektywności (liczby osób, które korzystały z pomocy oferowanej przez poszczególne rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów (w szczególności z 2020 i 2021 roku) oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2023 (jeśli były one dostępne). Dane pochodzą ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Rysunek 80. Podział infrastruktury pomocy i wsparcia według odbiorców

Źródło: opracowanie własne.

⁵⁹ Informacja o liczbie jednostek/placówek została podana w zależności od dostępności danych.

1. Rodziny

Rodziny znajdujące się w stanie kryzysu mogą otrzymać pomoc m.in. w postaci poradnictwa specjalistycznego lub interwencji kryzysowej. Wsparcie takie, poza udzielanym w ośrodkach pomocy społecznej, zapewniane jest także przez wydzielone w tym celu **jednostki organizacyjne o zasięgu powiatowym** (ponadgminnym)⁶⁰ – **placówki specjalistycznego poradnictwa** oraz **ośrodki interwencji kryzysowej**.

Informacja o powyższych podmiotach zawarta jest w sprawozdaniu MRiPS-06⁶¹, zgodnie z którym w województwo łódzkim w 2022 roku funkcjonowały 3 ponadgminne placówki specjalistycznego poradnictwa i 5 ośrodków interwencji kryzysowej. Niemniej jednak dane zawarte w powyższym sprawozdaniu nie dają pełnej informacji na temat specjalistycznego wsparcia oferowanego w regionie. Najobszerniejsze źródło informacji na temat podmiotów świadczących usługi poradnictwa specjalistycznego oraz interwencji kryzysowej w województwie łódzkim stanowi **Rejestr jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego** prowadzony i publikowany corocznie przez Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi. Zgodnie z powyższym rejestrem⁶², na terenie województwa w 2022 roku funkcjonowało łącznie **175 publicznych i niepublicznych podmiotów świadczących poradnictwo specjalistyczne** (o 36 więcej niż rok wcześniej). Wśród usług oferowanych przez omawiane jednostki wyróżnić można m.in.: terapię rodzinną dla osób, rodzin naturalnych, małżeństw lub rodzin zastępczych i adopcyjnych, terapię uzależnień, konsultacje w zakresie przeciwdziałania przemocy, porady prawne, wsparcie psychologiczne i pomoc pedagogiczną.

Należy jednocześnie zaznaczyć, że w wykazie ŁUW uwzględnione są **nie tylko podmioty posiadające status placówki specjalistycznego poradnictwa** (zgodnie z informacją na dzień 30 czerwca 2022 r. w województwie łódzkim **funkcjonowało 120 takich placówek**, z czego 71 to placówki specjalistycznego poradnictwa rodzinnego), ale również jednostki nie posiadające takiego statusu, które jednak udzielają specjalistycznego wsparcia (55 podmiotów). Ponadto, w rejestrze wojewódzkim uwzględniono zarówno podmioty o zasięgu powiatowym, jak i gminnym (w tym ośrodki pomocy społecznej) oraz instytucje różnego typu, w tym m.in.: poradnie psychologiczno-pedagogiczne, poradnie terapii uzależnień, ośrodki przeciwdziałania przemocy w rodzinie, centra medyczne, punkty konsultacyjne i informacyjno-konsultacyjne, punkty nieodpłatnej pomocy prawnej, stowarzyszenia i fundacje, a także ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki wsparcia czy powiatowe centra pomocy rodzinie.

⁶⁰ Jednostki organizacyjne realizujące zadania własne lub zlecone z zakresu administracji rządowej, prowadzone przez jednostkę samorządową szczebla powiatowego lub na jej zlecenie.

⁶¹ Sprawozdanie dotyczące wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej. Sprawozdanie funkcjonuje od 2022 roku, wcześniej gromadzone w nim informacje stanowiły część sprawozdania MRiPS-03.

⁶² Obwieszczenie nr 15/2022 Wojewody Łódzkiego z dnia 30 czerwca 2022 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2022 roku, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-jednostek-specjalistycznego-poradnictwa-funkcjonujacych-na-terenie-wojewodztwa-lodzkiego-w-2022-roku> [24.05.2023].

2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według danych ze sprawozdania WRiSPZ-G2⁶³ w województwie łódzkim w 2022 roku (stan w II półroczu) funkcjonowały **104 placówki wsparcia dziennego** (w tym 3 o zasięgu ponadgminnym). W placówkach tych dostępnych było **3 010 miejsc** (o 131 mniej niż rok wcześniej), a przeciętna liczba umieszczonych w nich dzieci (obliczana jako suma liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki) zmniejszyła się o około 6,0% w stosunku do 2021 roku i wyniosła 1 859 dzieci. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi, 44 placówek wsparcia dziennego prowadzonych było przez jednostki samorządu terytorialnego, a 60 – przez inne podmioty niż gmina lub powiat.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (30), a także w Skierniewicach (10), Piotrkowie Trybunalskim (8) oraz w powiecie łaskim (7). **Wśród 177 gmin województwa łódzkiego jedynie 35 posiadało na swoim terenie placówkę wsparcia dziennego** (o dwie więcej niż w roku 2021), a aż **142 gminy nie organizowały na swoim terenie tego rodzaju wsparcia**. Niemniej jednak zauważalna jest poprawa sytuacji w tym zakresie – w 2020 roku placówki tego typu nie funkcjonowały na terenie 151 gmin. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym zlokalizowane były (niezmiennie) na terenie powiatu tomaszowskiego, gdzie funkcjonowały aż 2 tego typu podmioty oferujące 75 miejsc. W 2022 roku powstała nowa placówka o zasięgu ponadgminnym na terenie powiatu łowickiego, oferująca 64 miejsca.

Ponad połowa placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego prowadzona była w formie opiekuńczej (64), natomiast w formie specjalistycznej prowadzone były 34 placówki. Ponadto w II połowie 2022 roku w województwie działały 3 placówki prowadzone w formie pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (o 4 mniej niż rok wcześniej), zlokalizowane na terenie powiatu opoczyńskiego i łaskiego.

Łącznie w 2022 roku gminy i powiaty na wydatki bieżące placówek wsparcia dziennego przeznaczyły łącznie blisko **13,0 mln zł** (o 1,5 mln więcej niż w roku 2021) wliczając w to wydatki z innych niż budżet gminy czy powiatu źródeł, ale pozyskane przez gminę (np. środki z UE lub budżetu państwa).

Pieczka zastępcza

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Piecza zastępcza sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek,

⁶³ *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za 2022 r.*; źródło: aplikacja CeSAR MRiPS.

dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

Rysunek 81. Schemat pieczy zastępczej

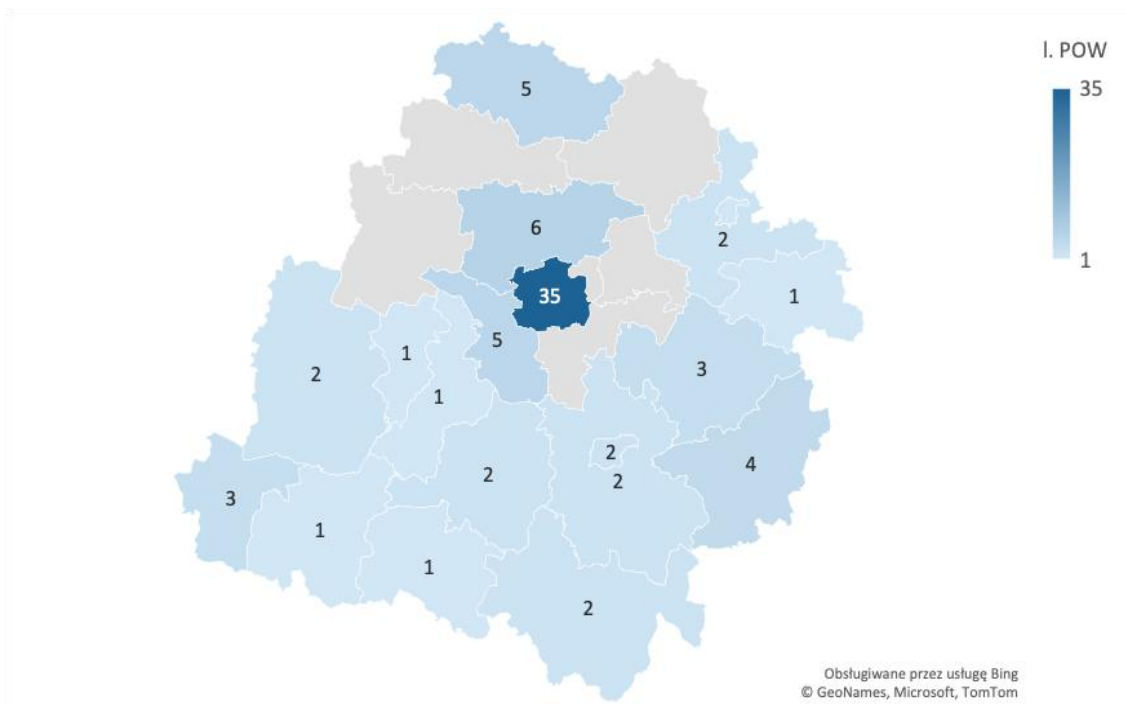
Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2022 roku w województwie łódzkim, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowało **79 placówek opiekuńczo-wychowawczych** oferujące łącznie **961 miejsc** (spadek o 5,5%, tj. dokładnie o 56 miejsc). Przeciętna liczba dzieci umieszczonych w placówkach w 2021 roku wyniosła 1 053⁶⁴. Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (53 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 26 prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

W 2022 rok, w stosunku do roku 2021, liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego zwiększyła się o 2 jednostki (po jednej powstałej placówce na terenie powiatu radomszczańskiego i zgierskiego). Wprawdzie liczba placówek wzrosła, natomiast na terenie województwa łódzkiego funkcjonują powiaty nie posiadające na swoim terenie placówki opiekuńczo-wychowawczej (tj. powiat brzeziński, łęczycki, łowicki, łódzki wschodni oraz poddębicki). Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych było **w Łodzi (35)**, co stanowi 44% wszystkich placówek funkcjonujących na terenie województwa. W pozostałych powiatach posiadających na swoim obszarze placówkę opiekuńczą-wychowawczą funkcjonowało między 1 a 6 placówek.

⁶⁴ Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym.

Rysunek 82. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS

Wyróżnia się 4 typy placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne⁶⁵. Z danych pochodzących z aplikacji CeSAR MRiPS wynika, iż liczebność poszczególnych placówek pod koniec 2022 roku przedstawiała się następująco:

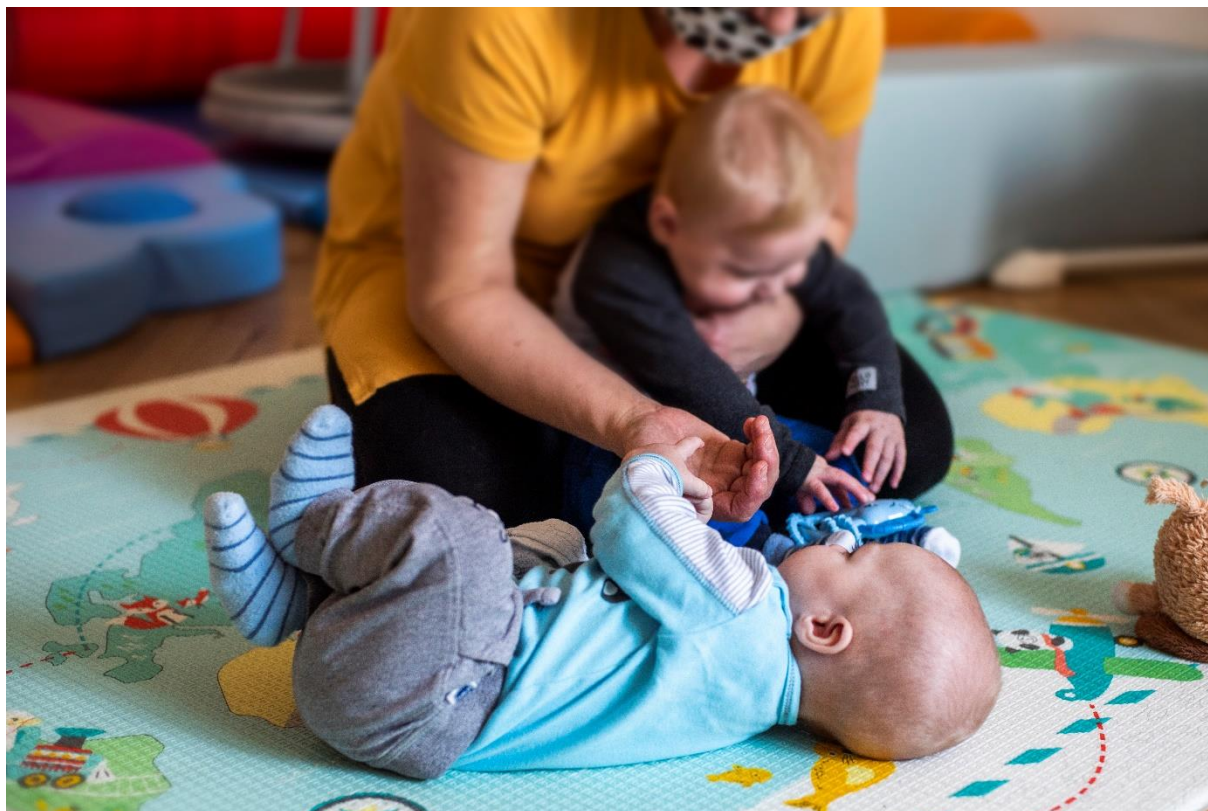
- **47** placówki typu **socjalizacyjnego**, oferujących **659** miejsc;
- **25** placówek typu **rodzinnego**, oferujących **200** miejsc;
- **8** placówek typu **interwencyjnego**, oferujących **87** miejsc;
- **2** placówki typu **specjalistyczno-terapeutycznego**, oferujące **15** miejsc.

Na terenie Województwa łódzkiego funkcjonuje Interwencyjny Ośrodek Preadopcyjny „Tuli-Luli” prowadzony przez Fundację Gajusz na zlecenie Samorządu Województwa łódzkiego. Ośrodek jest aktualnie jedną z trzech w kraju (po województwie mazowieckim i śląskim), tego typu instytucjonalną formą pieczy zastępczej. Ośrodek posiada 20 miejsc organizacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W 2022 r. Ośrodek zapewnił opiekę, wychowanie, pomoc medyczną i rehabilitację łącznie 34 dzieciom (w tym 21 nowo umieszczonym w roku 2022). W 2022 r. Ośrodek opuściło łącznie 18 dzieci.

⁶⁵ Suma poszczególnych typów placówek jest wyższa niż łączna liczba placówek opiekuńczo wychowawczych, gdyż pomimo zmiany ustawy (art. 101 pkt 3 ustawy o WRiSPZ) nadal funkcjonują placówki opiekuńczo-wychowawcze łączące zadania placówek różnego typu (z wyłączeniem typu rodzinnego).

Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

Rysunek 83. Ośrodek preadopcyjny Tuli-Luli

Źródło: materiały własne RCPS w Łodzi.

W województwie łódzkim w 2022 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, nie funkcjonowała żadna regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna.

Na koniec 2022 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **2 736 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**, w tym:

- **1 781 spokrewnionych rodzin zastępczych** (63% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej), w których przebywało co najmniej 2 274 dzieci;
- **800 rodzin zastępczych niezawodowych** (29%), w których przebywało co najmniej 971 dzieci;
- **170 rodzin zastępczych zawodowych** (6%), w których przebywało co najmniej 446 dzieci, w tym:
 - 97 rodzin zastępczych zawodowych tzw. zwykłych, w których przebywało co najmniej 270 dzieci;
 - 33 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, w których przebywało co najmniej 116 dzieci;
 - 40 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych, w których przebywało co najmniej 60 dzieci;
- **58 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka** (2%), w których przebywało co najmniej 345 dzieci.

Spokrewnione i niezawodowe rodzin zastępcze funkcjonowały w 2022 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (555 rodzin), w powiecie zgierskim (111) oraz powiecie kutnowskim (92), natomiast najmniej w powiecie brzezińskim (15) i pajęczańskim (16 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (231 rodzin), a najmniej w powiecie poddębickim (8) i wieruszowskim (9). Najwięcej rodzin zastępczych zawodowych także było w Łodzi (75). W 2021 roku żadnej rodziny zastępczej zawodowej (bez względu na rodzaj) na swoim terenie nie posiadał tylko powiat pajęczański.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2022 roku (podobne, jak w latach ubiegłych) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie tego typu podmioty rodzinnej pieczy zastępczej posiadało 15 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2022 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadało 6 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (33), natomiast pozostałe powiaty prowadzące tego rodzaju instytucję posiadały na swoim terenie od 1 do maksymalnie 4 rodzinnych domów dziecka.

Według danych pozyskanych z aplikacji CeSAR za 2022 rok, w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej zmniejszyła się o 2 osoby w stosunku do roku ubiegłego. Od lat odnotowuje się wahania zatrudnienia w poszczególnych kwartałach roku sprawozdawczego. Jest to niepokojące zjawisko wymagające osobnej analizy, gdyż fluktuacje skutkować mogą m.in. brakiem ciągłości działań i spadkiem jakości świadczonego wsparcia. W 2022 roku w województwie łódzkim zatrudnionych było **114 koordynatorów pieczy zastępczej**.

3. Osoby starsze

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdania MRPiPS-05⁶⁶, w 2021 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowało **55 domów pomocy społecznej** (bez zmian w stosunku do roku poprzedniego). Wszystkie domy pomocy społecznej funkcjonujące na terenie województwa to placówki ponadgminne, które w większości prowadzone były przez samorządy powiatowe (48 placówek). Podmiotom niepublicznym powierzono w 2022 roku prowadzenie 7 placówek tego typu.

Domy pomocy społecznej oferują wsparcie nie tylko osobom wymagającym całodobowej opieki ze względu na wiek⁶⁷, ale również innym grupom odbiorców. Placówki funkcjonujące w 2022 roku w województwie łódzkim przeznaczone były dla:

- osób w podeszłym wieku – 3 placówki;
- osób przewlekle somatycznie chorych – 16 placówek;
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych – 9 placówek;
- osób przewlekle psychicznie chorych – 17 placówek;

⁶⁶ Sprawozdanie zawierające wybrane informacje o domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym, powiatowym i regionalnym oraz o placówkach całodobowej opieki prowadzonych w ramach działalności gospodarczej i statutowej.

⁶⁷ Przeważająca część mieszkańców domów pomocy społecznej to osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. w wieku powyżej 60 lat w przypadku kobiet i powyżej 65 lat dla mężczyzn (w województwie łódzkim na koniec 2022 roku osoby te stanowiły około 59,0% wszystkich mieszkańców DPS).

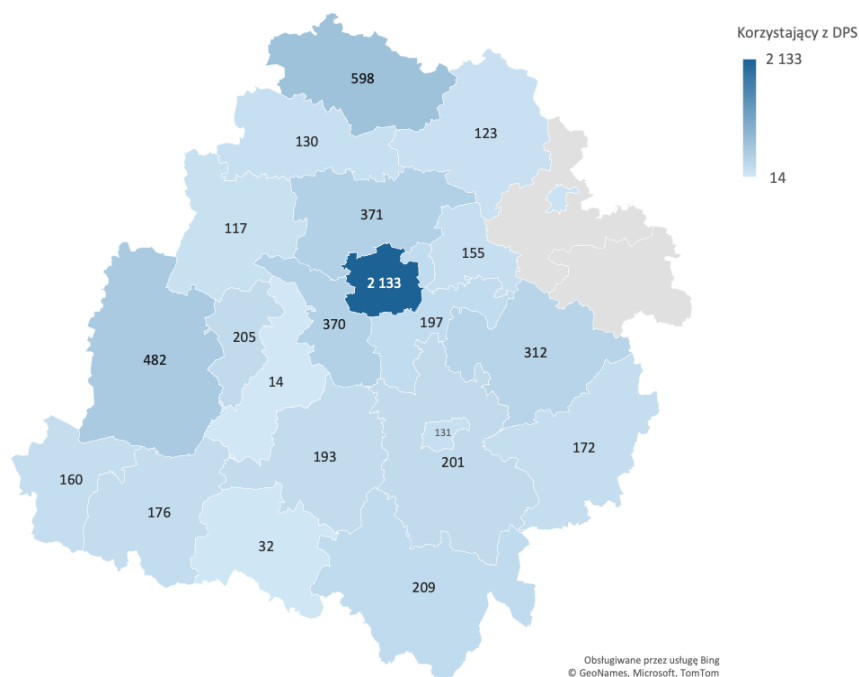
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 6 placówek;
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 1 placówka;
- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 2 placówki;
- innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej – 1 placówka.

W województwie łódzkim w 2022 roku (podobnie, jak w latach wcześniejszych) nie prowadzono domów dla osób niepełnosprawnych fizycznie oraz dla osób uzależnionych od alkoholu.

Domy pomocy społecznej znajdowały się **na terenie 22 powiatów** – podmioty te nie funkcjonowały jedynie w powiatach rawskim i skierniewickim. W przekroju terytorialnym największa liczba domów pomocy społecznej zlokalizowana była w stolicy województwa (15), a następnie w powiecie kutnowskim (6), zgierskim (4) i sieradzkim (3). Na terenie pozostałych powiatów funkcjonowały od 1 do 2 jednostek tego typu.

W ciągu całego 2022 roku z opieki i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej w województwie łódzkim **skorzystało łącznie 6 569 osób**⁶⁸ (o 125 osób mniej niż w roku 2021). Placówki te oferowały **6 134 miejsca** (o 59 mniej w porównaniu do stanu z roku 2021).

Rysunek 84. Łączna liczba osób korzystających z domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2022 roku

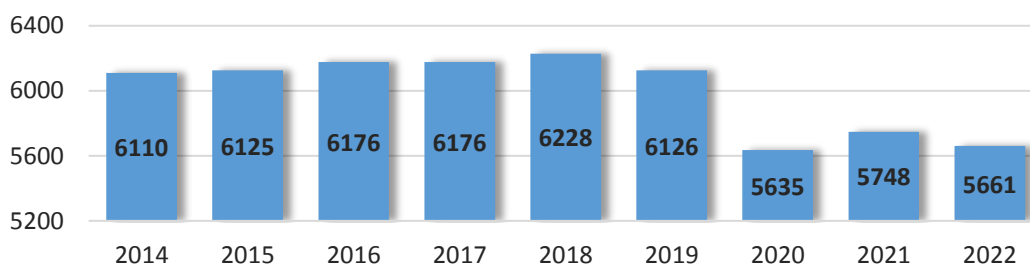
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

⁶⁸ Liczba osób, które skorzystały z usług DPS w ciągu roku nie jest równoznaczna z liczbą ich mieszkańców (wg stanu z początku lub z końca roku) – korzystający to każda osoba, która zamieszkiwała w DPS w ciągu roku, niezależnie od czasu przebywania w placówce. Dane dotyczące łącznej liczby osób korzystających z pomocy i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej pochodzą ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej. W sprawozdaniu MRiPS-05 informacja ta nie występuje.

Według stanu na dzień 31 grudnia 2022 roku, **liczba mieszkańców domów pomocy społecznej** w województwie łódzkim wynosiła **5 661 osób**, co stanowi wartość zbliżoną (nieco niższą) od obserwowanej w końcu poprzedniego roku. Liczba osób zamieszkujących DPS nadal utrzymywała się wyraźnie niższym poziomie niż przed rokiem 2020, tj. przed wybuchem epidemii COVID-19, która w znaczny sposób zaburzyła sytuację w tych placówkach. Pojawianie się ognisk zakażeń wirusem SARS-CoV-2 w domach pomocy społecznej wywoływało masowe zachorowania na COVID-19 wśród ich mieszkańców, którzy ze względu na wiek i stan zdrowia byli szczególnie narażeni na ciężki przebieg choroby. Jednym z efektów tej sytuacji była zwiększona śmiertelność wśród osób przebywających w DPS.

W 2022 roku do domów pomocy społecznej funkcjonujących w regionie **przyjętych** zostało więcej mieszkańców (1 001 osób), niż z nich **odeszło** (979 osób). Jednocześnie zdecydowana większość spośród osób przyjętych do DPS (ponad 92,0%) to osoby **umieszczone** w nich po raz pierwszy⁶⁹. Wśród osób, które opuściły omawiane placówki w roku sprawozdawczym, zdecydowana większość zmarła (około 82,0%; 799 osób). Pozostałe osoby zostały przeniesione do innych placówek (11,2%; 110 osób), powróciły do rodziny (4,7%; 46 osób) lub – najrzadziej – usamodzielniały się (2,5%; 24 osoby).

Rysunek 85. Liczba mieszkańców domów pomocy społecznej wg stanu na dzień 31 XII roku sprawozdawczego w województwie łódzkim w latach 2014-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania MRiPS-05.

W końcu 2022 roku **struktura mieszkańców domów pomocy społecznej** według typu placówki, w której osoby te przebywały, przedstawiała się następująco:

- 188 osób zamieszkiwało domy dla osób w podeszłym wieku;
- 1 765 osób przebywało w domach dla osób przewlekle somatycznie;
- 700 osób zamieszkiwało domy dla osób w podeszłym wieku oraz przewlekle somatycznie chorych;
- 2 018 osoby przebywały w domach dla osób przewlekle psychicznie chorych;
- 440 osób zamieszkiwało domy dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 49 osób przebywało w domach dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 211 osób zamieszkiwało w domach dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 290 osób przebywały w domu dla innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej.

Jednocześnie **14,6%** spośród wszystkich mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim (**828 osób**) stanowiły **osoby nie opuszczające łóżek**. Liczba ta była zbliżona do odnotowanej w 2021 roku.

⁶⁹ Kategoria ta nie obejmuje m.in. osób przenoszonych pomiędzy poszczególnymi placówkami DPS.

Według stanu na koniec 2022 roku, w strukturze wiekowej mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim przeważały osoby w wieku poprodukcyjnym (3 338 osób), stanowiące 59,0% wszystkich osób korzystających z opieki oferowanej przez te placówki. Ponad 40,0% mieszkańców DPS stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (2 285 osób), natomiast liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkujących domy pomocy społecznej była marginalna (12 osób).

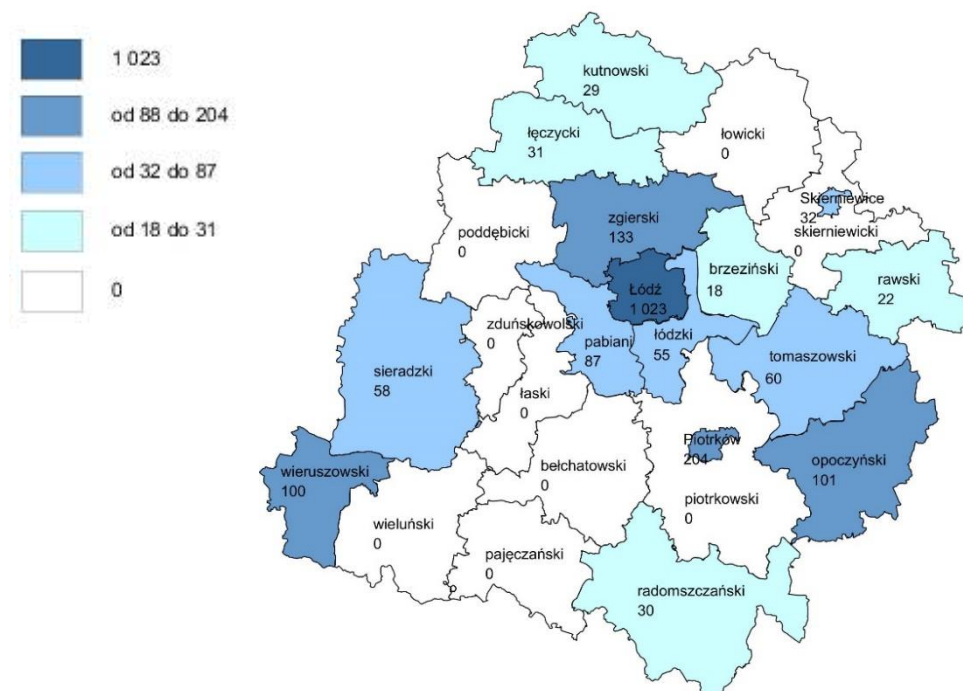
W końcu 2022 roku **na umieszczenie w domu pomocy społecznej** w województwie łódzkim **oczekiwało 117 osób** (o 47 mniej niż rok wcześniej i o 84 osób mniej niż w roku 2020). Jednocześnie **wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w domach pomocy społecznej** (obliczany jako stosunek liczby osób umieszczonych w DPS w ciągu roku do ogółu osób wymagających umieszczenia w tych placówkach, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) **osiągnął wartość 88,8%**, co stanowiło wartość wyższą niż w latach poprzednich (o 1,5 p. proc. w porównaniu do roku 2021 i o 7,5 p. proc. w stosunku do roku 2020). Niemniej jednak w 2022 roku ponad 11,0% osób wymagających umieszczenia w domach pomocy społecznej nie otrzymało miejsca w istniejących placówkach. Ponadto, biorąc pod uwagę typ placówki, stosunkowo najwyższy poziom zaspokojenia miejsc występował w DPS dla osób w podeszłym wieku (93,3%), natomiast największy niedobór miejsc w stosunku do istniejących potrzeb odnotowano w przypadku domów pomocy społecznej dedykowanych dorosłym osobom niepełnosprawnym intelektualnie (wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc na poziomie około 72,7,0%; ponad 27,0% potrzebujących nie otrzymało miejsca w placówkach).

Dzienne domy pomocy

Dzienne domy pomocy stanowią ośrodki wsparcia przeznaczone głównie dla osób starszych. Zgodnie z danymi pozyskanymi w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku w całym województwie łódzkim funkcjonowało **41 tego typu jednostek** (o dwie mniej niż w roku 2021). Ośrodki te w większości prowadzone były przez samorząd terytorialny (36 przez samorząd gminny i 2 przez samorząd powiatowy), a prowadzenie pozostałych trzech zostało zlecone podmiotom zewnętrznym. Placówki tego typu funkcjonowały na terenie 15 powiatów, w tym w 3 miastach na prawach powiatu, przy czym największą ich liczbę odnotowano w Łodzi (20 ośrodków).

Dzienne domy pomocy funkcjonujące w województwie łódzkim dysponowały w 2022 roku **1 789 miejscami** (o 19 mniej niż w roku 2021), z których w ciągu całego **roku skorzystały łącznie 1 983 osoby** (porównywalnie, jak przed rokiem). W przekroju powiatowym zdecydowanie najwięcej osób korzystało z usług omawianych placówek zlokalizowanych w Łodzi, a w dalszej kolejności w Piotrkowie Trybunalskim, powiecie zgierskim oraz wierszowskim. Wśród powiatów, na terenie których funkcjonowały dzienne domy pomocy, najmniejsza liczba korzystających z tego typu jednostek odnotowana została w powiecie brzezińskim i rawskim.

Rysunek 86. Łączna liczba osób korzystających z dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Wsparcie w zakresie rozwoju sieci dziennych domów pomocy, a także klubów seniora, realizowane jest m.in. poprzez program wieloletni „Senior+” na lata 2021-2025⁷⁰. W ramach programu jednostki samorządu terytorialnego mogą ubiegać się o środki finansowe na tworzenie, prowadzenie i zapewnienie miejsc w ośrodkach wsparcia dla osób starszych „Senior+”. Działalność bieżąca Dziennych Domów „Senior+” powinna polegać na realizacji podstawowych usług mających na celu udzielanie pomocy w czynnościach dnia codziennego, na zapewnieniu minimum jednego posiłku, w szczególności gorącego oraz innych usług wspomagających, dostosowanych do potrzeb seniorów. Usługi w ramach Dziennych Domów świadczone są przez co najmniej 8 godzin dziennie w dni robocze. Kluby „Senior+” powinny zapewniać tygodniowo co najmniej 20-godzinną ofertę usług, a ich działalność polega na motywowaniu seniorów do działań na rzecz samopomocy i działań wolontarystycznych na rzecz innych osób⁷¹.

Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów

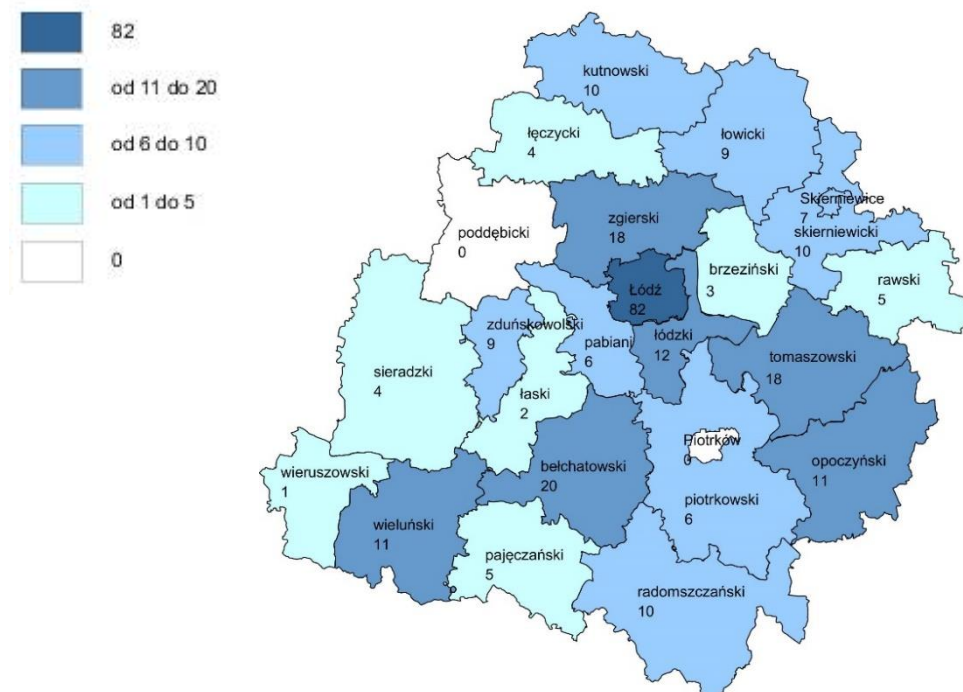
Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych znajdują się **kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów**. W 2022 roku w województwie funkcjonowały **263 placówki** tego typu, a zatem o 10 jednostek więcej niż w roku 2021. Liczba klubów dla seniorów w regionie systematycznie wzrasta – w 2022 roku była ona większa o 82 placówki w stosunku do stanu z roku 2015. Największą liczbę miejsc spotkań dla seniorów w 2022 roku odnotowano w Łodzi (82 placówki), a także w powiatach: bełchatowskim (20), tomaszowskim i zgierskim (18) oraz łódzkim wschodnim (12). Powiat wieruszowski dysponował tylko jednym takim

⁷⁰ Program jest kontynuacją programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 funkcjonującego do 2017 roku pod nazwą Program Wieloletni „Senior-WIGOR” na lata 2015–2020.

⁷¹ Portal senior.gov.pl: http://senior.gov.pl/program_senior_plus/pokaz/544 [25.05.2023].

miejszem, natomiast w powiecie poddębickim oraz w Piotrkowie Trybunalskim nie odnotowano w 2022 roku żadnej takiej placówki. W 2022 roku przewidywany jest dalszy wzrost liczby miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim.

Rysunek 87. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

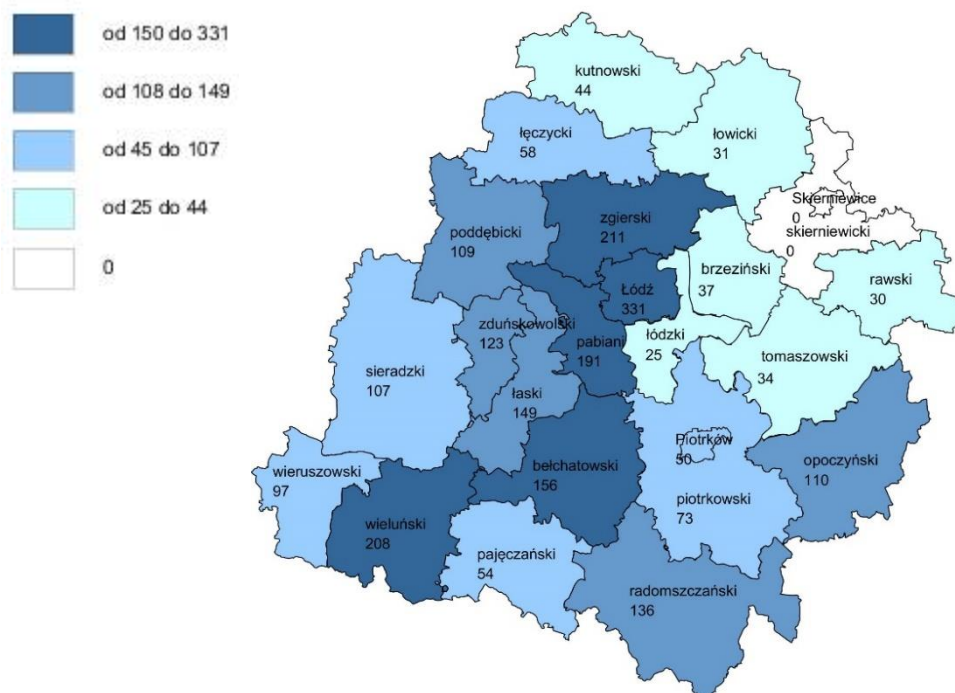
4. Osoby z niepełnosprawnościami

Środowiskowe domy samopomocy

Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy** będące ośrodkami wsparcia dziennego pobytu, które są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. W ośrodkach tych mogą być również prowadzone miejsca całodobowego okresowego pobytu.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRPiPS-06, w województwie łódzkim w 2021 roku znajdowało się **49 środowiskowych domów samopomocy**, a zatem o 1 placówkę więcej niż w roku 2021. Wśród omawianych jednostek 27 placówek prowadzonych było przez samorządy gminne, 9 przez samorządy powiatowe, natomiast prowadzenie pozostałych 13 zlecono podmiotom niepublicznym. Środowiskowe domy samopomocy funkcjonowały w 2022 roku na terenie **22 powiatów** (brak ośrodków w powiecie skiernewickim oraz w Skiermiewicach). Największa liczba omawianych placówek zlokalizowana była w Łodzi oraz w powiecie zgierskim i wieluńskim (w każdym przypadku 5 jednostek), a także na terenie powiatu pabianickiego (4 ośrodki). Na terenie pozostałych powiatów znajdowały się od 1 do 3 placówek tego typu.

Rysunek 88. Łączna liczba osób korzystających ze środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Jak wynika ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, z usług oferowanych przez środowiskowe domy samopomocy w województwie łódzkim **skorzystały w ciągu całego roku łącznie 2 364 osoby** (o 45 osób więcej niż przed rokiem). Ośrodki te oferowały w 2021 roku **2 068 miejsc** (o 131 więcej w porównaniu do roku 2021). Na umieszczenie w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim **oczekiwało 230 osób** (według stanu na koniec 2022 roku), co stanowi wartość o około 80 osób większą od odnotowanej w roku 2021⁷².

Kluby samopomocy

Kluby samopomocy oferują częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osobom, które wymagają wsparcia ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. Ponadto prowadzone są kluby samopomocy dedykowane wyłącznie osobom z zaburzeniami psychicznymi.

Zgodnie z danymi ze sprawozdań przekazywanych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku kluby samopomocy w województwie łódzkim⁷³ **oferowały łącznie 427**

⁷² Ze względu na brak danych dotyczących liczby osób umieszczonych w ŚDS w ciągu roku – tj. przyjętych do tych placówek po raz pierwszy – w sprawozdaniu MRiPS-05 (od 2022 roku środowiskowe domy samopomocy nie mają obowiązku wypełniania niniejszego sprawozdania), nie został obliczony wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc w ŚDS. Dane dotyczące liczby osób umieszczonych w omawianych placówkach, jakie są dostępne w sprawozdaniach OZPS, nie mogą posłużyć do obliczenia wskaźnika ze względu na ich odmienną interpretację.

⁷³ Ze względu na brak podziału na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi w formularzu Oceny zasobów pomocy społecznej (począwszy od 2018 roku), wartości podane w opisie należy odnosić łącznie do obu rodzajów tych placówek.

miejsc (tyle samo, co rok wcześniej), z których **skorzystało łącznie 401 osób**. Najwięcej osób korzystało z usług klubów samopomocy w Łodzi (121) oraz w Bełchatowie (120 osób).

Ponadto, jak wynika z danych ze sprawozdania MRiPS-06, w roku oceny na terenie województwa łódzkiego odnotowano funkcjonowanie zaledwie **4 klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi** (tak, jak w roku poprzednim). Ośrodki te zlokalizowane były w Łodzi (3 ośrodki) oraz w Witoniu (powiat łęczycki; 1 ośrodek). Łącznie powyższe podmioty dysponowały 105 miejscami, z których w 2022 roku skorzystało 136 osób.

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami – w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej – są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z wykazem Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych⁷⁴, na dzień 31.12.2019 r. w województwie łódzkim obecnych było 41 tego rodzaju placówek. Weryfikacja powyższej bazy przeprowadzona w ramach realizacji badania dotyczącego rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz reintegracji osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim, jakie zostało zrealizowane w RCPS w Łodzi w 2021 roku⁷⁵, potwierdziła funkcjonowanie wszystkich powyższych WTZ (podobnych wniosków dostarczyła weryfikacja przeprowadzona w ramach prac nad OZPS na początku 2023 roku). Dodatkowo w 2022 roku działalność rozpoczął jeden nowy WTZ – „Wisienka” – zlokalizowany w Wiśniowej Górze (powiat łódzki wschodni). W związku z powyższym należy przyjąć, że w 2022 roku w województwie łódzkim **aktywnie działały 42 warsztaty terapii zajęciowej**. Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu poza powiatem pączęzańskim oraz skierniewickim, gdzie nie odnotowano funkcjonowania tego typu jednostek. Największa liczba warsztatów terapii zajęciowej znajdowała się w Łodzi (9), natomiast na terenie pozostałych powiatów znajdowało się od 1 do maksymalnie 3 (powiat zgierski i opoczyński) tego typu placówek.

Zgodnie z danymi ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w województwie łódzkim w 2022 roku w zajęciach organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej **uczestniczyło 1 804 osoby**, a zatem o blisko 70 osób więcej niż w roku 2021. W roku 2023 przewidywane jest utrzymanie liczby osób biorących udział w zajęciach organizowanych przez WTZ na zbliżonym poziomie.

Zakłady aktywności zawodowej

Zakłady aktywności zawodowej (ZAZ) stanowią jeden z elementów infrastruktury wsparcia aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami (w tym osób z zaburzeniami psychicznymi). Zgodnie z danymi RCPS w Łodzi oraz Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych⁷⁶, w końcu grudnia 2022 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **8 zakładów aktywności zawodowej**. Wszystkie podmioty prowadziły swoją działalność na terenie miast, a zlokalizowane były na terenie następujących powiatów:

– ZAZ w Łodzi Caritas Archidiecezji Łódzkiej z siedzibą w Łodzi (miasto Łódź);

⁷⁴ Źródło: <https://niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej> [20.04.2023].

⁷⁵ Efektem realizacji badania jest raport pn. „Rehabilitacja społeczna i zawodowa oraz reintegracja osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim” autorstwa D. Podgórskiej-Jachnik i E. Żmurkow, <https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/produkt/rehabilitacja-spoeczna-i-zawodowa-oraz-reintegracja-osob-z-niepelnosprawnościami-w-wojewodztwie-lodzki/>.

⁷⁶ Dane przekazywane przez wojewodów dotyczące stanu zatrudnienia w zakładach aktywności zawodowej, stan na koniec grudnia 2022 r., <https://niepelnosprawni.gov.pl/p,85,dane-dotyczace-zakladow-aktywnosci-zawodowej> [29.05.2023].

- ZAZ „Dobry Start” w Łodzi Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych z siedzibą w Łodzi (miasto Łódź);
- ZAZ Argenta w Łodzi Fundacji Aktywni w Pracy z siedzibą w Warszawie (miasto Łódź);
- ZAZ „Zdrowa Kuchnia” w Jedliczu Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych z siedzibą w Łodzi (powiat zgierski);
- ZAZ w Łowiczu z filią w Tuszynie Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” (powiat łowicki, powiat łódzki wschodni);
- ZAZ w Wieruszowie Stowarzyszenia Integraryjnego „Klub Otwartych Serc” z siedzibą w Wieruszowie (powiat wieruszowski);
- ZAZ w Rawie Mazowieckiej Rawsko-Bialskiej Spółdzielni Socjalnej „Nadzieja i Praca” z siedzibą w Rawie Mazowieckiej (powiat rawski);
- ZAZ „Balcerów” w Skierniewicach Stowarzyszenia Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska” z siedzibą w Skierniewicach (miasto Skierniewice).

Wśród wszystkich województw w Polsce łódzkie znajdowało się na środkowej pozycji pod względem liczby podmiotów tego typu – ich większą liczbę odnotowano m.in. w województwie śląskim (14), małopolskim (13) oraz podkarpackim (12), natomiast najmniej zakładów aktywności zawodowej działało na terenie województwa pomorskiego i lubuskiego (po 2 jednostki) oraz opolskiego (5 podmiotów). Niemniej jednak tempo powstawania ZAZ-ów w województwie łódzkim jest bardzo niskie – ostatnim rokiem, kiedy odnotowano utworzenie nowego zakładu aktywności zawodowej w regionie był rok 2020, a wcześniej – rok 2018.

Zgodnie z danymi Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych, według stanu na koniec grudnia 2022 roku, w ZAZ funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego **zatrudnionych było 326 osób z niepełnosprawnością** (co stanowiło 76,0% ogólnego zatrudnienia w tych jednostkach), w tym **202 osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności** (62,0% zatrudnionych OzN) oraz **124 osoby ze stopniem umiarkowanym** (38,0%). Jednocześnie **70,0% pracowników z orzeczeniem o niepełnosprawności** (niezależnie od jej stopnia) zatrudnionych w ZAZ (228 osób) to osoby ze **schorzeniami specjalnymi**, takimi jak: choroba Parkinsona, stwardnienie rozsiane, paraplegia, tetraplegia, hemiplegia, znaczne upośledzenia widzenia (ślepotą) oraz niedowidzenie, głuchota i głuchoniemota, nosicielstwo wirusa HIV oraz choroba AIDS, epilepsja, przewlekłe choroby psychiczne, upośledzenie umysłowe, miastenia, późne powikłania cukrzycy⁷⁷. Znacznie mniejszy udział w zatrudnieniu w zakładach aktywności zawodowej miały **osoby niewidome**, które stanowiły **około 2,0% pracowników** z niepełnosprawnością (6 osób).

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Poza jednostkami opisanymi we wcześniejszych częściach opracowania, w województwie łódzkim funkcjonują również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in. osobom bezrobotnym, matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, osobom będącym w kryzysie bezdomności czy cudzoziemcom. Jednocześnie niektórych jednostek i ośrodków wsparcia nie można jednoznacznie przypisać do konkretnej grupy odbiorców pomocy ze względu na fakt, że udzielają one wsparcia szerokiemu gronu beneficjentów.

⁷⁷ PFRON, <https://www.pfron.org.pl/pracodawcy/wplaty-obowiazkowe/wysokosc-wplat/> [13.04.2020].

Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

W województwie łódzkim w 2022 roku (podobnie, jak w latach wcześniejszych) funkcjonował zaledwie **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży**, który zlokalizowany był w Łodzi. Ośrodek ten dysponował **60 miejscami**, a z oferowanych przez niego usług w ciągu całego roku **skorzystało 126 osób**.

Centra integracji społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach Centrów Integracji Społecznej (CIS), w 2022 roku w województwie łódzkim (podobnie, jak rok wcześniej) funkcjonowało tylko **1 centrum integracji społecznej znajdujące się w Łodzi**, tj. Centrum Integracji Społecznej MEA w Łodzi przy Fundacji UWOLNIENIE. **W ciągu całego 2022 roku w zajęciach** organizowanych przez powyższe centrum integracji społecznej **uczestniczyło łącznie 337 mieszkańców województwa łódzkiego** (o 51 osób mniej niż rok wcześniej). Jednocześnie zajęcia w roku oceny rozpoczęło 237 osób, a zakończyło je 68 osób. Wśród uczestników zajęć znalazły się m.in.⁷⁸ osoby długotrwale bezrobotne (21,4%; 72 osoby), uzależnione od alkoholu (blisko 17,0%; 57 osób), osoby bezdomne realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności (13,6%; 46 osób) oraz osoby z niepełnosprawnościami (8,3%; 28 osób). Uczestnikami zajęć w CIS w 2022 roku były również osoby zwalniane z zakładów karnych, mające trudności w integracji ze środowiskiem (łącznie 19 osób w ciągu roku), a także uchodźcy realizujący indywidualny program integracji (19 osób).

Uczestników zajęć objęto **reintegracją zawodową i społeczną** oraz działaniami mającymi na celu **usamodzielnienie ekonomiczne**. W ramach usług reintegracji zawodowej i społecznej oferowanych przez centra integracji społecznej uczestnicy zajęć najczęściej korzystali m.in. z indywidualnego poradnictwa psychologicznego lub terapeutycznego (60,0% uczestników zajęć), grup edukacyjnych (54,0%) oraz szkoleń zawodowych prowadzonych przez podmiot zewnętrzny (36,0%). Rzadziej korzystano z przekazywanych przez centrum propozycji ofert pracy (18,0% uczestników) czy zajęć terapeutycznych (10,0% uczestników). Ponadto w 2022 roku 24 osoby, które pozytywnie zakończyły uczestnictwo w działaniach mających na celu usamodzielnienie ekonomiczne znalazły zatrudnienie, w tym 23 osoby u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego.

Kluby integracji społecznej

Kluby integracji społecznej stanowią ośrodki wsparcia dziennego pobytu, które przeznaczone są dla osób wymagających częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. W 2022 roku sprawozdania ze swojej działalności przekazało **7 klubów integracji społecznej** funkcjonujących w województwie łódzkim. Placówki te zlokalizowane były na terenie Łodzi (1 ośrodek), powiatu zgierskiego (2 ośrodki – w Zgierzu i Aleksandrowie Łódzkim), a także w powiatach: pabianickim (Pabianice), radomszczańskim (Radomsko), sieradzkim (Błaszki) i tomaszowskim (Tomaszów Mazowiecki). Wszystkie ośrodki prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

W zajęciach organizowanych przez kluby integracji społecznej w 2022 roku **udział rozpoczęło 529 osób**⁷⁹. Liczba ta ulega jednocześnie systematycznemu zmniejszeniu – w 2018 roku udział

⁷⁸ Wskazano strukturę osób, które zostały zaklasyfikowane do konkretnej grupy uczestników.

⁷⁹ W sprawozdaniu KIS dostępne są informacje dotyczące wyłącznie liczby osób, które rozpoczęły i ukończyły udział w zajęciach.

w zajęciach KIS rozpoczęło 1 135 osób, a w 2021 roku było to 711 osób. W roku oceny najczęściej uczestnikami zajęć organizowanych przez KIS były osoby długotrwale bezrobotne (zajęcia rozpoczęło 297 osób) oraz uzależnione od alkoholu (117 osób), a także osoby z niepełnosprawnościami (62 osoby). Zdecydowanie rzadziej z usług oferowanych przez kluby korzystały osoby chore psychicznie (22 osoby rozpoczęły zajęcia w 2022 roku), osoby będące w kryzysie bezdomności (14 osób) oraz osoby zwolnione z zakładów karnych (13 osób), a także osoby objęte indywidualną pracą socjalną z uwagi na stan epidemii (17 osób).

W ramach usług **reintegracji społecznej** realizowanych przez kluby integracji społecznej, uczestnicy zajęć w 2022 roku najczęściej korzystali z zajęć edukacyjnych (w ciągu całego roku udział w nich wzięło 152 osoby), indywidualnych zajęć terapeutycznych (łącznie 118 osób) oraz poradnictwa psychologicznego (114 osób). Stosunkowo mało osób korzystało z poradnictwa prawnego (42 uczestników) oraz grupowych zajęć terapeutycznych (22 osoby). W ramach usług **reintegracji zawodowej** w 2022 roku uczestnicy zajęć w KIS korzystali wyłącznie ze szkoleń zawodowych (udział w nich wzięły 43 osoby), natomiast doradztwo i szkolenia w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej nie były prowadzone. Jednocześnie w 2022 roku spośród wszystkich osób, które zakończyły udział w zajęciach prowadzonych przez kluby integracji społecznej (łącznie 370 osób), 213 zostało skierowanych do prac społecznie użytecznych, a 31 podjęło zatrudnienie u pracodawcy. Zdecydowanie rzadziej osoby takie podejmowały staże zawodowe (w 2022 roku było to 9 osób).

Mieszkania chronione

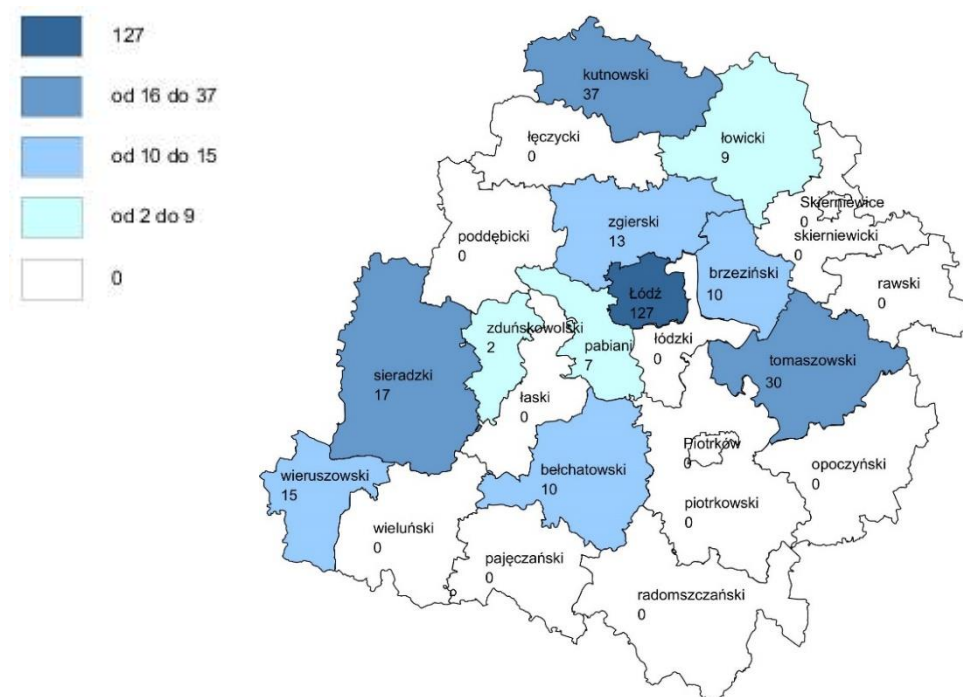
Formą wsparcia w obszarze zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych są mieszkania chronione, które stanowią m.in. pomoc w usamodzielnianiu osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą, schroniska oraz zakłady poprawcze. Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje również osobom wymagającym wsparcia m.in. ze względu wiek, niepełnosprawność lub chorobę.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku w województwie łódzkim znajdowały się **87 mieszkań chronionych**⁸⁰ (o 4 więcej, niż rok wcześniej). Podmioty tego typu najczęściej prowadzone były przez ośrodki pomocy społecznej lub powiatowe centra pomocy rodzinie (w około 75,0% przypadków), rzadziej zaś ich prowadzenie było zlecane innym podmiotom.

W zależności od celu udzielania wsparcia, mieszkanie chronione może być prowadzone jako **mieszkanie chronione treningowe**, w którym zapewne są usługi bytowe oraz nauka, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi oraz pełnienia ról społecznych, lub **mieszkanie chronione wspierane** – przeznaczone dla osób z niepełnosprawnością fizyczną lub z zaburzeniami psychicznymi oraz dla osób w podeszłym wieku lub przewlekle chorych. W 2022 roku większość, bo **około 55,0%** spośród wszystkich mieszkań chronionych działających w województwie, **pełniło rolę mieszkań treningowych**, natomiast **45,0% mieszkań było prowadzonych w formie mieszkań wspieranych**.

⁸⁰ Ze względu na fakt, że nie istnieje jedna spójna baza zawierająca informację na temat liczby mieszkań chronionych w województwie łódzkim, podaną wartość należy traktować jako orientacyjną. Wskazana liczba mieszkań chronionych została oszacowana na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu MRiPS-06 oraz w sprawozdaniu OZPS, a także na podstawie informacji dostępnych na stronach internetowych poszczególnych gmin, powiatów i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

Rysunek 89. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2022 rok.

Na 24 powiaty województwa łódzkiego w 2022 roku 11 dysponowało mieszkaniami chronionymi, z czego największa ich liczba (32) funkcjonowała w powiecie kutnowskim. Mieszkania te mieszczą się w Kompleksie Terapeutyczno-Integracyjnym „Wspólny dom” w Kutnie⁸¹. Stosunkowo dużą liczbę mieszkań chronionych odnotowano również w Łodzi (22 – o 3 więcej niż w roku 2021) oraz w powiecie tomaszowskim (12). W 2022 roku nowe mieszkania chronione uruchomione zostały również w powiecie łowickim (Łowicz; 1 mieszkanie). W pozostałych powiatach województwa łódzkiego znajdowało się między 1 a 4 podmiotów tego typu.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku w mieszkaniach chronionych znajdujących się w regionie dostępne były **262 miejsca**, a z oferowanych przez nie usług skorzystało **łącznie 253 osoby** (porównywalnie, jak w 2021 roku). Liczba osób umieszczonych w mieszkaniach chronionych (tj. przyjętych do tych placówek) w województwie łódzkim w 2022 roku wyniosła 159 osób, natomiast na miejsce w mieszkaniu chronionym oczekiwało 37 osób. **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc** w mieszkaniach chronionych (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w mieszkaniach chronionych, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim **wartość około 81,0%**, (o 10,0 p. proc. niższą niż w roku 2021) – oznacza to, iż w roku oceny niespełna 20,0% osób oczekujących na umieszczenie w mieszkaniu chronionym nie otrzymało miejsca w funkcjonujących placówkach.

⁸¹ Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kutnie, <http://mops.kutno.pl/index.php?go=news&id=124> (18.05.2023 r.)

Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych

Schronienie dla osób znajdujących się w kryzysie bezdomności udzielane jest poprzez przyznanie tymczasowego miejsca w schronisku dla osób bezdomnych albo w noclegowni. **Schronisko dla osób bezdomnych** zapewnia całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny. Dodatkowo w 2018 roku wprowadzono nowy typ placówki, jakim jest **schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi**, przeznaczone dla osób bezdomnych, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej pomocy i opieki innych osób w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W **noclegowni** zapewniane jest osobom bezdomnym tymczasowe schronienie w postaci miejsca noclegowego, umożliwiającego spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia. Schronienie osobom bezdomnym zapewnia się również w formie **ogrzewalni**, która umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące.

Według danych zgromadzonych w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku osoby znajdujące się w kryzysie bezdomności z **tymczasowego schronienia** udzielanego w różnych typach jednostek korzystały na terenie **9 powiatów** województwa łódzkiego, przy czym⁸²:

- w **10 schroniskach dla osób bezdomnych** funkcjonujących na terenie **6 powiatów**: bełchatowskiego, pabianickiego, tomaszowskiego, zgierskiego oraz na terenie Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego; jednocześnie żadne z powyższych schronisk **nie oferowało usług opiekuńczych**;
- w **4 noclegowniach**⁸³ działających na terenie **4 powiatów**: kutnowskiego (Kutno), łowickiego (Łowicz), pabianickiego (Pabianice) oraz zgierskiego (Aleksandrów Łódzki);
- w **3 ogrzewalniach** funkcjonujących na terenie **3 powiatów**: kutnowskiego (Kutno), sieradzkiego (Sieradz) oraz zgierskiego (Aleksandrów Łódzki).

Łącznie we wszystkich placówkach, które w 2022 roku udzielały osobom bezdomnym schronienia w województwie łódzkim, dostępnych było **681 miejsc**. W ciągu całego roku ze wsparcia oferowanego przez poszczególne typy placówek skorzystało odpowiednio: **w schroniskach dla osób bezdomnych – 823 osoby, w noclegowniach – 233 osoby, w ogrzewalniach – 197 osób**. W 2022 roku odnotowano dalszy **spadek liczby osób korzystających** z tymczasowego schronienia we wszystkich powyższych typach placówek.

Należy przy tym zaznaczyć, że dane pozyskane ze sprawozdań w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej nie dają pełnego obrazu wsparcia oferowanego osobom bezdomnym w zakresie tymczasowego schronienia. Zgodnie z danymi zawartymi w „Rejestrze miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi,

⁸² Ze względu na brak informacji dotyczącej liczby ośrodków udzielających schronienia osobom znajdującym się w kryzysie bezdomności w zmodyfikowanym formularzu OZPS (funkcjonującym od 2018 roku) oraz niepełną informację na temat tej liczby w sprawozdaniu MRiPS-06, podane wartości należy traktować jako orientacyjne. Wskazane liczby placówek poszczególnych typów zostały oszacowane na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu MRiPS-06 oraz w sprawozdaniu OZPS, a także na podstawie informacji dostępnych na stronach internetowych poszczególnych gmin, powiatów i jednostek organizacyjnych pomocy społecznej.

⁸³ Należy mieć na uwadze, że ze względu na brak jasnych objaśnień definicyjnych w sprawozdawczości, terminy „noclegownia” oraz „schronisko dla osób bezdomnych” są nadal często stosowane zamiennie. W związku z tym podane wartości odnoszące się do liczby placówek powyższych dwóch typów należy traktować jako przybliżone.

noclegowniach oraz ogrzewalniach”, który udostępniany jest na stronie internetowej Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego, w województwie łódzkim w styczniu 2023 roku⁸⁴ zarejestrowane były łącznie **134 jednostki oferujące tymczasowe schronienie**. Na jednostki te składało się **113 schronisk dla osób bezdomnych** (w tym 7 z usługami opiekuńczymi) oferujących ponad 4,7 tys. miejsc, **16 noclegowni** (343 miejsca) oraz **5 ogrzewalni** (64 miejsca). Zgodnie z rejestrem, placówki te funkcjonowały na terenie wszystkich powiatów województwa łódzkiego.

⁸⁴ Przyjęto, że w stan ze stycznia 2023 r. obrazuje jednocześnie sytuację w końcu 2022 roku; Łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-miejsc-w-ktorych-gminy-wojewodztwa-lodzkiego-udzielaja-tymczasowego-schronienia-w-schroniskach-dla-osob-bezdomnych-schroniskach-dla-osob-bezdomnych-z-uslugami-opiekunczymi-noclegowniach-oraz-ogrzewalniach-styczen-2023> (29.05.2023).

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

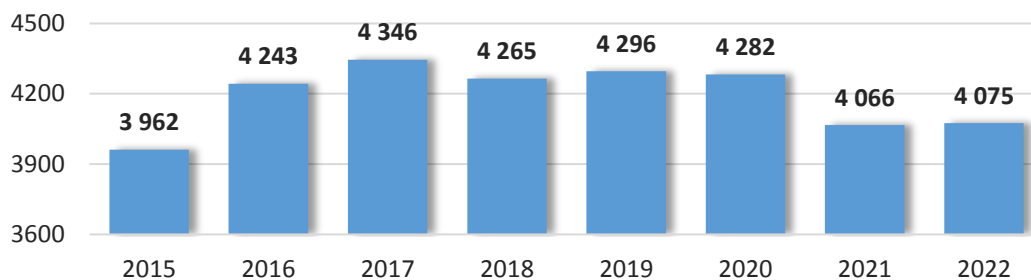
- 1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej:
 - ośrodkach pomocy społecznej;
 - powiatowych centrach pomocy rodzinie;
 - miejskich ośrodkach pomocy rodzinie;
 - 2) zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:
 - domach pomocy społecznej,
 - ośrodkach wsparcia, w tym w szczególności:
 - o środowiskowych domach samopomocy,
 - o dziennych domach pomocy,
 - 3) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:
 - placówkach wsparcia dziennego,
 - placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
 - 4) jednostkach działających w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej:
 - klubach integracji społecznej
 - centrach integracji społecznej;
 - 5) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami:
 - warsztatach terapii zajęciowej,
- oraz w mieszkaniach chronionych, stanowiących świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (szczebel gminny), powiatowych centrach pomocy rodzinie (szczebel powiatowy) oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym) na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków EFS. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2022 roku.

W 2022 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 075 pracowników**, z czego około 5,5% stanowiła kadra kierownicza (dyrektorzy, kierownicy i ich zastępcy), 32,3% – pracownicy socjalni, 9,6% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej), a 52,5% – pozostali pracownicy. Poziom zatrudnienia w jednostkach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2022 roku utrzymał się na poziomie zbliżonym do zeszłorocznego.

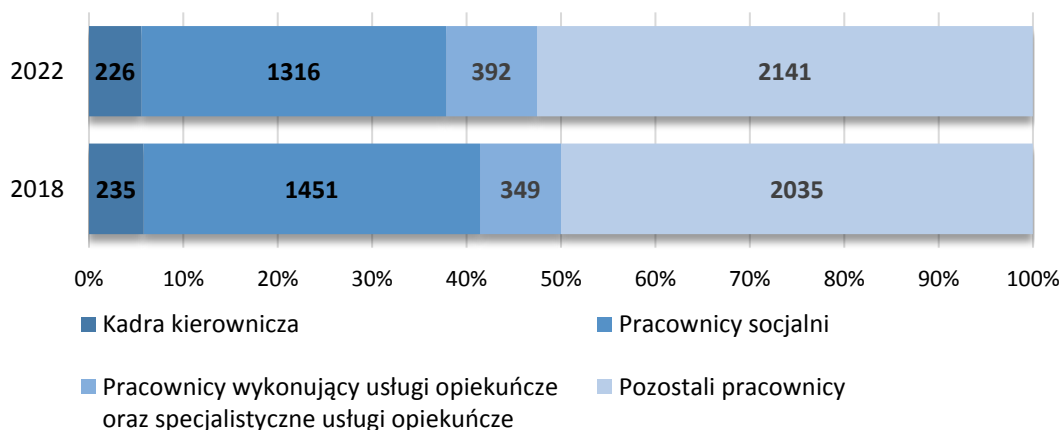
Rysunek 90. Liczba osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W strukturze zatrudnienia obserwowany był dalszy wyraźny spadek liczby pracowników socjalnych – w 2022 roku w całym województwie było ich o 55 mniej w stosunku do roku poprzedniego oraz o 135 mniej, niż w roku 2018. Zmniejszeniu uległa również liczba pozostałych pracowników (o 44 osoby w porównaniu do roku 2021). Zwiększyła się natomiast liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze – z 349 osób w roku 2018, przez 375 w roku 2021 do 392 w roku 2022.

Rysunek 91. Struktura zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w roku 2018 i 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Najbardziej liczna kadra pomocy społecznej występowała w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w Łodzi (679 osób; o 44 osób mniej niż w roku 2021) oraz w powiecie radomszczańskim (319 osób; o 6 osób mniej), zgierskim (293 osoby; porównywalnie do 2021 roku) i bełchatowskim (288 osób). Najmniej pracowników pomocy społecznej odnotowano w powiatach skierniewickim oraz wierszowskim i brzezińskim – nie więcej niż 70 osób.

Tabela 4. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2018-2022

L.p.	Powiat*	2018	2019	2020	2021	2022
1	m. Łódź	766	799	770	723	679
2	radomszczański	346	339	331	325	319
3	zgierski	311	302	308	294	293
4	bełchatowski	299	294	299	287	288
5	pabianicki	211	208	204	212	220
6	kutnowski	212	216	222	200	202
7	sieradzki	195	213	209	194	194
8	opoczyński	189	164	206	201	192
9	tomaszowski	213	207	195	187	187
10	piotrkowski	183	198	196	197	186
11	rawski	125	122	124	123	122
12	wieluński	117	124	123	111	121
13	m. Piotrków Trybunalski	130	127	123	116	120
14	łowicki	111	103	113	119	119
15	łęczycki	123	126	109	110	103
16	zduńskowolski	109	109	108	98	102
17	pajęczański	102	99	98	104	100
18	łaski	83	89	89	87	91
18	łódzki wschodni	95	108	103	106	90
20	poddębicki	81	83	85	81	78
21	m. Skierniewice	76	74	76	75	74
22	brzeziński	65	63	62	62	70
23	wieruszowski	71	73	72	69	69
24	skierniewicki	52	56	57	55	56

* Powiaty uszeregowane malejąco według wartości z 2022 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

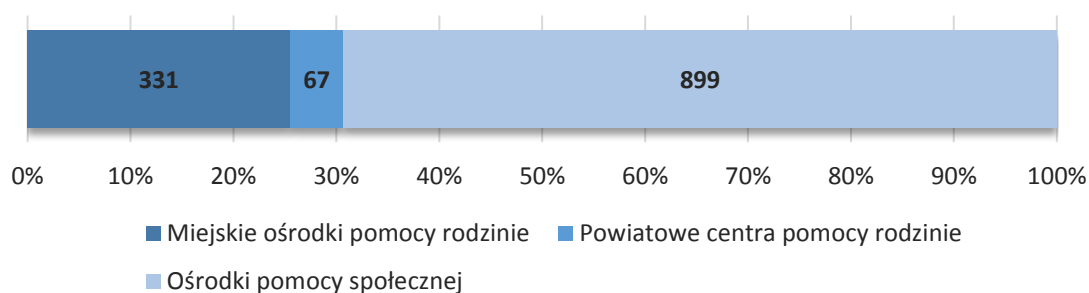
W 21 powiatowych centrach pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2022 roku **zatrudniono byli 421 osoby**. Najwięcej pracowników zatrudnionych było w powiatowych centrach pomocy rodzinie w powiatach: radomszczańskim i kutnowskim (około 40 osób), sieradzkim i bełchatowskim (32-33 osoby) oraz piotrkowskim (28 osób). Najmniejszymi pod względem liczby pracowników były powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach: skierniewickim (5 osób), pajęczańskim (6 osób) oraz łaskim i łęczyckim (w obu przypadkach 9 pracowników). **W 3 miejskich ośrodkach pomocy rodzinie** funkcjonujących w województwie łódzkim, w 2022 roku **zatrudnionych było łącznie 798 osób** (o 46 mniej niż przed rokiem), z czego najwięcej (604) w Łodzi. W MOPR w Piotrkowie Trybunalskim pracowało łącznie 120 osób, a w Skierniewicach – 74 osoby.

W 174 ośrodkach pomocy społecznej w 2022 roku zatrudnionych było łącznie 2 781 osób (porównywalnie do roku 2021). W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach radomszczańskim (278 osób), zgierskim (273

osoby) oraz bełchatowskim (256 osób), zaś najmniej w powiecie skierniewickim (51 osób) oraz brzezińskim (55 pracowników).

W 2022 roku we wszystkich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim zatrudnionych było łącznie **1 316 pracowników socjalnych** (tj. osób posiadających wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego, których kwalifikacje określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej). Oznacza to, że w roku oceny nastąpił dalszy spadek liczby osób wykonujących ten zawód w łódzkich jednostkach pomocy społecznej (było ich o **55 osób mniej** niż w roku 2021). Zdecydowana większość pracowników socjalnych (899 osób) zatrudnionych była w ośrodkach pomocy społecznej, 67 przedstawicieli tego zawodu pracowało w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim) pracowało łącznie 331 pracowników socjalnych.

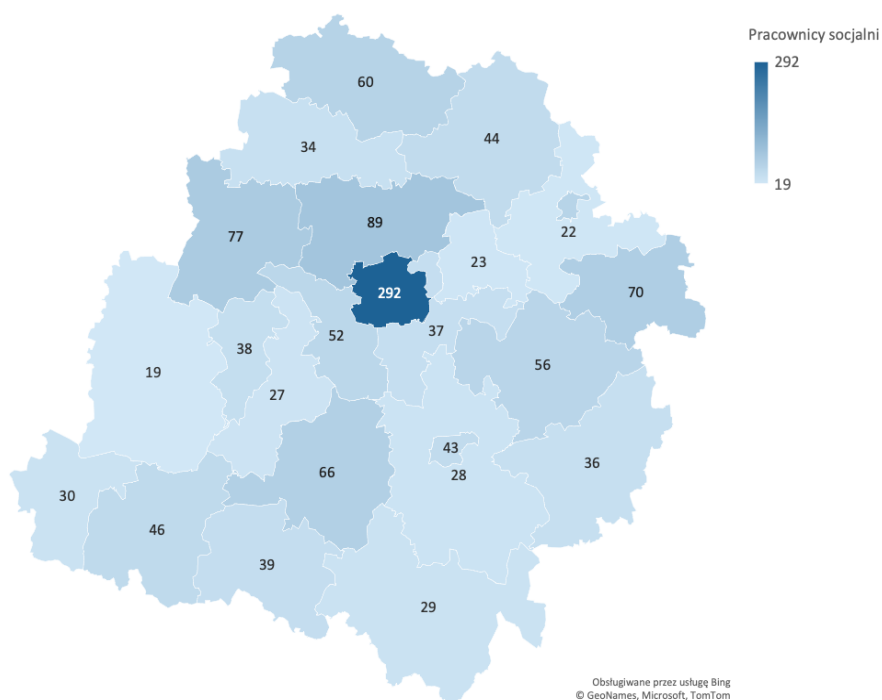
Rysunek 92. Struktura zatrudnienia pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zlokalizowanych w Łodzi (292 osoby), natomiast najmniejszą ich liczbę odnotowano w na terenie powiatów: sieradzkiego, skierniewickiego, brzezińskiego, łaskiego, piotrkowskiego i radomszczańskiego (poniżej 30 osób).

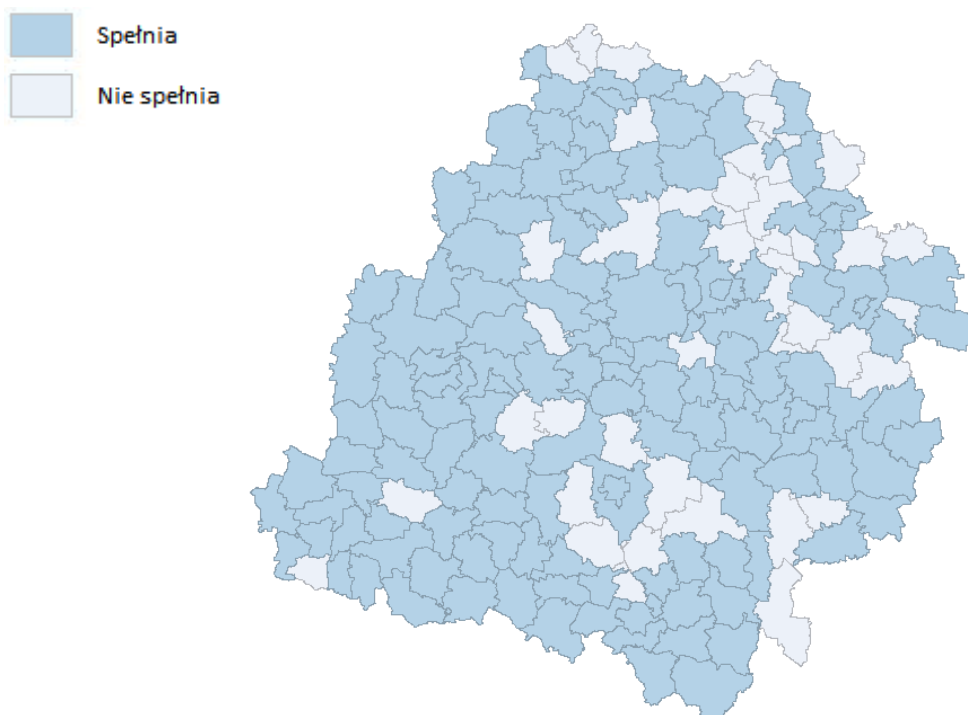
Rysunek 93. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Jednocześnie, ustawa o pomocy społecznej określa szczegółowe **kryteria zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy**. Zgodnie z art. 110 ust. 11 i 12 ustawy o pomocy społecznej z 2004 roku, gmina powinna zatrudniać nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełniać jeden z dwóch wymogów, tj. zatrudniać jednego pracownika socjalnego w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną. W 2022 roku powyższe kryteria **zostały spełnione przez 136 gmin województwa łódzkiego**, a w przypadku 41 gmin co najmniej jeden warunek ustawy nie został spełniony. Łączna liczba gmin zatrudniających wymaganą ustawą liczbę pracowników socjalnych była w 2022 roku **wyższa o 5 jednostek** w stosunku do stanu z roku 2021, przy czym 13 jednostek przestało spełniać powyższy warunek, a w 8 zaczął być on spełniany.

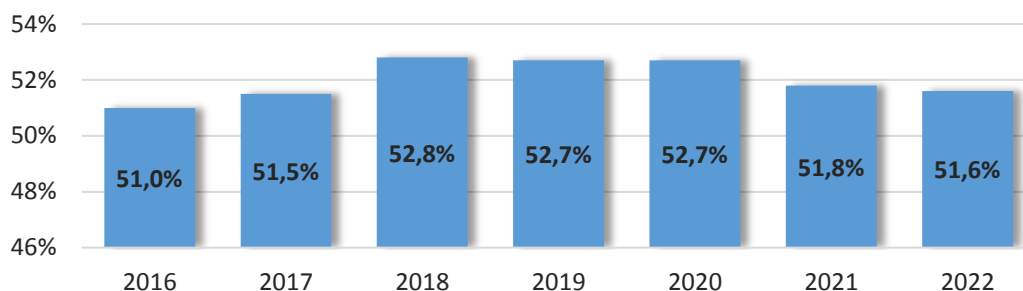
Rysunek 94. Spełnianie ustawowych kryteriów zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy w województwie łódzkim w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRiPS, wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** w województwie łódzkim wyniósł w 2022 roku **51,6%**. Odsetek pracowników posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie utrzymał się zatem na tym samym poziomie, co w roku 2021, jednak był nadal niższy w porównaniu do wartości odnotowanych w latach 2018-2020. Sytuacja ta może wiązać się z odchodzeniem doświadczonych, wieloletnich pracowników, co sugeruje wyraźny trend spadkowy ogólnej liczby pracowników socjalnych w regionie. Jednocześnie w ich miejsce zatrudniani są pracownicy nieposiadający jeszcze specjalizacji w zawodzie (choć napływ do zawodu jest znacznie mniejszy niż obserwowany odpływ). Z tego względu niezwykle ważne jest wsparcie procesu profesjonalizacji kadr służb społecznych, w tym pracowników socjalnych, m.in. poprzez tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych zachęcających do podejmowania pracy w zawodzie oraz umożliwiających podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zawodowych, w tym osiągnięcie kolejnych stopni specjalizacji.

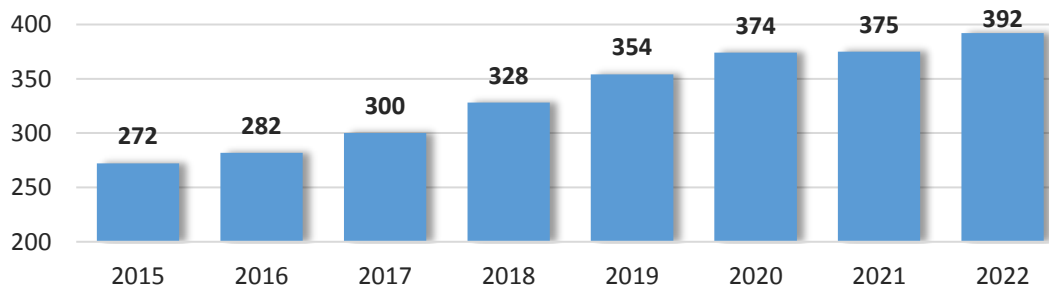
Rysunek 95. Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych w województwie łódzkim w latach 2016-2022⁸⁵

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Kolejną grupę pracowników zatrudnianych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią **pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze**. W 2022 roku w województwie łódzkim na powyższych stanowiskach zatrudnionych było łącznie **392 pracowników**, z czego **12 pracowników realizowało specjalistyczne usługi opiekuńcze**, a zaledwie **5 świadczyło specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi**. Liczba pracowników świadczących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim podlega wyraźnej tendencji wzrostowej, przy czym od 2020 roku (wybuch epidemii COVID-19) nastąpiła względna stabilizacja zatrudnienia w tych grupach.

Rysunek 96. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze w województwie łódzkim w latach 2015-2022⁸⁶

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

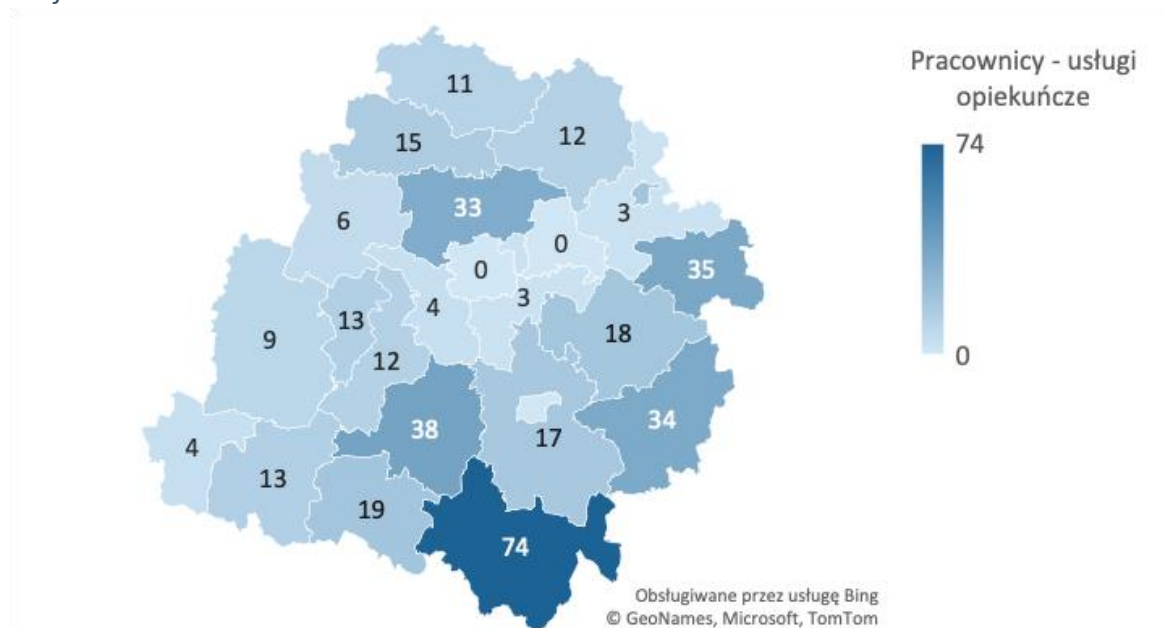
Najwięcej pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (łącznie) w 2021 roku zatrudnionych było na terenie powiatu radomszczańskiego (74 osoby, z czego 2 wykonujące specjalistyczne usługi opiekuńcze) oraz bełchatowskiego (38 osób, w tym 6 wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze), a także rawskiego, opoczyńskiego i zgierskiego (od 33 do 35 osób). Pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (w tym specjalistyczne) nie odnotowano

⁸⁵ Wartości za lata 2016-2020 przedstawione na wykresie różnią się od zaprezentowanych w raporcie z 2021 roku ze względu na przeliczenia, jakich dokonało MRiPS w 2022 roku.

⁸⁶ Wartości dla lat 2015-2020 zostały ponownie przeliczone zgodnie z nowym wzorem formularza dotyczącego wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej MRiPS-06.

w 2022 roku w strukturze zatrudnienia ośrodków pomocy społecznej na terenie powiatu brzezińskiego oraz w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim.

Rysunek 97. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, w województwie łódzkim w 2022 roku

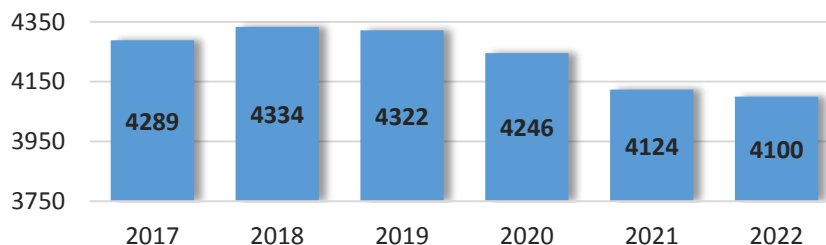
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-05 za 2022 rok, w roku oceny w 55 domach pomocy społecznej funkcjonujących w województwie łódzkim **zatrudnionych było łącznie 4 100 osób**, a zatem o 24 mniej niż w roku 2021 (przy tej samej liczbie funkcjonujących placówek).

Rysunek 98. Liczba pracowników domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2017-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-05.

Zdecydowana **większość pracowników** domów pomocy społecznej (**3 999 osoby; 98,0%**) to **pracownicy etatowi** zatrudnieni na podstawie umowy o pracę. Kadre domów pomocy społecznej tworzyli pracownicy **zapewniający usługi bytowe**, w tym kierujący jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi, którzy łącznie stanowili 34,3%

wszystkich pracowników zatrudnionych w DPS (**1 405 osób**) oraz **pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające** (65,7%; **2 695 osób**). W skład drugiej z wymienionych wyżej grup wchodziło w szczególności opiekunowie (1 427 osób; 34,8% ogólnego zatrudnienia w DPS), a w dalszej kolejności pielęgniarki (379 osób; 9,2% ogólnego zatrudnienia), terapeuci (180 osób; 4,4% pracowników), pracownicy socjalni (132 osoby; 3,2%), a także rehabilitanci (66 pracowników; 1,6%) oraz lekarze (4 osoby).

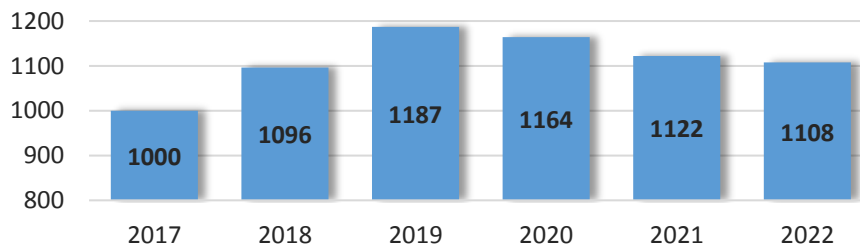
W 2022 roku utrzymana została tendencja spadkowa zatrudnienia w domach pomocy społecznej funkcjonujących w województwie łódzkim, przy czym w roku oceny spadek ten wystąpił głównie wśród terapeutów (14 osób mniej niż rok wcześniej). Jednocześnie zwiększyła się liczba opiekunów (o 45 osób), a także (w mniejszym stopniu) pracowników gospodarczych i obsługi (o 21 osób).

W 2022 roku średnio na każde 100 miejsc w domach pomocy społecznej w województwie łódzkim przypadało około 65 pracowników (wszystkich etatowych) i przeciętnie 43 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

Ośrodki wsparcia

W 2022 roku łącznie we wszystkich ośrodkach wsparcia⁸⁷ w województwie łódzkim **zatrudnionych było 1 108 osób**. Liczba ta była zbliżona do obserwowanej w roku poprzednim, przy czym uległa nieznacznemu zmniejszeniu (o 14 osób), utrwalając tym samym trend spadkowy obserwowany po 2019 roku.

Rysunek 99. Liczba pracowników ośrodków wsparcia (łącznie) w województwie łódzkim w latach 2017-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MRiPS-03 oraz MRiPS-06.

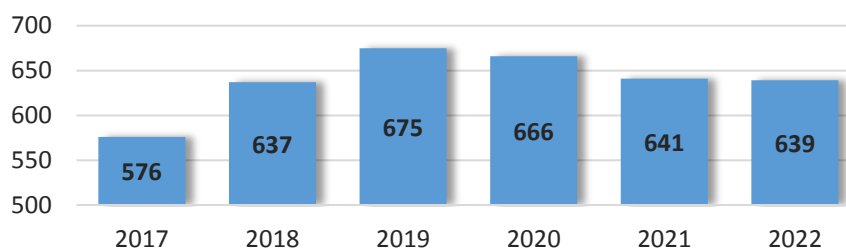
Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRiPS-06, w **środowiskowych domach samopomocy** w 2022 roku zatrudnionych było **639 pracowników etatowych**⁸⁸ (porównywalnie do poprzedniego roku, mimo większej niż rok wcześniej liczby placówek). Około 35,0% pracowników (224 osoby) stanowiła kadra zapewniająca usługi bytowe, w tym osoby kierujące jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi, natomiast 65,0% (415 osób) to pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające, w tym: instruktorzy terapii zajęciowej (154 osoby), psycholodzy (54 osoby), pedagodzy (59 osób), pracownicy realizujący świadczenia zdrowotne – lekarze, pielęgniarki (32 osoby), pracownicy socjalni (29 osób), asystenci osoby niepełnosprawnej (23 osoby) oraz inni pracownicy zawodów specjalistycznych, które odpowiadają rodzajowi i zakresowi usług świadczonych w domach. W 2022 roku średnio na każde 100 miejsc w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim przypadało około 30 pracowników

⁸⁷ Od 2020 roku do ośrodków wsparcia nie są zaliczane noclegownie.

⁸⁸ Sprawozdanie MRiPS-06 nie zawiera informacji o liczbie pracowników nieetatowych.

(wszystkich etatowych) i przeciętnie 20 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

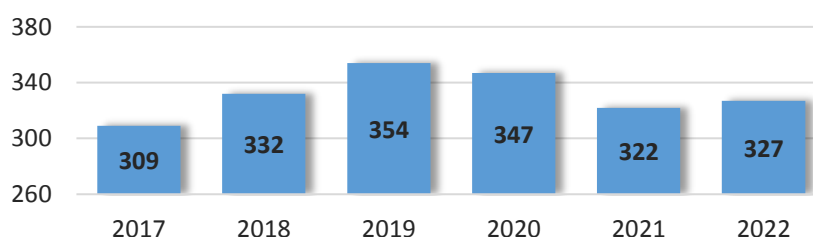
Rysunek 100. Liczba pracowników etatowych środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w latach 2017-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 2022 roku w **dziennych domach pomocy** zatrudnionych było **327 osób**, a zatem porównywalnie do roku 2021 (przy tej samej liczbie funkcjonujących jednostek). Jednocześnie w roku oceny odnotowano nieznaczny wzrost poziomu zatrudnienia w omawianych placówkach (o 5 osób). Średnio w 2022 roku na każde 100 miejsc w dziennych domach pomocy w województwie łódzkim przypadało około 19 pracowników.

Rysunek 101. Liczba pracowników dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w latach 2017-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2021 roku zatrudnione były **503 osoby**. W porównaniu z rokiem poprzednim liczebność kadry omawianych placówek zwiększyła się o 44 osoby. Średnio na każde 100 miejsc w placówkach wsparcia dziennego funkcjonujących w województwie łódzkim przypadało około 14 pracowników.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Zgodnie z danymi ze sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, w 2022 roku kadra zatrudniona w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim liczyła 912 osób, w tym 669 osób zajmujących się opieką i wychowaniem. Poziom zatrudnienia w powyższych jednostkach uległ w 2022 roku ponownemu zmniejszeniu – liczba pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych była w roku oceny o 104 osób mniejsza w stosunku do stanu z roku 2021.

Jednostki działające w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej

Kluby integracji społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdań Klubów Integracji Społecznej (KIS), w 2022 roku w klubach integracji społecznej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego zatrudnionych było **28 pracowników**. W skład kadry klubów integracji społecznej – poza kierownictwem i administracją – wchodził m.in. pracownicy socjalni, psychologowie, terapeuci, instruktorzy reintegracji zawodowej oraz konsultanci.

Centra integracji społecznej

W 2022 roku w jedynym centrum integracji społecznej funkcjonującym w województwie łódzkim (w Łodzi) zatrudnione były **4 osoby**, w tym osoby prowadzące reintegrację zawodową i społeczną oraz pracownik socjalny.

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

Jak wynika z danych ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2022 roku w warsztatach terapii zajęciowej zatrudnione były **652 osoby**. Liczba pracowników omawianych jednostek była zatem większa o 20 osób w stosunku do stanu z roku poprzedniego, co stanowi efekt uruchomienia nowej placówki tego typu w Wiśniowej Górze (powiat łódzki wschodni). Średnio na 100 uczestników zajęć organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej działające w województwie łódzkim w 2022 roku przypadało około 36 pracowników.

Mieszkania chronione

Kadra mieszkań chronionych funkcjonujących w województwie łódzkim liczyła w 2020 roku łącznie **89 osób**. Liczba pracowników zatrudnionych w podmiotach tego typu uległa znacznemu zwiększeniu w stosunku do stanu z roku 2021 (o 49 osób), co wiąże się z dalszym rozwojem funkcjonowania tego typu placówek w 2022 roku. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku przewidywane jest utrzymanie poziomu zatrudnienia w mieszkaniach chronionych na zbliżonym poziomie.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

W niniejszym rozdziale zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, na wydatki w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

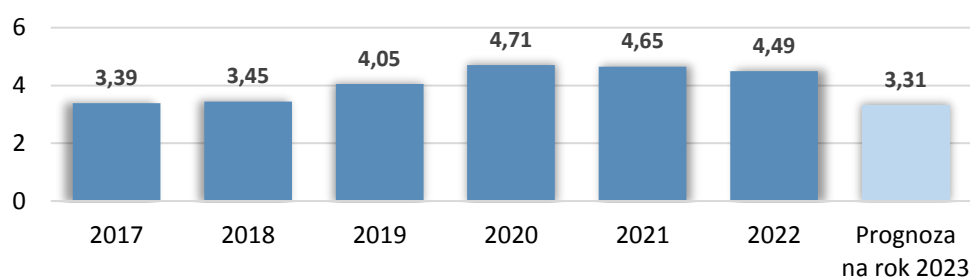
Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są w następujących pozycjach klasyfikacji budżetowej:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza,
- dział 855 – Rodzina.

Łączna kwota wydatków poniesionych przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej wyniosła w 2022 roku **blisko 4,5 mld zł**, co stanowi wartość niższą o ponad 3,0% w porównaniu do roku 2021. Jednocześnie w roku 2023 przewiduje się spadek kwoty wydatków na zadania w ramach polityki społecznej (o ponad 26,0% w stosunku do stanu z roku 2022). Zjawisko to związane jest głównie ze stopniowym przenoszeniem obsługi wypłat świadczenia wychowawczego w ramach programu „Rodzina 500 plus” z samorządów gminnych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (począwszy od 2022 roku).

Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej poniesione w 2022 w większości (ok. 69,0%; ponad 3,1 mld zł) pochodziły z budżetów ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Rysunek 102. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2017-2022 oraz prognoza na rok 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Struktura wydatków poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wyglądała następująco: najwięcej (47,1%) stanowiły wydatki w ramach wsparcia rodzin (dział 855) – 2 113,0 mln zł, a blisko 35,0% to wydatki na pomoc społeczną (dział 852) – 1 565,0 mln zł. Na pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853) przeznaczono w 2022 roku blisko 749,0 mln zł (16,7%), natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia (dział 851) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) stanowiły łącznie nieco 1,5% wszystkich wydatków i wyniosły odpowiednio: 53,7 mln zł oraz 14,3 mln zł.

Tabela 5. Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej (w mln zł) w województwie łódzkim według działów w latach 2019-2022

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022
Ochrona zdrowia (dział 851)	43,3	39,9	32,7	53,7
Pomoc społeczna (dział 852)	969,1	1 026,96	1 047,3	1 565,4
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	54,4	62,3	66,5	748,8
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	18,5	16,9	14,1	14,3
Rodzina (855)	2 966,7	3 560,0	3 494,0	2 112,0

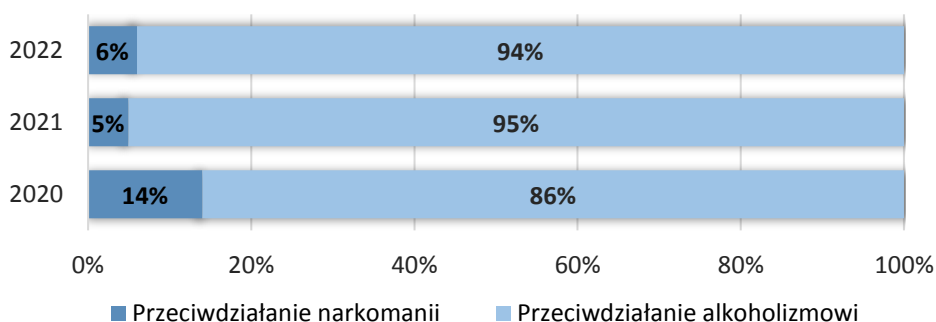
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2023 roku przewidywany jest dalszy wzrost wydatków we wszystkich obszarach poza wsparciem rodzin (ze względu na brak obsługi świadczeń wychowawczych przez samorządy gmin od 2023 roku).

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (94,0%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała **środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi**. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2022 roku wyniosła aż **50,5 mln zł** (o blisko 20,0 mln zł więcej niż w roku 2021). Pozostała kwota – **3,2 mln zł** – stanowiła **wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii**, a ich wysokość w porównaniu z rokiem 2021 uległa podwojeniu.

Rysunek 103. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w latach 2020-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki przeznaczone na działania związane z ochroną zdrowia jedynie w nieznaczącej części (niepełna 13,0%) ponoszone były ze środków znajdujących się w budżetach ośrodków pomocy społecznej / miejskich ośrodków pomocy rodzinie.

Pomoc społeczna (dział 852)

W ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2022 największą część wydatków poniesiono na **domy pomocy społecznej** ujęte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wyniosły **438,1 mln zł**, co stanowiło 28,0% wszystkich wydatków w ramach pomocy społecznej. Wartość wydatków na domy pomocy społecznej wzrosła w porównaniu z rokiem 2021 o prawie 40,0 mln zł, tj. blisko 10,0%.

W dalszej kolejności wymienić należy wydatki poniesione w ramach **pozostałej działalności** w obszarze pomocy społecznej (rozdział 85295). Skokowy przyrost wydatków w tej pozycji, które w 2022 roku osiągnęły wartość **ponad 410,0 mln zł** (wobec 46,0 mln w roku 2021), wynika ze zwiększonej skali wydatkowania środków unijnych (ujmowanych w powyższej pozycji) w związku z kończącą się w 2023 roku perspektywą finansową 2014-2020.

Stosunkowo wysokie w 2022 roku były również wydatki przeznaczone na działalność **ośrodków pomocy społecznej** (rozdział 85219). W roku oceny wyniosły one niecałe **235,0 mln zł** i stanowiły około 15,0% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 852. Wydatki na ośrodki pomocy społecznej w roku oceny były wyższe o 11,0% (blisko 23,0 mln zł) w porównaniu z wartością z roku poprzedniego.

Stosunkowo wysoka była również wartość wydatków poniesionych w ramach rozdziału 85214 – **Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe** oraz w rozdziale 85216 – **Zasiłki stałe**. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych w ramach powyższych rozdziałów wynosiła w każdym przypadku około **75,0 mln**.

Uwagę należy zwrócić również na wyjątkowo duży wzrost wartości wydatków poniesionych na pomoc dla cudzoziemców, które w 2022 roku wyniosły **ponad 54,0 mln zł**. Sytuacja ta związana była z rosyjską inwazją zbrojną na Ukrainę, która wywołała masową ucieczkę ludności z terytorium tego kraju. Znaczna część spośród cudzoziemców napływających do Polski znalazła schronienie i pomoc również na terenie województwa łódzkiego.

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2022 roku poniesiono natomiast na centra integracji społecznej (zaledwie jedna placówka w województwie), a także na przeciwdziałanie przemocy rodzinie (2,4 mln zł) oraz specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione oraz ośrodki interwencji kryzysowej (4,4 mln zł).

Tabela 6. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	Wartość w 2020 r. (w mln zł)	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną w 2022 r. (w %)
Domy pomocy społecznej	396,5	398,6	438,1	28,0%
Pozostała działalność	41,2	45,9	410,4	26,2%
Ośrodki pomocy społecznej	199,4	212,1	235,0	15,0%
Ośrodki wsparcia	67,4	66,1	75,9	4,9%
Zasiłki stałe	74,2	70,1	75,4	4,8%
Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	78,2	78,0	74,8	4,8%
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	57	52,9	56,1	3,6%
Pomoc dla cudzoziemców	0,02	0,09	54,2	3,5%
Dodatki mieszkaniowe	40,9	43,0	51,9	3,3%
Pomoc w zakresie dożywiania	38,6	39,2	39,7	2,5%
Powiatowe centra pomocy rodzinie	21,5	23,4	25,6	1,6%
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0,4	5,8	6,6	0,4%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	6,3	5,9	6,3	0,4%
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	2,6	4,0	4,4	0,3%
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,2	2,2	2,4	0,2%
Centra integracji społecznej	0,001	0,001	0,001	0,0001%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki ponoszone w 2022 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej w około 61,3% finansowane były ze środków posiadanych przez nie we własnych budżetach. Jednocześnie największą ich część (blisko 30,0%) stanowiły środki wydatkowane na działania w ramach pozostałej działalności (w tym głównie na realizację zadań zleconych, finansowanych ze środków unijnych), a także ponoszone na pokrycie kosztów funkcjonowania ośrodków pomocy społecznej (około 24,4%).

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W 2022 roku największe wydatki poniesione przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) związane były z realizacją **działań współfinansowanych ze środków unijnych** (w związku z kończąca się w 2022 roku perspektywą finansową) – wyniosły one **ponad 688,3 mln zł** i obejmowały w roku oceny zdecydowaną większość (92,0%) wydatków odnotowanych w tym dziale. Stosunkowo

wysokie były również wydatki na **zadania dofinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych**, na które przeznaczono **41,7 mln zł** (5,6%). W porównaniu z rokiem 2021 wysokość omawianych wydatków była wyższa o około 12,2%.

Na **finansowanie działalności zespołów orzekania o niepełnosprawności** w 2022 roku przeznaczono **12,2 mln zł** (o 12,0% więcej niż w roku 2021), co stanowiło niespełna 2,0% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 853.

Najniższe wydatki w ramach omawianego działu w 2022 roku poniesiono na zadania realizowane w ramach **rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych** – ponad **6,6 mln zł** (około 1,0% wszystkich wydatków w dziale 853). Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie powyższych zadań w roku oceny zmniejszyła się w porównaniu z do stanu z roku poprzedniego o blisko 23,0% (prawie 2,0 mln zł).

Tabela 7. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	Wartość w 2020 r. (w mln zł)	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania w 2022 r. (w %)
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	10,7	9,9	688,3	91,9%
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	33,0	37,1	41,7	5,6%
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	10,9	10,9	12,2	1,6%
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	7,6	8,6	6,6	0,9%

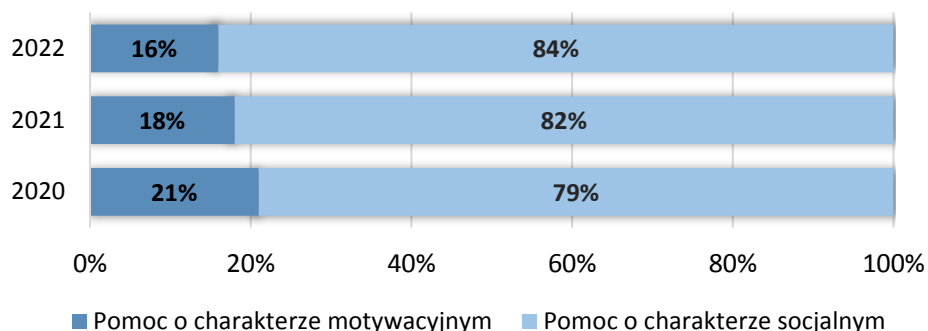
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Zdecydowana większość (88,8%) wszystkich wydatków poniesionych w 2022 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na realizację zadań w ramach pozostałej działalności w zakresie polityki społecznej stanowiły środki pochodzące z własnych budżetów tych jednostek (głównie za sprawą środków wydatkowanych na realizację zadań zleconych, finansowanych ze środków UE).

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Wydatki ponoszone w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczone są na **pomoc materialną dla uczniów**. W 2022 roku środki finansowe wydatkowane na ten cel w województwie łódzkim wyniosły **łącznie blisko 14,3 mln zł**, przy czym w zdecydowanej większości obejmowały pomoc o charakterze socjalnym (84,0%; blisko 12,0 mln zł). W ramach pomocy o charakterze motywacyjnym wydatkowano w 2022 roku blisko **2,3 mln zł**, co stanowi około 16,0% wszystkich wydatków w ramach działu 854. W strukturze środków finansowych wydatkowanych na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny spadek udziału wydatków przeznaczonych na pomoc o charakterze socjalnym na rzecz pomocy finansowej o charakterze motywacyjnym.

Rysunek 104. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej (dział 854) w województwie łódzkim w latach 2020-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki przeznaczone na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej ponoszone ze środków posiadanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej we własnych budżetach stanowiły około 40,0% wszystkich środków finansowych wydatkowanych na ten cel w 2022 roku. Jednocześnie wydatki te niemal w całości (97,0%) obejmowały pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym, podczas gdy wydatki przeznaczone na pomoc o charakterze motywacyjnym stanowiły zaledwie 3,0% środków wydatkowanych z budżetów ośrodków pomocy społecznej.

Rodzina (dział 855)

W 2022 roku najwyższą kwotę wydatków w ramach działań mających na celu wsparcie rodzin (dział 855) w województwie łódzkim poniesiono na **wypłatę świadczeń wychowawczych**. Pomimo znacznego spadku tej wartości, spowodowanego stopniowym przenoszeniem obsługi powyższego świadczenia z samorządów gminnych do ZUS, środki przeznaczone na ten cel nadal stanowiły istotną pozycję wśród wydatków samorządów w 2022 roku. Ich łączna kwota w roku oceny wynosiła ponad **992,8 mln zł** i obejmowała 47,0% wszystkich środków wydatkowanych w ramach działań wspierających rodziny.

Stosunkowo wysokie były również wydatki poniesione na wypłatę **świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz opłacenie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego**. Ich kwota osiągnęła w 2022 roku wartość **758,8 mln zł**, co stanowi 37,2% wszystkich wydatków na działania w zakresie wsparcia rodzin. W porównaniu do stanu z roku poprzedniego, wartość ta była wyższa o 26,5 mln zł.

Środki finansowe przeznaczone w 2022 roku na działania związane z **utrzymaniem i rozwojem rodzin zastępczych** w województwie łódzkim wyniosły łącznie blisko **112,0 mln zł** (5,3% wszystkich wydatków przeznaczonych na wsparcie rodzin). Na finansowanie działalności **placówek opiekuńczo-wychowawczych** przeznaczono w 2022 roku **97,1 mln zł** (4,6%), natomiast na **tworzenie i funkcjonowanie żłobków** – 91,2 mln zł (4,3%).

Zdecydowanie najniższe wydatki w 2022 roku w ramach wsparcia rodzin w województwie łódzkim poniesiono natomiast na pracę dziennych opiekunów (około **400,0 tys. zł**) oraz usuwanie skutków klęsk żywiołowych (zaledwie **330,0 tys. zł**).

Tabela 8. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach wsparcia rodzin (dział 855) w województwie łódzkim w latach 2020-2022

Wyszczególnienie	Wartość w 2020 r. (w mln zł)	Wartość w 2021 r. (w mln zł)	Wartość w 2022 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na rodziny w 2022 r. (w %)
Świadczenie wychowawcze	2425,1	2410,2	992,8	47,0%
Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	753,2	759,3	785,8	37,2%
Rodziny zastępcze	105,5	113,2	111,9	5,3%
Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	94,6	98,6	97,1	4,6%
Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	75,8	84,1	91,2	4,3%
Wspieranie rodziny	96,8	16,1	18,5	0,9%
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz zasiłki dla opiekunów	8,0	9,7	11,8	0,6%
Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	1,0	2,1	3,1	0,1%
Dzienni opiekunowie	0,3	0,5	0,4	0,02%
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0,01	0,1	0,3	0,02%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie większość wydatków przeznaczonych na wspieranie rodzin (około 70,0%) ponosiły ze środków posiadanych we własnych budżetach. Największa ich część (około 48,0%) wydatkowana była na wypłatę świadczeń wychowawczych, a około 41,0% stanowiły wydatki na świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego.

VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

W województwie łódzkim od lat prowadzone są działania ukierunkowane na rozwój współpracy z trzecim sektorem, a poprzez realizację projektów (w tym finansowanych ze środków unijnych) wspierany jest wzrost zatrudnienia i rozwój NGO. Jest to nie zwykle istotne, gdyż organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę w inicjowaniu, rozwijaniu i podtrzymywaniu więzi lokalnych, wpływających nie tylko na rozwój danej jednostki terytorialnej, ale też na jakość życia jej mieszkańców. Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z podstawowych elementów świadczących o prowadzeniu lokalnej polityki społecznej w oparciu o tę zasadę jest współpraca z podmiotami formalnymi, jak i nieformalnymi organizacjami z otoczenia pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi.

W sprawozdaniu z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego gminy i powiaty mogą w dowolnej formie opisać współpracę z organizacjami pozarządowymi. Dzięki temu jednostki mogą wykazać wszystkie formy takiej współpracy, nawet te najbardziej nieszablonowe. Negatywną konsekwencją tego rodzaju dowolności jest czasem brak informacji – w 2022 roku 30 jednostek pominęło ten dział w swoim sprawozdaniu, co niekoniecznie musi być równoznaczne z brakiem współpracy z NGO.

Z informacji przekazanych przez JST wynika, że w 2022 roku **64 gminy, a także 17 z 21 powiatów** ziemskich województwa łódzkiego podejmowało **współpracę z organizacjami pozarządowymi**. Podobnie jak miało to miejsce w poprzednich latach najczęstszą formą takiej współpracy było zlecenie zadań, które obejmowało m.in. realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Można zauważyć również, że małe gminy najczęściej podejmują współpracę z organizacjami pozarządowymi w celu realizowania wsparcia w zakresie dożywiania, w tym w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Współpracują również z bankami żywności. Większe gminy i powiaty prowadzą bardziej rozbudowaną i różnorodną współpracę z organizacjami pozarządowymi. Wynika to nie tylko z możliwości finansowych, ale również z dostępności (oferty NGO na danym terenie). W przypadku większych gmin współpraca dotyczyła m.in. wsparcia osób bezdomnych w postaci prowadzenia schronisk i ogrzewalni, pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa oraz działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Dość często gminy we współpracy z organizacjami pozarządowymi realizują usługi opiekuńcze. Niektóre gminy prowadzą również działania w zakresie ochrony i promocji zdrowia, w tym działalność leczniczą. Pomoc osobom z niepełnosprawnościami również stanowi przedmiot współpracy z NGO, podobnie jak działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym i osób z uzależnieniami. Często wymienianym powodem współpracy z organizacjami pozarządowymi jest również działalność na rzecz dzieci i młodzieży, realizowana m.in. poprzez organizację wypoczynku.

Z danych przekazanych w sprawozdaniu z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za rok 2022 wynika, że **83 gminy nie podejmowały** w minionym roku współpracy z organizacjami pozarządowymi. Brak współpracy deklarowały w większości gminy wiejskie (75) i miejsko-wiejskie (7), za powód podając najczęściej brak organizacji pozarządowych działających na terenie gminy. Przesłane przez jednostki opisy wskazują też na

finansowy sposób **rozumienia współpracy** – ośrodki pomocy społecznej utożsamiają ją ze zlecaniem zadań lub inną formą, w ramach której następuje **transfer środków finansowych** (nie biorą pod uwagę np. współpracy związanej ze wsparciem organizacyjnym czy informacyjnym). Wszystkie powiaty grodzkie podejmowały współpracę z organizacjami pozarządowymi natomiast wśród powiatów ziemskich znalazł się jeden deklarujący brak współpracy z NGO oraz 3, które nie podały danych na ten temat, uniemożliwiając identyfikację podejmowanych działań. Łącznie 17 powiatów ziemskich zadeklarowało współpracę z organizacjami pozarządowymi w 2022 roku.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny⁸⁹

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

⁸⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

Centrum integracji społecznej (CIS)⁹⁰

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Centrum, w ramach reintegracji zawodowej, może prowadzić działalność wytwórczą, handlową lub usługową oraz działalność wytwórczą w rolnictwie.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy⁹¹

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek energetyczny⁹²

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. 2001 nr 71 poz. 734 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem

⁹⁰ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 z późn. zm.), art. 3.

⁹¹ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objasnienia*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, grudzień 2021 r.

⁹² Opracowano na podstawie: <https://www.infor.pl/prawo/prawa-konsumenta/konsumentdom/5317724,Dodatek-energetyczny-w-2021-r.html> (18.05.2022).

energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 2021 r. o dodatku osłonowym, w 2022 i 2023 roku nie przewidziano możliwości składania wniosków o wypłatę dodatku energetycznego⁹³.

Dodatek mieszkaniowy⁹⁴

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 40% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarstwie jednoosobowym i 30% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁹⁵

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

⁹³ Opracowano na podstawie: https://sprawypoleczne.krakow.pl/swiadczenia_spoeczne/256080,artykul,zawieszenie_przyznawania_dodatkow_energetycznych_w_2022_i_2023_r_.html.

⁹⁴ Opracowano na podstawie: <https://css.samorzad.lodz.pl/dla-mieszkancow/wyplacane-swadczenia/dodatek-mieszkaniowy/> (18.05.2022).

⁹⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁹⁶

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁹⁷

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielniania stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁹⁸

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,

⁹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

⁹⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

⁹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielniania i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielniania osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielniania, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie, wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

2) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁹⁹

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielniania oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielniania lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielniania określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielniania,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności¹⁰⁰

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka. Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej

⁹⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego¹⁰¹

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa¹⁰²

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

¹⁰¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

¹⁰² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny¹⁰³

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej¹⁰⁴

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
 - a) domy pomocy społecznej,
 - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
 - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
 - d) ośrodki wsparcia:
 - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi)
 - dzienne domy pomocy,
 - domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
 - schroniska dla osób bezdomnych i schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi,
 - kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej¹⁰⁵

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

¹⁰³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

¹⁰⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

¹⁰⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

Klub integracji społecznej (KIS)¹⁰⁶

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy¹⁰⁷

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy dedykowane tej grupie osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne.

Kontrakt socjalny¹⁰⁸

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub rodziny,

¹⁰⁶ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 18.

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- Indywidualny program usamodzielniania.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej¹⁰⁹

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkanie chronione¹¹⁰

Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności: osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej (rodzaj świadczenia niepieniężnego) przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego

¹⁰⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

¹¹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53; <https://www.gov.pl/web/rodzina/mieszkanie-chronione> (17.05.2022).

życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną. Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane.

W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samo-dzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia.

Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla: osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi; osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.

W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)¹¹¹

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia¹¹²

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczą zastępczą¹¹³

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

¹¹¹ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/instytucje-pomocy-spoecznej> (31.05.2023).

¹¹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

¹¹³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

Rodzinna piecza zastępcza sprawowana jest w formie:

- 1) rodziny zastępczej:
 - a) spokrewnionej,
 - b) niezawodowej,
 - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Institutionalna piecza zastępcza sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;
- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczka zastępcza zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
 - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
 - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
 - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)¹¹⁴

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku, gdy dziecko zostało doprowadzone

¹¹⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;

- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiająca wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówka wsparcia dziennego¹¹⁵

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną¹¹⁶

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy

¹¹⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

¹¹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne¹¹⁷

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej¹¹⁸

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna¹¹⁹

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

¹¹⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

¹¹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

¹¹⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

Projekt socjalny¹²⁰

Projekt socjalny stanowi zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych mających na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób, rodzin i konkretnych grup oraz wzrost samoorganizacji i spójności środowisk lokalnych, a przez to zapobieganie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz podnoszenia jakości życia. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna¹²¹

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa¹²²

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

¹²⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, art. 45.

¹²¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 109.

¹²² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

Rodzina wspierająca¹²³

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)¹²⁴

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy¹²⁵

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współdziałania na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

¹²³Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

¹²⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

¹²⁵ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy> (12.05.2023).

Spółdzielnia socjalna (SS)¹²⁶

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

Stypendium szkolne¹²⁷

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe. Przyznanie stypendium uzależnione jest od wysokości dochodu na osobę w rodzinie ucznia.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych lub kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;
- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych – do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegiów lub ośrodków.

Środowiskowy dom samopomocy¹²⁸

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób przewlekle psychicznie chorych

¹²⁶ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

¹²⁷ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (31.05.2023).

¹²⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

i niepełnosprawnych intelektualnie, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Osoby korzystające z usług powyższych placówek mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)¹²⁹

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)¹³⁰

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,
- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

¹²⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

¹³⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

Świadczenie pielęgnacyjne¹³¹

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

Świadczenie wychowawcze¹³²

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznawaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie to przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w rodzinie.

W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało:

- na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę przekraczał kwotę 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością),
- również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin, których dochód w przeliczeniu na osobę nie przekraczał kwoty 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością).

Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągany przez rodzinę.

Świadczenie wychowawcze realizowane jest w gminach, przy czym postępowania w sprawie świadczenia mogą być prowadzone zarówno w urzędach gmin/miast lub w wyodrębnionych komórkach w ośrodkach pomocy społecznej lub w innych jednostkach organizacyjnych gmin (wybór optymalnych rozwiązań należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). W sprawach, w których zastosowanie mają unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Konfederacji Szwajcarskiej, decyzje w sprawach świadczenia wychowawczego wydaje właściwy wojewoda.

Dodatkowe wsparcie w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje również rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (dodatek wychowawczy w rodzinnej pieczy

¹³¹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

¹³² Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195), art. 4, 5, 10, 11; ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 80, 115.

zastępczej), a także prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego¹³³

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,
- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego.

Turnus rehabilitacyjny¹³⁴

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;
- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

¹³³ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/fundusz-alimentacyjny> (31.05.2023).

¹³⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 10, 10c.

Usamodzielnienie¹³⁵

Pomoc na usamodzielnienie, obejmująca pomoc: 1) na kontynuowanie nauki, 2) usamodzielnienie lub 3) zagospodarowanie, przysługuje osobom opuszczającym podmioty rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Osobom usamodzielnianym może zostać również udzielona pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, oraz w uzyskaniu zatrudnienia, przy czym pomoc ta nie obejmuje wsparcia finansowego.

Pomoc na usamodzielnienie dla osoby opuszczającej pieczę zastępczą przysługuje osobie usamodzielnianej, która przebywała w pieczy zastępczej przez okres co najmniej:

- a) 3 lat – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą spokrewnioną,
- b) 1 roku – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą niezawodową, rodzinę zastępczą zawodową, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo – wychowawczą, regionalną placówkę opiekuńczo – terapeutyczną.

Warunkiem przyznania pomocy na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie jest złożenie wniosku i posiadanie zatwierdzonego indywidualnego programu usamodzielnienia.

I. Pomoc na kontynuowanie nauki:

- 1) przyznaje się osobie usamodzielnianej, o ile kontynuuje naukę w szkole, zakładzie kształcenia nauczycieli, w uczelni, na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego,
- 2) wysokość pomocy wynosi nie mniej niż 500 zł miesięcznie,
- 3) pomoc przyznaje się na czas nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 25 roku życia.

II. Pomoc na usamodzielnienie:

- 1) może zostać wypłacona, w zależności od ustaleń indywidualnego programu usamodzielnienia, jednorazowo lub w ratach,
- 2) może zostać wypłacona nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 3) w przypadku, gdy osoba usamodzielniana otrzymuje pomoc na kontynuowanie nauki, pomoc na usamodzielnienie jest wypłacana po zakończeniu pobierania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 4) w uzasadnionych przypadkach pomoc na usamodzielnienie może zostać wypłacona w trakcie wypłacania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 5) wysokość tej pomocy zależna jest od okresu pobytu w pieczy zastępczej i wynosi od 1 650 zł do 6 600 zł.

III. Pomoc na zagospodarowanie:

- 1) jest wypłacana jednorazowo, nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 2) w wysokości nie niższej niż 1 500 zł, a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności – w wysokości nie niższej niż 3 000 zł,
- 3) może zostać przyznana w formie rzeczowej.

Pomoc na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje (art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej) przysługuje w szczególności w następujących przypadkach:

¹³⁵ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-150; ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

- a) pomoc pieniężna na usamodzielnienie i pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki – osobie, która przebywała w domu pomocy społecznej, schronisku dla nieletnich, zakładzie poprawczym, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, specjalnym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii zapewniającym całodobową opiekę albo młodzieżowym ośrodku wychowawczym co najmniej rok,
- b) w przypadku, gdy osoba opuszczająca dom pomocy społecznej, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy albo specjalny ośrodek wychowawczy jest zdolna do samodzielnej egzystencji.

Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielnienia, opracowanego wspólnie z opiekunem usamodzielnienia, zatwierdzonego przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze¹³⁶

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)¹³⁷

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywrócenia umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej, zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiających uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa)¹³⁸

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zasięgu ubóstwa (stóp ubóstwa), które są szacowane na

¹³⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

¹³⁷ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 10-10b.

¹³⁸ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (31.05.2023).

podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zasięgu ubóstwa przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego (stopa ubóstwa skrajnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków¹³⁹ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji¹⁴⁰) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.
Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego.
- 2) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego (stopa ubóstwa relatywnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.
- 3) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa ustawowego (stopa ubóstwa ustawowego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Wywiad środowiskowy¹⁴¹

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej¹⁴²

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

¹³⁹ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

¹⁴⁰W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

¹⁴¹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

¹⁴² Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 2, 29.

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)¹⁴³

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek celowy¹⁴⁴

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opału, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne.

Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego, a także osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego lub klęski żywiołowej lub ekologicznej.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny, który nie podlega zwrotowi.

Zasiłek okresowy¹⁴⁵

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;

¹⁴³ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.), art. 2, 28.

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39-41.

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.

- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny¹⁴⁶

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Zasiłek rodzinny¹⁴⁷

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);
- 2) osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

¹⁴⁷ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego. Wysokość dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiącego podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokość zasiłku rodzinnego i poszczególnych dodatków określa odpowiednie rozporządzenie Rady Ministrów.

Zasiłek stały¹⁴⁸

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

Zasiłek szkolny¹⁴⁹

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienia zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub
- 2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne¹⁵⁰

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

¹⁴⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

¹⁴⁹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (31.05.2023).

¹⁵⁰ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 2.

Zatrudnienie wspierane¹⁵¹

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

¹⁵¹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <http://stat.gov.pl/>.
2. Baza Demografia, GUS, Wyniki badań bieżących (stan w dniu 31.12.2022), <https://demografia.stat.gov.pl/BazaDemografia/Tables.aspx>.
3. Czarnecki P. S. (2013), *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.
4. Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.) (2011), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
5. GUS, 2022, *Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2021 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych)*, Informacje sygnałne;
6. *Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2022 roku – Załącznik do uchwały nr 16/2022 Zarządu PFRON z dnia 8 lutego 2022 r..*
7. Obwieszczenie nr 15/2022 Wojewody Łódzkiego z dnia 30 czerwca 2022 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2022 roku, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-jednostek-specjalistycznego-poradnictwa-funkcjonujacych-na-terenie-województwa-lodzkiego-w-2022-roku>.
8. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objaśnienia*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, grudzień 2021 r.
9. Portal Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, <https://niepełnosprawni.gov.pl/>.
10. Portal Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <https://css.samorząd.lodz.pl/>.
11. Portal Dziennik Łódzki, <https://dzienniklodzki.pl/>.
12. Portal Fundacji Gajusz, <https://gajusz.org.pl/>.
13. Portal Głównego Urzędu Statystycznego, <https://stat.gov.pl/>.
14. Portal INFOR, <http://www.infor.pl/>.
15. Portal Komisji Europejskiej, <https://ec.europa.eu/>.
16. Portal Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego w Łodzi, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki>.
17. Portal Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kutnie, <http://mops.kutno.pl/index.php?go=news&id=124>.
18. Portal Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina>.
19. Portal Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, <https://www.pfron.org.pl/>.
20. Portal senior.gov.pl.
21. Portal Urzędu ds. Cudzoziemców, <https://www.gov.pl/web/udsc/urząd-do-spraw-cudzoziemcow>.
22. Portal Urzędu Miasta Łodzi, <https://uml.lodz.pl/>.
23. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121).
24. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
25. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
26. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143 z późn. zm.).
27. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001 z późn. zm.).
28. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.)

29. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 nr 123 poz. 776 z późn. zm.).
30. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
31. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.).
32. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
33. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2020 r. poz. 1359).
34. Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz.U. 2001 nr 71 poz. 734 z późn. zm.).

Źródła danych:

1. Sprawozdania z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.
2. Sprawozdania roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MRiPS-03).
3. Sprawozdanie roczne dotyczące wybranych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej i innych jednostek pomocy społecznej oraz zatrudnienia w systemie pomocy społecznej (MRiPS-06).
4. Sprawozdania dotyczące placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie (MRiPS-05).
5. Sprawozdania Centrów Integracji Społecznej.
6. Sprawozdania Klubów Integracji Społecznej.
7. Sprawozdania z realizacji Programu "Posiłek w szkole i w domu".
8. Rejestr jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rejestr-jednostek-specjalistycznego-poradnictwa-funkcjonujacych-na-terenie-wojewodztwa-lodzkiego-w-2022-roku>.
9. Rejestr miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach”, <https://www.gov.pl/web/uw-lodzki/rok-2023>.
10. Sprawozdania rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (WRiSPZ-G2).
11. Baza adresowa Warsztatów Terapii Zajęciowej dostępna na stronie Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, <https://niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej>.
35. Dane dotyczące stanu zatrudnienia w zakładach aktywności zawodowej, <https://niepelnosprawni.gov.pl/p,85,dane-dotyczace-zakladow-aktywnosci-zawodowej>.

ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA ROK 2022

				2020	2021	2022	
ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ	Liczba mieszkańców (osoby)			2 437 970	2 416 902	2 378 483	
	Wskaźnik obciążenia demograficznego			42,3	43,1	44,4	
	Stopa bezrobocia			6,2%	5,6%	5,4%	
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych			42,3%	50,8%	43,0%	
	Wskaźniki ubóstwa ⁱ	Ubóstwo skrajne (% mieszkańców)		-	-	Data publikacji danych nieznana	
Ubóstwo relatywne (% mieszkańców)		-	-				
Ubóstwo ustawowe (% mieszkańców)		-	-				
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY POMOCY I WSPARCIA	Mieszkania komunalne			74 853	72 329	70 904	
	w tym: mieszkania socjalne			6 380	4 899	5 241	
	Rodziny	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce		223	252	274	
		Przedszkola		1 313	1 321	-	
	Dzieci i młodzież	Placówki wsparcia dziennego		96	103	104	
		Placówki opiekuńczo-wychowawcze		74	77	79	
		Rodzinna piecza zastępcza	Rodziny zastępcze	Liczba rodzin	2 812	2 799	2 678
				Liczba dzieci	3 944	3 860	3 691
			Rodzinne domy dziecka	Liczba domów	48	49	58
				Liczba dzieci	295	333	345
		Koordynatorzy pieczy zastępczej		126	116	114	
	Osoby starsze	Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów		258	253	263	
		Domy pomocy społecznej		55	55	55	
		Dzienne domy pomocy		43	43	41	
	Osoby niepełnosprawne	Środowiskowe domy samopomocy		47	48	49	
		Kluby samopomocy (liczba miejsc)		355	427	427	
		Warsztaty terapii zajęciowej		41	41	42	
		Zakłady aktywności zawodowej		8	8	8	
	Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ⁱⁱ	Centra integracji społecznej		1	1	1	
		Kluby integracji społecznej		8	7	7	
Mieszkania chronione		69	83	87			
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Liczba korzystających z pomocy i wsparcia ⁱⁱⁱ			130 867	122 358	121 836	
	Wskaźnik deprivacji lokalnej ^{iv}			2,8%	2,5%	2,4%	
	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ^v	Liczba osób		68 639	60 169	56 890	
		Liczba rodzin		52 067	47 798	44 896	
		Liczba osób w rodzinach		100 212	88 284	82 372	
	Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie			67,0%	70,0%	66,0%	
	Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie			39,5%	37,0%	40,0%	
	Struktura rodzin według powodów korzystania z pomocy społecznej	Długotrwała lub ciężka choroba		51,4%	53,4%	53,7%	
		Ubóstwo		40,6%	39,9%	41,0%	
		Niepełnosprawność		39,2%	39,6%	40,2%	
		Bezrobocie		40,0%	40,2%	37,8%	
		Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych		18,2%	16,5%	15,7%	
		Alkoholizm		7,8%	8,5%	8,2%	
Potrzeba ochrony macierzyństwa		8,9%	8,0%	7,8%			
Bezdomność		3,1%	3,3%	3,6%			
Trudności po zwolnieniu z zakładu karnego		1,9%	2,1%	2,0%			

			2020	2021	2022	
ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	Pieniężne	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	45 905	47 878	37 697	
		Ustawa o pomocy społecznej ^{vi}	Liczba osób pobierających zasiłek celowy	40 710	37 618	31 441
			Liczba osób pobierających zasiłek okresowy	20 805	19 282	17 626
			Liczba osób pobierających zasiłek stały	13 858	12 828	12 284
		Inne ustawy ^{vii}	Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych z dodatkami	53 205	43 241	35 025
			Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka	12 710	11 516	9 182
			Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego	8 559	8 221	7 420
			Liczba udzielonych zasiłków pielęgnacyjnych	624 388	625 386	636 333
			Liczba udzielonych świadczeń pielęgnacyjnych	116 313	126 829	143 376
			Liczba udzielonych specjalnych zasiłków opiekuńczych	18 656	12 651	7 514
	Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą w postaci dodatku mieszkaniowego		21 933	19 573	21 971	
		Liczba gospodarstw domowych objętych pomocą w postaci dodatku energetycznego ^{viii}	7 236	6 162	3 968	
	Niepieniężne	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	27 083	22 348	22 981	
		Liczba osób objętych wsparciem w formie posiłku	18 637	14 402	14 455	
Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia		3,9%	2,9%	3,0%		
USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne	Liczba osób korzystających z usług	6 758	6 523	6 357	
		w tym: wyłącznie specjalistycznych	126	91	96	
		Liczba udzielonych świadczeń (w tys.)	1 653	1 535	1 445	
		Kwota świadczeń (w mln zł)	34,9	33,9	34,7	
	Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	Liczba osób korzystających z usług	149	143	143	
	Praca socjalna	Liczba rodzin objętych pracą socjalną	51 737	47 799	46 060	
		Odsetek ludności objętej pracą socjalną ^{ix}	4,0%	3,6%	3,5%	
		Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	1 455	1 655	1 400	
		Liczba osób objętych projektem socjalnym	839	1 050	1 158	
	Wspieranie rodziny przeżywającej trudności	Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego	2 703	3 671	2 766	
		Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową	466	324	271	
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny		2 513	2 088	1 982		
Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych		224	160	166		
REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)		63,8	78,9	87,0	
	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny	Liczba osób	16 198	15 451	14 673	
		Dofinansowanie (w mln zł)	15,2	16,7	17,7	
	Turnusy rehabilitacyjne	Liczba osób	5 632	6 534	7 219	
		Dofinansowanie (w mln zł)	7,0	9,5	11,4	
	Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się	Liczba osób	1 616	2 114	1 702	
		Dofinansowanie (w mln zł)	5,1	8,9	7,8	
	Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”	Liczba świadczeń	2 068	1 783	1 697	
Dofinansowanie (w mln zł)		7,2	10,7	10,5		

		2020	2021	2022	
USAMODZIELNIENIE	Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie (w mln zł)	7,2	7,5	7,1	
	Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinną pieczę zastępczą	Liczba świadczeń	6 849	6 471	5 871
		Kwota świadczeń (w mln zł)	4,6	4,6	4,5
	Pełnoletnie osoby opuszczające instytucjonalną pieczę zastępczą	Liczba świadczeń	3 047	3 173	2 833
		Kwota świadczeń (w mln zł)	2,3	3,2	2,4
	Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje	Liczba osób	58	47	40
Kwota świadczeń (w tys. zł)		268,0	230,6	208,5	
KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej	4 282	4 066	4 075	
	w tym:	kadra kierownicza	222	223	226
		pracownicy socjalni	1 392	1 371	1 316
		pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze	389	375	392
		pozostali pracownicy	2 279	2 097	2 141
	Dostępność pracowników socjalnych ^x	Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego	1 751	1 763	1 807
		Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego	37	35	35
Liczba gmin spełniających warunek ustawy ^{vi}		147	131	136	
WYDATKI NA ZADANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ	Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)	39,8	32,7	53,7	
	Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)	1 026,4	1 047,3	1 565,4	
	w tym:	domy pomocy społecznej	396,5	398,6	438,1
		pozostała działalność	41,2	45,9	410,4
		zasiłki okresowe, celowe, stałe, pomoc w naturze	152,4	148,1	150,2
		ośrodki wsparcia	67,4	66,1	75,9
	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)	62,2	66,5	748,8	
	Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)	16,8	14,1	14,3	
	Rodzina – dział 855 (w mln zł)	3 560,4	3 494,0	2 112,0	
	w tym:	świadczenie wychowawcze	2 425,1	2 410,2	992,8
świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego		753,2	759,3	758,8	
rodziny zastępcze		105,5	113,2	111,9	
WSPÓŁPRACA Z NGO	Liczba OPS/PCPR które współpracują z organizacjami pozarządowymi	82	87	81	

ⁱ GUS nie opublikował danych dotyczących zasięgów ubóstwa za 2020 i 2021 rok według województw (stan w końcu maja 2023 r.). Według informacji podanych przez GUS dane te zostały pozyskane w ramach reprezentacyjnego badania ankietowego, realizowanego w warunkach panującej pandemii COVID-19, w związku z czym charakteryzują się one niższą precyzją niż w latach poprzednich, co negatywnie wpłynęło na ich wiarygodność. Data publikacji bieżących danych jest nieznaną.

ⁱⁱ Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

ⁱⁱⁱ Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

^{iv} Wskaźnik ten obrazuje stosunek liczby osób pobierających świadczenia pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców (w %).

^v Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^{vi} Dotyczy świadczeń udzielanych wyłącznie na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

^{vii} Dotyczy świadczeń udzielanych na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej, w szczególności na podstawie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a także innych ustaw, tj.: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawy z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i

instytucjach rynku pracy, a także ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne.

^{viii} W związku z wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 2021 r. o dodatku osłonowym, wnioski o wypłatę dodatku energetycznego dla odbiorców wrażliwych energii elektrycznej, tj. osób pobierających dodatek mieszkaniowy, składane w 2022 roku nie były rozpatrywane (https://sprawyspoleczne.krakow.pl/swiadczenia_spoleczne/256080,artykul,zawieszenie_przyznawania_dodatku_energetycznych_w_2022_i_2023_r_.html).

^{ix} Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

^x Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.

^{xi} Zatrudnianie przez gminę nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełnianie jednego z dwóch wymogów: zatrudnianie jednego pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną.